18 Mayıs 1957 Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 158

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 158

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi :

Metin TOKER

★

İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumi Neşriyat Müdürü:

HAMDİ AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe :

Desen Klişe ATÖLYESİ

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone Şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları :

3 renkli arka kapak (Tam Sayfa : 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih : 16. 5. 1957

Kapak resmimiz:

Cemal Köseoğlu

Pâk vicdan

Kendi Aramızda

Bahar havası hakkında

AKİS'i İnönü taraftarlığı ile itham edip serzenişte bulunanlara daima içerler dururdum. Ama 157 inci sayınızdaki "Manzara" başlıklı yazınızı okuyunca cidden üzüldüm. Milletimizin bir sembolü olan İnönü bile bu vatana karşı vazifelerini lâyıkiyle yapmazsa, dilimizdeki "hazin" kelimesi bile bu manzarayı ifade etmek için çok sönük kalıyor. Hüsranla ağlamıyalım da ne yapalım?

Yusuf Uzman - Ordu

★

Bütçe müzakereleri sırasında iki eski muarızın birbirine zoraki yaklaşması, bahar havası ilân etmeleri bizlerde boş bir temenniden başka akis uyandırmadı. Ama ne var ki perşembenin gelişini daima çarşambadan kestiren AKİS bu meselede yanıldı, ümide kapıldı. Şimdi merak ediyoruz, bu geciken baharı nasıl izah edeceksiniz diye...

M. Toprak - Ankara

★

Geçen sayınızdaki "Manzara" başlıklı yazınızda durumumuzu ne güzel belirtmişsiniz öyle! Eğer bu memleketin manzarası bugün yürekler acısı bir hal arzediyorsa, emin olun, bundan iktidarın davranışı kadar, hatta ondan da fazla birer devekuşu gibi başını kuma gömen muhalefetlerin ve bu muhalefetlerin yanı başında iktidardan türlü silleler yedikleri halde gene de seslerini çıkarmıyan, çıkaramıyan Üniversite, Basın, Sendika, adalet ve bunlara mümasil bir sürü müessese mensubunun rolleri var. Ama bunu gören nerde derseniz işte buna cevap veremem.

M. Adıgüzel - Ayvalık

★

Manzara başlıklı yazınızda İnönü'yü daldığı ehl-i keyf uykusundan uyanıp vazifesini yapmağa davet ediyorsunuz. İyi ama o İnönü ki oldum olası, bu meseleye uyanık gözle bakmamış, demokrasi bahsinde daima biraz hayalperest kalmıştır. Nasıl oluyor da onun bir gün gelip uyanacağına inanabiliyorsunuz?

Şerafettin Borçin - Rize

★

Demokrasi devrine girdiğimizin 12 nci yılında hâlâ ve hâlâ vazifelerimizi bilmiyorsak -ki geçen sayınız da bunu siz de ikrar ediyorsunuz- D. P. ye ne diye kızıyorsunuz? Ne demiş meşhurun biri: Fena hükümetler reylerini kullanmıyan iyi vatandaşlar tarafından seçilir. Yalan mı?

M. Sonar - Adana

★

Basın hakkında

Devlet Başkanının Dalaman Çiftliğindeki hayrete şayan konuşmasını biz de sizin gibi Demokrat İzmir gazetesinde okuduk. O gün bugün bu gazeteyi merakla takip ediyoruz. Hani bir tekzip çıkacak mı diye. Ama nerede?

Abdurrahman Karagün - Milas

Mecmuanızda Celâl Bayarın Dalaman çiftliğinde söylediği iddia edilen bir takım sözler sansasyon meraklısı olduğu anlaşılan bir gazeteden naklen neşredildi. Doğrusu böylesine inanılmaz balonlara sizin de âlet olmanızı AKİS'e yakıştıramadık. 1950 ye kadar Devlet Başkanlarının tarafsız olması fikrinin en büyük alemdarı olan Sayın Bayarın bu sözleri söyliyebileceğine sahiden aklınız yatıyor mu?

Mehmet Tan - Ezine

★

Kıbrıs hakkında

Şu Muhalefetin haline şaşmamak kabil değil. Kıbrıs mevzuunda Hükûmet aleyhine ağızlarına geleni söylüyorlar. Yok hükûmet bu mevzuda ağır hareket etmiş yok kırk defa rota değiştirmiş, yok şöyle yok böyle. Siz de bütün bu lâflara çanak tuttunuz. İyi ama söyliyebilir misiniz ki Kıbrıs dâvası ortaya çıktığından beri aradan bunca zaman geçtiği halde meselâ C. H. P. nin, meselâ Hür. P. nin ve gene meselâ C.M.P. nin bu mevzudaki görüşleri nedir? Tenkit kolaydır. Tenkit kolaydır ama her şeyin de bir hududu vardır.

Musa Tezcan - Zonguldak

★

Aydınlar hakkında

AKİS'in 156 ncı sayısında çıkan "Aydınlarımızın Piyasası" başlıklı yazıdaki şu kısımdan alınacak ne ibret dersleri var: "Paris Hukuk Fakültesinden bir profesör, Rene Capitant, başbakanın yüzüne bir mektup fırlatarak Cezayirdeki tedhiş metodları dinmedikçe derslerine devam etmiyeceğini bildirdi ve ilâve etti: İsterseniz ve muktedirseniz beni azledin..."

Tayyip Sakar - Kayseri

★

156 sayılı AKİS'te "Aydınlarımızın Piyasası" başlıklı yazıyı okurken meşhur İspanyol mütefekkiri Ortega'nın şu sözlerini hatırladım: "Hakiki mürşit, iktidar sahiplerinin çevrelerinde, huzursuzluk veren hakikatları örtmek için kullanılan şaşaalı konuşma kaidelerine riayet etmediği gibi mevcut hiyerarşinin de içtimaî ve ananevî tazyikine boyun eğmez".

M. Erdemir - Ankara

★

Gazetelerden öğrendiğimize göre, Başbakan Menderes Mecliste emekliye sevkedilen hâkimler meselesinden bahsederken Temyiz üyelerinden dert yanmış: Temyizi miting salonuna çevirdiler diye.. İyi ama memleketimizde hak aramanın miting meydanlarından başka yeri var mı? D. P de milletin hakkını miting meydanlarında yaptığı mücadelelerle kazanıp, memlekete demokrasiyi getirmedi mi?

Nuri Suster - İstanbul

C. H. P.

Kılıçlar bileniyor

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü İstanbulda C.H.P. nin Pangaltı Ocak Kongresinde kürsüye çıkan esmer bir genç, partisinin yüksek kademeleri tarafından görülmek istenmiyen bazı hakikatları bütün çıplaklığı ile ortaya döktü. Teoman Zıngıl -kürsüdeki genç partilinin adı buydu - diyordu ki: "Hâkim Teminatı çiğneniyor, Sendika birlikleri kapanıyor. Her toplantıda herkesten önce konuşup bizleri dinlemeden giden parti büyüklerimiz ana dâvalarımızı unuttular. Bağımsız vatandaşların fazla olduğu ve yeni kurulan fikir partilerine meyledenlerin çoğaldığı İstanbulda hiç de iyi durumda değiliz". Hakikaten C.H.P. nin hiç de iyi durumda olmadığı doğruydu. Son günlerde C.H.P. ye arız olan atalet, bütün ümitlerin belki de her zamankinden çok daha fazla olarak bu eski partiye bağlı bulunduğu bir sırada cidden hayal kırıcı, cidden üzüntü vericiydi. Parti teşkilâtın la vazife alanların en aşağılardan en yukarıya kadar sessizlik ve hareketsizlik içinde oturmaları, her şeyde ve her meselede İnönünün gözünün içine bakmaları, her hareketin bizzat liderden gelmesini beklemeleri C.H.P. nin genç mensupları arasında sabırsızlık uyandırıyordu.

Parti Meclisi

Ama C.H.P. nin en yüksek kademelerini senelerden beri işgal edenler, bu sabırsızlıkları farketmemiş gibi davranıyorlar; çalışıp harekete geçmektense şu bahar havası içinde ilk melodileri bizzat Genel Başkan İnönü tarafından teganni edilen "bahar ninnisi"nin melodilerini dinlemekle gün dolduruyorlardı. Bereket yüksek kademedeki C.H.P. liler hepsi bu halde değildi. Bir kaç kişi teşkilâttan gelen seslere kulak veriyor, partinin genç unsurlarının sabırsızlığının haklı sebeblerini anlıyorlardı. Ama bunlar ekalliyetteydiler ve bir atımlık barutlarını tam yerinde sarfetmezlerse hareketlerinin, parti içinde kendilerini harcamaktan başka bir netice vermiyebileceğini düşünüyorlardı. C. H. P. nin bu uyanık zümresi kozlarını oynamak için en müsait zamanın önümüzdeki hafta Cuma günü olduğuna inanıyorlardı. O gün C. H. P. Meclisi Bayındır sokağındaki iki katlı, 35 numaralı yeni genel merkez binasında toplanacaktı. C. H. P. Meclisinin yeni binada yapacağı bu ilk toplantı, son senelerin en hararetli ve en ehemmiyetli toplantısı olacağa benziyordu.

> ## Akan Sular
>
> **Zafer Zafere hücum etti! Ama 1957 Zaferi 1950 Zaferine.. Oklar "resmi şahsiyetlerin hususi hayatı olamıyacağı"nı gayet doğru olarak söyleyen bir doçente müteveccihti: Sahir Erman.**
>
> **Şey, 1950 Zaferi aynı sözleri hemen kelimesi kelimesine Mecliste söyleyen Demokrat hatip Sıtkı Yırcalıyı bundan sadece yedi sene evvel pek ziyede hararetle öğmüştü de.. Anlaşılan o tarihte Zafer içinden ilâve ediyordu: "İktidarda biz olmadığımız zaman..."**

C.H.P. nin yeni Genel Merkezi

Kıyamet kopacak

Durumdan memnun olmıyan C.H.P. liler Parti Meclisine hazırlıklı ve her türlü silâhla mücehhez olarak gelmek niyetindeydiler. Evlerde ve avukat yazıhanelerinde toplantılar yapılıyor, takip edilecek hattı hareket en ince teferruatına kadar hesaplanıyordu. Bayındır sokağındaki yeni Genel Merkezin birinci katındaki geniş salonunda toplanacak olan Parti Meclisinde, "gayrimemnunlar"ın sözcülüğünü Cemil Sait Barlasın yapması kuvvetle muhtemeldi. Cemil Sait Barlas, partisinin sessizliğine rağmen Kıbrıs, emekliye sevkedilen hâkimler, kapatılan işçi teşekkülleri meselelerinde açıkça vaziyet almış ve fikirlerini gazetesinde halk efkârına açıklamıştı. Cemil Sait Barlasın Parti Meclisine yazdıklarından değişik fikirlerle gitmesi için hiç bir sebeb mevcut değildi. Eğer "bahar havası"ndan sessiz sedasız oturmak kastediliyorsa, Cemil Sait Barlas ve arkadaşları bahar havasının aleyhindeydiler. C. H.P. bir muhalefet partisi olarak her şeyden önce muhalefet vazifesini lâyıkıyla verine getirmeliydi.

Parti Meclisinin önümüzdeki toplantısında ihtimal "bahar havası"ndan daha hararetli münakaşalara yol açacak bir diğer mesele de seçimlerin öne alınması mevzuuydu. C.H.P. nin birçok cevreleri İktidarın seçimleri zamanından evvel yapmakla C.H.P. yi hazırlıksız yakalıyacağı kanaatını besliyordu. Seçimlerle alâkalı bir ikinci mesele de Seçim Kanununda tadilât yapılmadan seçimlere gidilmesi halinde C.H.P. nin seçimlere iştirak etmesinin ne dereceye kadar doğru olacağı idi. Maamafih ekseriyete hâkim olan zihniyet, seçimlere iştirakın bir siyasî parti için kaçınılmaz bir vazife olduğu merkezindeydi.

Bu arada C.H.P. nin iç meselelerinin de bir şikâyet mevzuu olarak Parti Meclisinin önüne getirilmesi kuvvetle muhtemel değildi. Parti Meclisi üyelerinden bir çoğu, Meclis grubunun çalışmasını kifayetsiz buluyordu. Genel Sekreterin hareket tarzının ve bazı beyanatının da tenkit oklarına hedef teşkil edeceği anlaşılıyordu. Parti Meclisinin bu toplantısındaki sürpriz ise, Genel Başkanın İktidar liderleri ile görüşmesi lüzumunun yeniden ortaya atılması olacaktı. Bu fikri savunanlar, İktidardan bu güne kadar müsbet bir hareket gelmediğine göre böyle bir teşebbüse muhakkak lüzum olduğu kanaatındaydılar. Hem bu sefer bu "hususi hesaplar"la hareket edildiği iddiası da ileri sürülemiyecekti. Bunun nasıl bir vehim olduğunu hâdiseler göstermiş bulunuyordu.

Ama C.H.P. nin çok eski bir hastalığı vardı ki bu defa da nüksetmesinden endişe edilebilirdi: Herşeyi

AKİS'in Yazı Müsabakası

AKİS tâ çıktığı günden bu yana okuyucularının büyük alâka ve rağbetine mazhar olmuştur. Kötü kâğıdına ve kirli baskısına rağmen AKİS'in memleketimiz için tasavvur olunamıyacak kadar yüksek tiraja kavuşması, bu alâkanın gözle görünen bir delilidir. Bu alâkadır ki AKİS'e müşkül anlarda, her türlü müşkülâttan yılmadan vazifesine devam cesaretini vermiştir. Bu alâka ve itimattır ki AKİS'i hicap verici bir atalete düşmemekte daima dikkatlı tutmuştur. Okuyucularının AKİS'ten esirgemediği alâka ve mecmuanın bu alâkaya lâyık olmak için gösterdiği dikkat.. İşte AKİS'in yüzbinlerin sevgili mecmuası olmasının sırrı budur.

AKİS'i idare edenler, tâ mecmuanın çıktığı günden bu yana okuyuculardan gelen binlerce mektup almışlardır. Kimi teşvik edici, kimi tenkit edici binlerce mektup.. Okuyucuları içinden AKİS'i pohpohlayanlar da çıkmıştır, yerin dibine batıranlar da.. Kendi Aramızda sütunumuzu okuyanlar her iki neviden mektuplara da bol bol rastlamışlardır. AKİS'i idare edenlerin mecmuaya verilecek istikameti tâyinde bu mektuplardan faydalandıklarını söylemeye lüzum yoktur. Ama asıl dikkatı çeken nokta, bu mektupların çoğunda cemiyetin içinde bulunduğu meselelere karşı okuyucunun gösterdiği alâkadır. Haftanın en alâka çekici hâdisesi neyse, -meselâ iç politikayla ilgili bir tartışma, milletlerarası bir anlaşmazlık, emekliye sevkedilen hâkimler, hapisteki gazeteciler veya kapatılan işçi teşekkülleri -, okuyuculardan gelen mektupların hemen hepsi bu mevzudaki çeşitli fikirleri aksettirmektedir. Okuyucu mektuplarına ayrılan sütunların darlığı, bu mektupların ancak pek muayyen bir kısmının ve kısaca yazılmış olanlarının gün ışığına çıkarılmasına imkân bırakmaktadır. Okuyucu mektuplarında müşahede edilen bu uyanık alâka ve ileriye sürülen sağlam fikirler, AKİS'i idare edenlerde okuyucular arasında tertip edilecek bir yazı müsabakasının hiç de faydasız olmıyacağı kanaatını uyandırmıştır. Bunun üzerinedir ki AKİS'in kurmay heyeti, okuyucuları arasında şartlarını aşağıda göreceğiniz bir yazı müsabakası tertip etmeyi kararlaştırmıştır.

★

1 — AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkla yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülenler AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanacak ve 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayısı başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsleyecektir.

★

Şartların ilân edilmesiyle AKİS'in yazı müsabakası başlamış bulunmaktadır. Müsabakamıza katılacak okuyucularımızın yazılarını "AKİS Mecmuası, Yazı Müsabakası-servisi P.K. 582 - Ankara" adresine postalamaları gerektiğini hatırlatır, muvaffakiyetler temenni ederiz.

AKİS

Cemil Sait Barlas

Yakada altıok, gönülde bin dert

İnönüden beklemek.. Parti Meclisinin geçen toplantısında bu zihniyet bütün kudretiyle hüküm sürmüştü.

C.H.P. Meclisinde İnönünün bu sefer, hele o tarihe kadar İktidardan müsbet hareket gelmemekte devam ederse -ki gelmemekte devam edeceği adeta muhakkaktır- şiddetle tenkit edileceği şüphesizdi. Bunun en güzel delili küçük kademe toplantılarında yükselen feryatlardı. Istırap çeken, bilhassa rejim meselelerinin son vaziyeti karşısında hakikaten bunalan, emekliye ayrılan hâkimlerin, hapsedilen gazetecilerin dertlerini tâ içlerinde duyan partililer yüksek kademelerden hareket bekliyorlardı; hazin bir sükût değil.. Bu haftanın içinde bir çok C.H.P. Meclis üyesi bu sebebledir ki kılıçlarını biliyorlardı. Doğrusu istenilirse, haklı olan onlardı. İnönü İzmirde bir politika tavsiye etmişti; sonradan bu politika bir sessizlik halini almıştı. Parti teşkilâtının son "seçim evveli hazırlıkları"nı bu sükût havası içinde rahatça tamamlamakta oldukları hakikatti. Menderes- İnönü yakınlaşması C.H.P. teşkilâtına yurdun her yerinde geniş bir nefes aldırmıştı. Ama, tasvibi imkânsız hareketler, rejime yeni yeni darbeler karşısında bile partinin hareketsiz kalması seçimleri hakikatte kazandırıp kaybettiren büyük kitleyi başka istikametlere itiyordu. Parti Meclisinde bunların tartışılacağı muhakkaktı. İnönü elbette ki kuvvetliydi ama, C.H.P. de dahi ondan daha kuvvetlisi vardı: Hakikat. İktidarın İnönüye politikasını devam ettirmesi için yardımım büyük bir titizlikle esirgediği, onu müşkül vaziyette bırakmaya çalıştığı bu çok tecrübeli politikacının elbette gözünden kaçmamak gerekirdi. Ama, galiba üstadın basireti bağlanmıştı. C.H.P. Meclisi, liderinin basireti kadar gözlerini de açmakla mükellefti

Adalet

"Mecburiyeti elîme"

Bu haftanın başında Pazartesi günü B. M. M. Bütçe müzakerelerinden sonra ilk defa yeniden hararetli müzakerelere sahne oluyor, siyasî edebiyatımız yeni tabirlerle süslenmek fırsatına kavuşuyordu. Görüşülen mevzu, "görülen lüzum üzerine" emekliye sevk olunan hâkimler meselesiydi. Aynı mevzuda üç ayrı sual takriri gündemde yer alıyordu. Kürsüye çıkan Adalet Bakanı Prof. Gök-

türk selefinin 50, kendisinin de 30 hâkimi emekliye ayırdığını söylüyordu. En verimli mesai çağında bulunan bu hâkimler ne diye adalet hizmetinden uzaklaştırılmışlardı? Üç sözlü soru sahibi - Tahir Taşer (C.M.P.), Behçet Kayaalp (Hür. P.), Nüvit Yetkin (C.H.P.) - beyhude yere bu sualin cevabını almaya uğraştılar. Adalet Bakanı "Yaptığım iş, icranın kanuni bir tasarrufundan ibarettir" demekle iktifa ediyor, başka bir şey söylemiyordu. Eh, yapılan iş madem ki kanunidir, ne diye ince eleyip sık dokumalıydı!. Ama Muhalif milletvekilleri bu meselede ince eleyip sık dokumaya azimli görünüyorlardı. Menderes IV. Kabinesinin teşekkülü sırasında Meclis Kürsüsünden bizzat Prof. Hüseyin Avni Göktürk tarafından değiştirilmesi lüzumuna işaret edilen Emekli Sandığı Kanununun meşhur 39 uncu maddesinin B fıkrası-

Tahir Taşer
Mantık-zede

nın tatbikatta bu derece rağbet bulmasının sebeplerini öğrenmek istiyorlar ve bakanı sıkıştırıyorlardı. O kadar ki "iktidarın başı" da Adalet Bakanının imdadına koşmak zorunda kaldı: "Zavallı Adalet Bakanı ortada şamar oğlanı gibi" kullanılmaktaydı. Muhalefet doğrusu "öklüzün bacakları arasındaki buzağıyı" arıyordu. Hem kuzum "vazifesinden inhiraf eden bir hâkim" bulunamaz mıydı? Hükümet de bunları elbette "vicdani kanaat"ına istinaden emekliye sevkedebilirdi.. Kısacası Hâkim Teminatı, İktidarın "vicdani kanaatı"na bağlıydı.

"Devlet benim" diyen Louis XIV.'ün bu sözleri yürekten alkışlıyacağı şüphesizdi. İktidarın başı şöyle söylüyordu: "Adli teminat derken, hâkimin kimse tarafından asla ve kat'a dokunulmaz bir mabut haline getirilmesi mi isteniyor? Hâkim insan değil midir? Hiç keyfiliğe gidemez mi? Bunun aksini iddia etmek tabiata aykırı olur. Hâkim hiç bir merci tarafından murakabe edilmiyecek midir?"

Başbakana hak vermemek imkânsızdı. Her insan yolundan inhiraf edebilirdi. Hele icra mevkiinde olanların inhiraf şansları, insan olarak, hâkimlerden çok fazlaydı. Bu sebeb'dedir ki, hâkimlerin inhiraflarını önlemek icra organlarının eline bırakılmamalıydı. Başka memleketlerde Hâkim Şûralarının kurulmasının başlıca sebebi de esasen buydu.

Ama Başbakanın "ilâhi İktidar" nazariyesinin hararetli bir taraftarı olduğu anlaşılıyordu. Devletin başının da dediği gibi, "teminat, hâkimin pâk vicdanında" idi. Hal böyle olunca zihinlerde şu sualin belirmesi mukadderdi: Acaba emekliye sevk olunan hâkimler "pâk vicdan"dan mahrum muydular? Mantığın icaplarına uyarak bu suali soran Tahir Taşer, mantık kurbanı oldu: Üç oturum toplan-

ADALET VE

Siyasi kuvvetin mümessili olan Adalet bakanlarının emriyle hâkimlerin vaktinden evvel, yani kanuni yaş haddini doldurmadan tekaüde sevkedilmeleri, gitgide, topluluğun en ciddi bir meselesi olmuştur.

Demokrasi hayatına girdikten sonra demokrasinin kilit taşı mesabesinde olan en esaslı bir prensibini baltaladığı düşünülmeksizin, adeta gözü sargılı olarak, icat ettiğimiz bu tatbikat, Emeklilik Kanununun 39 uncu maddesiyle devlet mevzuatına giren sakat bir tasfiye sisteminin hakimi de, mutad mânadaki memur gibi şumulü içine almış olmasının neticesidir.

Düşüncenin ise aslı, harp içinde askeri ve sivil türlü ihtiyaçların şişirdiği devlet kadrolarını azaltarak hem mali sahada lüzumlu tasarrufları başarmak, hem de idare cihazını lüzumsuz ve randıman vermiyen elemanlardan kurtarmak ve neticede de rasyonel esaslara göre bir devlet reformuna baş vurmaktı. Harpten sonra birçok memleketlerde girişilen bu ameliye hususiyle büyük demokrasilerde objektif esaslara bağlanarak haksızlığa ve adaletsizliğe meydan vermeden bir defada yapılıp bitirilmiştir. Bizde devamlı bir tasfiye sistemi halinde, maksadı tehlikeli surette aşarak mevzuata girdiği ve keyfiliğe karşı da hiç bir teminatı ihtiva etmediği gibi bu arada esasen yeri olmıyan kaza kuvvetinin mümessillerini de aynı tensik mekanizmasına getirip bağladığı için tatbikat sonradan türlü ifratlarıyla demokratik hayatı tazyiki altına alan durumlara süratle kaymak neticesinden kurtulamamıştır.

★

Gresham kanununun para için olduğu kadar politika için de değerli olduğunu söyliyenler haksız değildirler: Politikanın fenası iyisini bertaraf eder.

Tekaütlük aslında sosyal bir iştir ve tamamiyle teknik olmuş bir meseledir. Bedenî ve fikri kuvvetlerin muayyen bir anda, şahsi farklar haric, zaafa uğraması tabiidir. Bu bakımdan memurluğun icra devresi için bir had tesbit ederek ve istisnaları da objektif esaslara bağlıyarak keyfilik içindeki hallere düşmemek için mecburi kaideler tesisi, müttefiken kabul edilen bir esastır. Bu esastan ayrıldınız mı gadir muhiti yaratacak hallere düşmekten kurtulmak, beşeri olarak, güçleşir.

Hâkimlerin tekaütlüğüne politikanın karışmasının ifratları nasıl kamçıladığı tecrübe edilmiştir. Başlangıçta bir gedik sonradan ardına kadar kolaylıkla genişlemiştir. Gresham kanunu para hakkında olduğu gibi politika hakkında da değerini ispat etmiş, kötüsü iyisini bertaraf eylemiştir.

★

Hâtanın başı hâkimlerin mutat mânasıyla memur telâkki edilmesidir. Oysa ki hâkim, ifa ettiği vazife bakımından mutad mânada bir memur olmayıp icraya karşı müstakil olan devletin büyük bir parçasının mümessilidir.

Demokratik memleketlerin anayasalarında hâkimlerin tabi olacakları hükümler sebebsiz olarak ayrılmamıştır. Demokratik anayasalara göre hâkimlerin tâyin ve terfileri gibi maaşları dahi ayrı kanunlarla tesbit edilir; hükümetten ayrıca ücretli iş kabul edemezler; hâkimler azlolunamazlar; hükümlerine hiç bir suretle müdahale olunamaz. Niçin? Bu hükümlerin ve ayrılığın nedir sebeb ve hikmeti?

Bütün bunlar, kazanın bilhassa icraya karşı müstakil bir kuvvet olması prensibinin tatbikatıdır ve hâkimlerin istiklâlinin teminatıdır. Bu istiklâl ise eski keyfi rejimler içinde yaşayan insanların en iyi adalet için sarıldıkları esastır.

Hâkimin bu imtiyazı hiç bir mülâhaza ile mahzurlu görülemez. Çünkü bu imtiyaz onun üzerine aldığı istisnai mesuliyetlerin karşılığıdır ve adalet ihtiyacında olanların iyiliği içindir.

Hakikatta hâkim şahsi haklarımızın ve şahsi hürriyetlerimizin sahibi gibidir. Bu hakları ve hürriyet-

tılara katılamamak kararıyla Meclisten dışarı çıkarıldı. Ama mesele ve sual hâlâ ortadaydı. 13 Temyiz üyesinin, başkanları da dahil, tekaüde sevkedilmesine gelince, İktidarın başı bu husustaki "vicdani kanaat"ın sebeblerini açıklıyordu: Bir "mecburiyeti elime" karşısında kalmıştı. İki hâkimin "görülen lüzum üzerine" emekliye sevkedilmesi üzerine Temyiz, bir "miting salonu" haline gelmişti. Adeta hükümete karşı ayaklanmıştı. Başbakanın vicdanından bu hâdise böyle görülmüştü. Meseleyi daha soğukkanlılıkla görenler, Temyiz üyelerinin sadece, ama sadece "mesleki haysiyet"lerini korumaya çalıştıklarını biliyorlardı. Temyiz, sadece hâkimlerin hissiyatına tercüman olmuştu. Fakat ne çare ki "icranın kanuni tasarrufları"nı ifa etmek mevkiinde olanlara hâdiseler çok daha başka türlü görünüyordu.

Adalet Bakanı ve Başbakan bir tek noktada haklıydılar. Adalet Bakanı hakikaten kanuna uygun hareket etmişti. Bir dekanı vazifesinden uzaklaştıran Milli Eğitim Bakanı da

Behçet Kayaalp
Şamarcı

kanunun gölgesine sığınmıştı. Ama hâkim istiklâlini hayali kılan, hâkimleri "görülen lüzum üzerine" emekliye sevketme selâhiyeti, hükümetin değiştireceğini programında ifade ettiği meşhur kanun maddelerinden biriydi.

Fakat hâkim teminatını "hâkimlerin pâk vicdanlarında" bulduktan sonra bu maddenin kaldırılmasına

Nüvit Yetkin
Buzağı arayıcısı!.

POLİTİKA

Faik Ahmet BARUTÇU

leri bütün tecavüzlere ve her türlü keyfiliklere karşı himaye ettiği gibi kendisi aynı zamanda bu haklar ve hürriyetler üzerinde tasarruf icra eder: Bir tevkif kararıyla vatandaşın hürriyetini, bir haciz kararıyle malları üzerindeki tasarrufunu kaldırır; mektuplarını açarak sırlarına nüfuz eder; taarruzdan masun olan meskenine girip araştırma yapar. Vereceği hesap ise pek azdır. Buna mukabil bu hakların ve adalet ihtiyacında olanların garantisi nerededir?

Bunların garantisi hâkimin nüfuz ve kuvvete itaat arz etmekten, eğilip bükülmekten masun olan vicdanındadır. Anayasalar bu maksatla siyasi kuvvete karşı, yani icra kuvvetine ve teşri kuvvetine karşı hâkimlerin istiklâlini temin etmeği düşünmüşlerdir; bu maksatla hâkimlerin mevkilerinden azledilememelerini kabul eylemişlerdir; ve hâkimin en ufak bir tesir altında kalmaması için hükümetten ayrıca ücretli bir iş almaması esasını koymuşlardır. Daha yeni anayasalar ise daha da ileri giderek azledilemezliğin hayali olmaması için hâkimlerin tâyinlerini ve yerlerinde terfilerini dahi icra kuvvetinin tesirinden büsbütün kurtarıp teşrii statülere bağlamışlardır.

Bütün bu esaslar, hâkimin vicdanını, mesleki endişelerle insani olarak, kuvvetin tesir ve cazibesinden, siyasi kuvvete tabaiyet ve inkiyat hissiyatı içinde vazife görmek meyline düşmekten kurtarmak hedefine müteveccihtir.

Hâkim her zaman haklı ve hakkaniyetli midir? İstiklâlin hiç mi mahzuru yoktur?

Cevap şudur: "Az haksızlık adaleti mahkûm etmekten evlâdır!"

★

Hâkimlerin istiklâli mutlak idarelerde ve sonra büyük altüst olmalarda ciddi tehlikelere uğramaktadır. Hususiyle diktatörlük devirlerinden sonra şikâyetler şahlanıyor. Çünkü totaliter iklimlerin tesirinden hâkimler de kendilerini kolay kurtaramıyorlar.

Bizde ise hâkim istiklâli, gerçi, hiç bir devirde tam ve mükemmel olmamıştır. Her devirde adli huzursuzluktan zaman zaman şikâyetler olmuştur. Ancak totaliter metotların yarattığı muhitlerin tesirinden hâkimlerimiz kendilerini, bazan en yüksek tecellülerle, kurtardıkları için adalet cihazı bizde hiç bir devirde sert sevki tabiilere hedef olmamıştır.

Şimdi ise bu cihazın, normal demokratik inkişaf devrinde, asıl istiklâlini ve teminat şartlarını gerçekleştirmek yerine vumuşak ihlâlleri yavaş yavaş kaide haline getiren daha ciddi tehlikelerle karşılaşması hazin bir tezat oluyor ve rejimin simasını gölgeliyor. Çünkü demokrasinin en esaslı şartı şahsi hakların ve şahsi hürriyetlerin selâmette olmasıdır. Bu ise tamamiyle müstakil ve herkes için müsavi tarafsız bir adaletle temin edilir.

Demokrasinin bu esaslı kaidesinin yanında, bizim için ayrıca bir de, adil sistemin himayesinde selâmete çıkarıldığına inandığımız seçim emniyetiyle seçim hürriyetinin korunması gibi icranın nüfuz vasıtalarının üstünde, yani azledilemiyen, azil nevinden tekaüde sevk edilemiyen teminatlı ve tamamiyle hür ve müstakil bir kaza camiasının kefaletine muhtaç, senelerce mücadelesi yapılmış rejimin mukaddes sayılan bir dâvası da mevcuttur. Her şeyden evvel hususiyle bu dâva üzerinde manevi vazife görüşlerini politik mülâhazalar unutturmamalıdır. Acele fiili jestlere ihtiyaç vardır.

Bütün mesele vatandaşın kendi müesseseleri hakkındaki emniyetini tehlikeye koymamaktır. Bütün mesele en iyi adaleti ve en iyi politikayı seçmektir.

★

Bahar müjdesine rağmen bir rahatsızlık rüzgârı hâlâ şiddetle esmektedir. Vapur yolunu değiştirmemiştir. Ruhlar endişesiz değildir. Acaba kaptanlar ve tayfalar ne ile meşguldürler?

lüzum kalmadan da Hâkim Teminatının temin edildiğine inananlar bulunabilirdi. Artık enine boyuna hukuki incelemeler yapmaya lüzum yoktu! Başbakanın ifade ettiği gibi, hâkimlerin teminatı İktidarın "vicdan"ına bağlıydı. Her insanın "inhiraf" ettiği şu fani dünyada "inhiraf" etmiyen ve "inhiraf" edenleri doğru yola sevkeden tek insan şüphesiz İktidarın başıydı...

D. P.

Egeden gelen sesler

Geçen hafta vuku bulan bazı hâdiseler, vatan sathında olup bitenlerden memnuniyetsizlik duyanların sadece Muhaliflerle bir kısım tarafsız vatandaşlardan ibaret olmadığını gösterdi. 50 bin liralık otomobili lastiksizlikten çalışamaz hale gelen Köyceğizli Demokrat gibi derdini partisinin genel başkanına duyurmak imkânını bulamıyan birçok D.P. li için hâdiseler üzücü vasfını muhafaza ediyor ve bu hal D.P. teşkilâtı içinde rahatsızlık ve huzursuzluk amili olarak kendini gösteriyordu. Bilhassa eski Demokratlar, senelerce bu işin mücadelesini yapmış olanlar partinin yüksek makamları tarafından takip edilen yollar karşısında her an yeni bir hayal kırgınlığına uğruyorlar, her an sevgili D.P. nin ne hale gelmiş olduğunu kendi kendilerine soruyorlardı. Bugün partiye hâkim olan zihniyet ile geçmişte uğrunda çarpışmış oldukları zihniyet arasında dağlar kadar fark vardı.

Bilhassa Egeden, genç D.P. ye beşiklik eden bu bölgeden gelen seslerin

Tevfik İleri

Muhalefet imali

Kapaktaki hâkim

Cemal Köseoğlu

Bu hafta AKİS'in kapağında şişmanca, orta boylu ve dökük saçlı bir hukukçunun resmi var. Cemal Köseoğlu, geçen ayın sonlarına kadar Temyiz Mahkemesinin Dördüncü Ceza Dairesinin başkanı idi. Ilık bir Nisan günü Temyiz Mahkemesindeki odasında, masasının başına geçmiş dosyaları ile uğraşırken kapısı vuruldu ve masanın üzerine bir zarf bırakıldı. Vakit akşama yaklaşıyor ve günlük mesai saatı tamamlanmak üzere bulunuyordu. Dördüncü Ceza Dairesi Başkanı masanın üzerine bırakılan zarfı aldı, açtı ve içinden çıkan yazıyı okuduktan sonra hemen yerinden kalkarak odayı ve Temyiz binasını terketti. Zarfın içindeki kâğıt Adalet Bakanı Prof. Hüseyin Avni Göktürkün imzasını taşıyordu ve üzerinde şunlar yazılı bulunuyordu: "Temyiz Mahkemesi Dördüncü Ceza Dairesi Reisi Cemal Köseoğlu, görülen lüzum üzerine Emekli Sandığı Kanununun 39 uncu maddesinin B fıkrası gereğince emekliye sevkedilmiştir"

Hâkimlerin, bilhassa Temyiz üyelerinin, "görülen lüzum üzerine" emekliye sevkedilmesi bütün yurtta derin akisler uyandırdı. Cemal Köseoğlunun emekliye sevkedilmesi haberi kısa zamanda şehre yayıldı. Hemen o akşam gazeteciler telefon rehberlerinde boş yere Cemal Köseoğlunun telefon numarasını aradılar. Ama Temyiz Dördüncü Ceza Dairesi Başkanının evinde telefon yoktu. Ama gazeteciler Köseoğlunun ev adresini bulmakta gecikmediler. Cebecide, Hukuk Fakültesinin hemen karşısında bir apartmanda oturan Köseoğlu gazetecilere kapıyı bizzat açmıştı. Kapının açılması ile parlayan flaşlar Köseoğluna gelenlerin kimler olduğunu anlatmağa yetmişti. Onları içeri buyur ederek emekliye sevkedilmesini nasıl haber aldığını kısaca anlattı. Köseoğlu 1900 yılında İstanbulda doğmuş, 27 yaşında İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmiş, hâkim olarak Anadoluyu bucak bucak dolaşmış, hemen her vazifesinde takdir ve taltif görmüştü. Bir aralık İstanbul Asliye Ceza Hâkimliği yapmış, bunu müteakiben de Ankara Savcılığı Baş Yardımcılığına getirilmişti. Bu vazifeden de Temyiz azalığına mümtazen terfi ettirilen Cemal Köseoğlu bundan iki yıl önce Dördüncü Ceza Dairesi Başkanlığına getirilmişti.

Cemal Köseoğlu daha ziyade Basın dâvaları ile meşgul olan bir mahkemenin başında bulunuyordu. Son olarak baktığı dâva ise Dünya gazetesi sahiplerinden Bedii Faik'in Cumhurbaşkanına hakaret ettiği iddiasıyla açılan dâva idi ve emekliye sevkinden birkaç gün önce, Dördüncü Ceza Dairesi bu dâva ile ilgili mahkûmiyet kararını bozmuştu.

Yüksek Seçim Kurulunda, Ceza Kanunu Tadilât Komisyonunda ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Hazırlama Komisyonunda da vazifeli olan Köseoğlu bazı kanun kitapları ve bilhassa "Haşiyeli Türk Ceza Kanunu" adlı eseri ile Türk hukukuna kıymetli hizmetler yapmış bir hukukçudur.

Kapısını çalan gazetecilere Köseoğlu şunları da söylüyordu: "Vicdan ve gönül rahatlığı içindeyim. Durup dururken böyle idari bir tasarrufa neden lüzum görüldüğünü anlıyamadım". Köseoğlu bu sözleriyle biraz da milletin hayretine tercüman oluyordu. Zira bu haftanın başında Mecliste bir sözlü soru dolayısıyla konuşan Adalet Bakanı ve Başbakan, efkârı umumiyeyi "görülen lüzum"un ne olduğu yolunda aydınlatmamışlardı.

çok tecrübeli kimseler tarafından işgal edildiklerinde kimsenin zerrece şüphesi bulunmayan D.P. yüksek kademelerinde lâyıkıyla değerlendirildiği ve derin akisler uyandırdığı muhakkaktı. Meselâ Hür P. nin kurulduğu günden beri kaynaşan ve bu yüzden D.P. İl kongresi tehir üzerine tehire uğrayan Manisadan gelen sesler, eski mücadeleci Demokratların endişelerine hak kazandıracak kadar ehemmiyetliydi. Bir müddetten beri Manisa bölgesinde bulunan D.P. li milletvekili Muzaffer Kurbanoğlunun Muradiye kazasında yaptığı konuşmaya bizzat D.P. liler tarafından gösterilen tepki, D.P. içinde hüküm süren huzursuzluğun yeni bir misaliydi. Alaybey ocağında bir konuşma yapan Kurbanoğlu, "Toplantı ve mitingleri vatandaşları boş ve kuru gürültüden kurtarmak için men ettik. Demokrasimiz uğruna bu çeşit hâdiseleri daha da tahdit etmek kararındayız. Müzelik bir nesne haline gelen C.H.P. ile menfaat ve ihtirasların toplandığı Hür. P. ve C.M.P. ye bu memlekette diledikleri gibi at oynatmıyacağız" diyordu. Diyordu ve toplantıda hazır bulunan D.P. lilerin tasvibiyle değil hayret dolu bakışlarıyla karşı karşıya kalıyordu. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunun Muhalefet partileri "diledikleri gibi at oynatmasınlar diye" çıkarılmış bulunduğunu bir milletvekilleri-

Muzaffer Kurbanoğlu
At oynatıyor

nin ağzından öğrenmek, D.P. liler arasında bile memnuniyet değil, üzüntü yaratıyordu. Emekliye sevkedilen hâkimlerin, hapisteki gazetecilerin ve kapatılan işçi teşekküllerinin D.P. li vatandasların zihinlerinde de bazı istifhamların yerleşmesine yol açmaması imkânsızdı.

Aynı gün Burdur D.P. İl Kongresinde yeni Millî Eğitim Bakanı Tevfik İlerinin yaptığı konuşmanın da Şehir Sinemasını dolduran D.P. li delegeler tarafından canı gönülden tasvip edildiğine inanmak çok zordu. Tevfik İleri Burdurdaki konuşmasında bizzat kendisi tarafından ortaya atılan "dikensiz gül" yani Muhalefetsiz bir İktidar câzip fikrinden bir hayli ayrılıyor ve demokrasilerde Muhalefetin mevcudiyetinin zarureti üzerinde duruyordu. Millî Eğitim Bakanına göre D.P. nin ıstırabı "muhalefetsizlikten" idi. Tevfik İleri "dikensiz gül" formülünün tutmaması üzerine şimdi de modelini bizzat kendisinin cizeceği, vazife ve mesuliyeti İktidar tarafından tesbit edilen "örnek" bir Muhalefetten bahsediyordu Bu Muhalefetten muradın ne olduğu C.H.P. nin bu günlerdeki tutumunun Tevfik İleri tarafından övülmesinden ve Hür. P. nin yerin dibine batırılmasından anlaşılıyordu. Millî Eğitim Bakanı konuşması sırasında seyahat intibalarından da bir nebze bahsetmeyi faydalı bulmuştu. Bolvadinde vatandaslar Millî Eğitim Bakanını "Sanat Okulu isteriz, Ağır Ceza Mahkemesi isteriz, Kıbrısı isteriz" diye bağırarak karşılamışlardı. Kimse çıkıp ta "Hürriyet isteriz" diye bağırmamıştı. Memlekette hürriyetin mevcudiyetine bundan daha iyi bir delil mi olurdu?

B.M.M.

Kömür derdi

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, İşletmeler Bakanı Samet Ağaoğlu Meclis kürsüsünden muarızı müstakil Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık'a sinirli bir eda ile söz yetiştirmeğe çalışıyordu. İşletmeler Bakanını bu kadar sinirlendiren mevzu kömür istihsalimizle ilgiliydi ve Meclise Hüseyin Balık'ın bir sözlü sorusuyla getirilmişti. Balık, Hükümetin 1950 yılından bu yana, kömür istihsaline neler ilâve ettiğini soruyordu. Soru bilhassa Ağaoğlu için hayatiydi. Zira şimdi işgal ettiği makama bu kömür istihsali mevzuunda o zamanki kabinede çıkan bir anlaşmazlık dolayısı ile getirilmişti. D.P. nin büyük kalkınma iddialarına rağmen o zamanki İşletmeler Bakanı Fethi Çelikbaş, günün birinde kömür istihsalimizin bizi kısa bir zaman sonra içinden çıkılmaz bir darlığa düşüreceğini ifşa edivermişti. Bu, o günün kabinesinde vazife görenler üzerinde bir soğuk duş tesiri yapmıştı. Nasıl olurdu da İktidarın bir bakanı "ailevi bir sır"ı faş edebilirdi. Bundan sonraki hâdiseler malûmdu. Fethi Çelişbaş Bakanlıktan çekilmiş, yerine Samet Ağaoğlu getirilmişti. Samet Ağaoğlunun İşletmeler Bakanı olur olmaz pişmiş aşa katılan soğuk suyu izale için alelacale Zonguldağa yaptığı bir seyahati ve bunun gazetelere aksetmiyen iç yüzünü AKİS okuyucularına bildirmişti. İşte şimdi aradan bir yıl kadar geçtikten sonra, Hüseyin Balık kalkmış, Hükümetten 1950 yılından bu yana kömür istihsaline neler ilâve edildiğini soruyordu. Samet Ağaoğlu rakkamlarla konuşmaya bayılıyordu. Kürsüde ağabeyce bir eda ile Hüseyin Balık'a anlatmağa çalıştığı da işte bu rakkamlardı. Herşeyden ve herşeyden evvel Hüseyin Balık ve halk efkârı bilmeliydi ki kömür istihsalimiz 1950'den bu yana muazzam bir artış kaydetmişti. Hatta öyle ki pek yakın bir tarihte kömür istihsalimiz yalnız istihlâke değil ihracata bile yetecekti. Kömür ihracı sayesinde her yıl yurda milyonlarca lira tutarında döviz girecekti. Kömür sıkıntısı diye bir şey asla ve asla bahis mevzuu değildi. Kömür istihsali 1949 yılında 4 milyon 181 bin ton iken 1956 yılında bu rakkamın 5 milyon 888 bin 308 tona yükseldiğini Balıkın bilmesi lâzımdı. Nasıl olur da Balık bunu bilmezlikten gelirdi.

İşletmeler Bakanı bütün bu rakkamları sayıp dökerken bazı şeyleri unutmuş görünüyordu. Kömür darlığı bahis mevzuu edilirken bu memlekette kok kömürü hâlâ ve hâlâ tevzie bağlıydı. Bir şehirden başka bir şehire nakleden bir ailenin kışın yakacak kömür alabilmesi başlı başına bir dertti ve çoğu zaman hemen hemen imkânsızdı. Sonra 1949'dan 1956

Bir Unutkanlık!.

D. P. İktidarının işbaşına geldiği tarih olan 14 Mayıs günü çıkan Zafer'de mutad hilâfına bu "mesut hâdise" ile alâkalı bir tek satır bile yoktu. Bunu bir unutkanlığa atfeden gazeteciler, işin iç yüzünü Anadolu Ajansı bültenlerinde yer alan bir haberin iptal edilmesiyle anladılar. İptal edilen haber Anadolu Ajansının 14 Mayıs 1957 tarihli haber bülteninin 17 nci sayfasında ve 44 numarayla neşredilen bir telgraftı. Telgraf 14 Mayıs münasebetiyle Başbakan Adnan Menderese çekiliyordu ve "milletin ensesinde boza pişiren bir zihniyete" son verdiği için D.P. İktidarını övüyordu.

Telgrafın Anadolu Ajansı bültenlerinden çıkarılması, Zafer'e de 14 Mayıstan bahsedilmemesi hususunda bir "emir" verildiğini gösteriyordu. Anlaşılan "ensesinde boza pişirildiği" o mesut günleri millete bu vesileyle hatırlatmaktan ve hasretini uyandırmaktan endişe ediliyordu.

Hüseyin Balık.
Yüzünü kömürle ağarttı

ya kadar geçen zaman zarfında ihtiyaçlardaki artış istihsaldeki artıştan kat kat fazla olmuştu. 1949'daki istihsal rakkamı 7-8 sene süren bir Türk işletmeciliğinden sonra elde edilen rakkamdı Ama 1949'dan bu yana aradan gene bir yedi sekiz sene geçmişti ve bu sekiz senede havzadaki gelişme ancak 1,5 milyon ton cıvarındaydı. Dahası da vardı. Ağaoğlunun verdiği rakkamları Balık da biliyordu. Ama bu kuru rakkam kalabalıkları her zaman bir şey ifade etmiyordu. Evet aradan geçen sekiz yılda rakkamlar kabarmıştı; kabarmıştı ama bu arada da bu rakkamların kabarması bahasına elde edilen kömürün kalitesi düşmüştü. 1949 yılında istihsal edilen kömürlerdeki kül miktarı hiç bir zaman yüzde 14.5'u geçmezken şimdi bu miktar yüzde 45'e kadar yükselmişti. Vapur kaptanları, Demiryolu Lokomotiflerinin makinistleri ve hele ev kadınları kullandıkları kömürlerin tozundan yaka silkiyorlardı. Vaktiyle Karabükte muayyen miktar pik ve çelik istihsali için 600 kilo kömür sarfedilirken şimdi bu miktar 1200 - 1300 kiloya çıkmıştı. Tabiatiyle bütün iş yerlerindeki sarfiyat ta aynı miktarda artıyordu. Samet Ağaoğlu bir sürü rakkam vermişti. Ama nedense bunlara dair tek kelime söylememiş ve söylemeye de pek niyetli görünmemişti. Nitekim sözün mecrasını hemen değiştirerek Bartında yapılacağı vaad edilip bir türlü inşaasına başlanamayan Çimento Fabrikası hakkındaki dedikodulara geçti. Böylece de Hüseyin Balık'ın sözlü sorusu cevaplandırılmış oldu!

Kıbrıs

"Yeni inkişaflar"

Bu haftanın başında Salı günü, Kıbrıs meselesi D.P. grubunda görüşüldü. Neşredilen resmî tebliğ, D.P. grubunun hükümetin Kıbrıs meselesinde takip etmekte olduğu "basiretli ve azimli" politikayı "tamamiyle ve ittifakla" tasvip ettiğini bildiriyordu.

Başbakan D.P. grubuna Kıbrıs meselesini etrafıyla anlatmış, söz alan hatiplerden sonra tekrar kürsüye gelerek "tamamlayıcı izahlarda" bulunmuştu. D.P. Meclis Grubunun tam 9 saat süren Kıbrıs meselesi hakkındaki müzakeresinde verilen "etraflı izahat"tan bütün bilinen buydu. Bilindiği gibi, gazetecilerin daha fazla malûmata sahip bulunması, Basın Kanunundaki son tadilâttan sonra, kanunen mümkün değildi.

Bu hafta merak edilen, İktidarın başının aynı izahatı Meclis umumî heyetinden esirgeyip esirgemiyeceği idi. Meselenin Mecliste müzakeresi için "yeni inkişaf safhalarından geçilmesi"nin beklenmesinden korkuluyordu. Bursada Cumhuriyet meydanında yapılan konuşma hiç kimseyi tatmin etmemişti. Halk efkârının son derece ehemmiyet verdiği böyle bir meselede sükûtu ihtiyar etmesi cidden endişe vericiydi.

Bu sırada Yunanistanda muhalefet liderleriyle bir konuşma yapan Başbakan Karamanlis, Kıbrıs meselesinin 20 Mayısta Parlamentoda müzakere edilmesini kabul ediyordu. Acaba gene Kıbrıs meselesini Yunan parlamentosunda yapılan müzakerelerden mi öğrenmek zorunda kalınacaktı?

Bir sözlü soru

Burşa nutkundan, aradan bir hafta geçtikten sonra, sadece bir tek cümle akılda kalmıştı. Başbakan "İngiltere taksime taraftar olmuş, bu hususta açık beyanat yapmış ve hükümetimize teminat vermiş bulunuyor" diyordu.

Herhangi bir İngiliz gazetesinde "taksim" kelimesini görür görmez, İngilterenin taksime taraftar bulunduğunu kemali tehalük ile bildiren meşhur Zafer, demek ki "atlatılmış" idi. Zira bu "açık beyanat"tan Zafer okuyucularının bile haberi yoktu. Doğrusu Zafer'in vazifesini hakkıyla yaptığı hususunda insan elini ateşe sokamazdı. Esasen endişe ve üzüntü içinde olan Türk halkından böyle mühim bir haberi saklamaya hükümetin gönlü nasıl razı olmuştu? Mevcut şartlar karşısında bu teminat, hükûmet için büyük bir başarıydı. Fazla tevazu göstermeye ne lüzum vardı ki... Övünmek hükümetin hakkıydı, övünmeliydi.

İngiliz siyasî şahsiyetlerinin "açık beyanat"larını sadre şifa bir cümle bulmak ümidiyle okuyanlar ne Duncan Sandys'in, ne Harding'in, ne Lennox-Boyd'un ve ne Selwyn Lloyd'un nutuklarında yürek ferahlatıcı bir söz bulamamışlardı. Bu sebeble, Başbakanın müjdelediği "İngiliz teminatı" hakkında tamamlayıcı izahatta bulunması merakla bekleniyordu. Böyle sevinçli bir haber halk efkârına duyurulmalıydı. Nitekim Hür P. milletvekili Fethi Çelikbaş, İktidarın lüzumsuz tevazuuna bir son vermek için, Meclis başkanlığına bir sözlü soru önergesi vermişti. Çelikbaş "İngiltere hükümeti adına Adanın taksimine müteallik olarak yapılmış herhangi bir taahhüt var mıdır ve tarihi nedir?". bunu öğrenmek istiyordu. Başbakan ilk müjdeyi eski bakanı Çelikbaşa vermek için sabırsızlanıyor olmalıydı.

Adada durum

İngiliz devlet adamlarının hiç değilse resmî konuşmalarında taksimden çok, Adanın muhtariyeti üzerinde ısrar ettikleri biliniyordu. Adanın muhtariyeti hakkında Cumhuriyet hükümetinin görüşü neydi? Mühim olduğu nisbette sessizlikle geçiştirilen meselelerden biri de buydu. Bu suale tek cevap Ankaradan değil Lefkoşadan geliyordu. Cebinde Cumhuriyet Hükûmetinin talimatıyla Adaya dönen Dr. Fazıl Küçük bir basın toplantısında muhtariyet meselesini bahis mevzuu ediyordu: "Son hâdiseler Kıbrısta Türklerin Rum çoğunluğu altında yaşamaları ihtimalini tamamen ortadan kaldırmıştır". Türk Hükümeti Radcliffe anayasasında derpiş edildiği veçhile bir muhtariyet idaresinin tesisine muvafakat etmiyecekti.

Halbuki dünya efkârının muhtariyet fikrine son derece taraftar olduğu bilinmekteydi. Muhtariyetin niçin kabul edilmiyeceğini anlatmak, anlatmak ve tekrar anlatmak Kıbrıs dâvasının kazanılması için çok mühimdi. Bir aralık Radcliffe anayasasını kabul eder gibi görünen Cumhuriyet Hükümeti bu noktada susmayı tercih ediyordu.

Amerikayı kazanmak

Niçin tezimizi anlatmak için gereken gayreti göstermiyorduk? Türk dostu bir Amerikan gazetecisi de aynı suali kendi kendine soruyordu: Niçin Amerikan efkârı umumiyesi Türk tezini benimsemiyordu? Meşhur Christian Monitor'un başyazarı Carlyle Morgan bu sualin cevabını bulmuştu: "Kıbrıs meselesinde Amerikalılar sadece Yunanlıların propagandalarını işittiler. Bunun neticesi olarak ta zamanla onların haklı olduklarına inanmaya başladılar. Türkler ise bu meselede çok pasif davrandılar. Türklerin Kıbrısla olan alâkasının hakikî sebebi son zamanlarda ve gene pek mahdut çevrelerde anlaşılmaya başlamıştır".

Amerikadaki Yunan propagandasının ne kadar ustalıklı ve gayretli bir şekilde yapıldığını bilen AKİS, uzun zamandan beri hükümetin dikkat nazarını bu nokta üzerine çekmeye nafile yere çalışmıştı. Yunan propagandasının bir eseri olan "Kıbrıs için Amerika Federasyonu"nun mevcudiyetini Zafer. daha bu hafta farkediyordu. Anlaşılan New York Times'da bu federasyonun neşrettiği bir makaleyi "keşfetmek", herkesi dehşete düşürmeye meraklı Zafer başyazarını hayrete düşürmüştü. Bu, Yunanlıların uzun zamandan beri başvurdukları bir usuldü ve Zaferin vaktiyle Amerikan efkârı umumiyesini dâvamız lehinde fethettiklerini yazdığı muhterem Kıbrıs müşavirlerinin herhalde malûmuydu. Fakat müşavirler ihtimal Zaferi tekzip etmemek için seslerini çıkarmamışlardı.

İktidar nihayet, geç te olsa, Amerikalıların Kıbrıs meselesinde Türkiyeden ne kadar farklı düşündüğünü mecburen görüyor, sebebini de anlar gibi oluyordu. Taksim fikrine aleyhtar Amerikayı ikna etmek için bir hayli vakit ziyan edilmişti. Yeni Washington sefiri Suat Hayri Ürgüplünün çok üstün bir gayret sarfetmesi lâzım gelecekti.

Muhalefet partilerinin de iştirak ettirildiği millî bir siyasetin tesbiti, herhalde hükümetin bu zor işi daha kolaylıkla gerçekleştirmesini temin edecekti.

İKTİDAR VE MUHALEFET

Büyük Meclisteki son ve meşhur Bütçe müzakerelerinden bu yana memleketin siyasi hayatında garip bir vaziyet hasıl oldu. Büyük Mecliste dört siyasi parti temsil ediliyor; bunlardan İktidarda bulunanı ötekilerden sadece bir tanesini tanıyor, diğer ikisini parti saymıyor. İktidarın başı bu tutumun sebebini şayanı hayret bir açıklıkla izahtan da çekinmedi. Onun kanaatince bahis mevzuu iki partinin "sebebi hikmet"i yoktur. Her ikisi de halen İktidarda bulunan partiden partinin gidişini beğenmedikleri mucip sebebiyle ayrılmış olanların kurdukları birer teşekküldür. Bunlardan C.M.P. daha D.P. nin Muhalefet yıllarında parti kurucularının C.H.P. ile muvazaa halinde oldukları şikâyetini ileri sürerek sert politika istiyenlerin partisidir. 1950 seçimleri muvazaa isnadını yerle bir etmiştir; böylece C. M. P. nin mânası kalmamıştır. Hür. P. ne gelince, onun sadece Meclis Grubu vardır; fakat bu grup Hür. P. etiketi altında milletin huzuruna çıkıp seçilmek suretiyle gelen milletvekillerinden değil, D.P. etiketi altında rey sağlamış olanlardan müteşekkildir. Hür. P. etiketi altında seçime girip te tekrar Meclise dönünceye, yani milletin itimadını o sıfatla alıncaya kadar Adnan Menderes, İktidarın başı, kendilerini siyasi bir parti olarak kabul etmiyecektir. İktidar, hakiki bir parti olan C.H.P. ile ötekileri "elbette ki" aynı sepet içinde mütalâa etmiyecektir.

Bu garip vaziyetin siyasi hayatımızdaki akisleri ortadadır. C.H.P. öteki Muhalefet partilerinin de hak ve hukukunu bahis mevzuu etmeksizin İktidarın kendisine uzattığı eli sıkmış, böylece C.M.P. ve Hür. P. nden ayrılmıştır. Sadece İnönü İzmirdeki nutkunda top yekûn Muhalefetin emniyetinden bahsetmiş, öteki muhalefet partilerinin hayatlarına kastedecek bir harekete asla müsamaha etmiyeceğini kuvvetle ifade etmiştir. Fakat İktidarın başı ile o partilerin arasındaki münasebete müdahale etmemiştir. Yabancı misafirler şerefine tertiplenen davetlere de C.H.P. Genel Başkanı, öteki Muhalefet partilerinin temsilcileri çağırılmadığı halde, eskisi gibi icabetten çekinmemiş, bunda kendisini ve partisini alâkadar eden bir cihet görmemiştir. Bu yüzden şimdi C.M.P. ve Hür. P. oklarını D.P. ye olduğu kadar C.H.P. ye de tevcih etmişlerdir. Böylece siyasi hayatımız çok karışık bir manzara almıştır.

★

Vaziyeti tarafsız şekilde tahlil edebilmek ve bir neticeye varabilmek için hâdiselere dikkatle bakmak lâzımdır. Evvelâ Muhalefetin kendi arasındaki münasebetleri bahsinde bir hakikat ortadadır. Eğer muhalefetin geçen yaz ilk adımları atılan İşbirliği muvaffak olamadıysa, bunun vebali C.H.P. den başka partilerdedir. Zira herkes bilmektedir ki C.H.P. o zaman en ziyade hüsnüniyeti ve gayreti göstermiştir. Lideri Osman Bölükbaşı olan C.M.P. nin böyle bir işbirliğinde yapıcı vasıf taşıması imkânsızdı; fakat C.H.P. ve Hür. P. anlaşabilselerdi memlekette bir mâna ifade edecek "Muhalefet Cephesi" teşekkül edebilirdi. Halbuki Hür P. inanılmaz bir kısa görüşlülük göstererek bu dalı kesmiş, arkadan Öktemler, Güneşler vasıtasıyla İnönüye ve C.H.P. ye karşı tasvibi imkânsız bir kampanyaya girişmiştir. Bu kampanyaya İnönünün ve C.H.P. nin mukabele etmediği de -hiç olmazsa selâhiyetli ağızlar vasıtasıyla- bilinmektedir. O kadar ki Büyük Meclisteki meşhur Bütçe müzakerelerinin başında Hür. P. hatibi İsmail Hakkı Akyüzün İktidarı bırakıp var gücüyle İnönüye ve C.H.P. ye yüklendiği hatırlardadır. Bütün bunlar iki küçük Muhalefet partisine, havalar ve siyasi muvazene değişince "bizi neden himaye etmiyorsun" diye takaza etmek hakkını kaybettirmiştir. C.H.P. işin başından beri küçük Muhalefet partilerinin, bazan en selâhiyetli ağızlarından sadece "ağız kokusu" dinlemiştir. Şimdi o partilerin C.H.P. yi kaybettikten sonra kıymetini anlayıp feryad etmeleri, sinirlenmeleri, Muhalefetin İşbirliğini bozmakla ithamları haksızlıkların en büyüğüdür.

★

İktidarın tutumuna gelince ilk nazarda İktidarın başının izahatını makul bulmamaya imkân yoktur. C.M.P. ve Hür. P. hakkında söyledikleri herkesin bildiği bir takım hakikatleri ihtiva etmektedir. Bu iki partinin bugün memleketşümul bir mâna ifade etmedikleri ise sadece İktidarın başının ağzında değil, herhalde İktidarın sözcüsü olmakla itham edilemiyecek olan AKİS'in sütunlarında da müteaddit defa belirtilmiştir. Fakat bu, işin sadece dış görünüşüdür. Hakikatte, Muhalefet arasında bir tefrik yapmak suretiyle İktidar, Demokrasilerde eşine, emsaline asla rastlanmayacak bir harekette bulunmaktadır.

Büyük Mecliste dört tane siyasi parti vardır. Bunların dördü de hükümet başkanının nazarında birbirine eşit olmalıdır. Hükümet başkanı politika icabı bunların bir kısmına yaklaşır, bir kısmından uzaklaşır, bir kısmını över, bir kısmına hücum eder. Tamamiyle kendi bileceği iştir. Meselâ Bursada Menderesin Hür. P. ve C.M.P. yi yermesi karşısında hiç kimse "niçin bunlara taarruz ediyorsun" dememiş, sadece Menderesin attığı okların sağlamlık ve isabet derecesini tahlil etmiştir.

Ama devletin parasıyle verilen bir ziyafete Mecliste temsil edilen üç Muhalefet partisinden sadece birinin Genel Başkanını çağırmak, ötekileri "adamdan saymamak" bu topraklar üzerinde tek bir fert tarafından tasvip edilecek hareket olamaz. Böyle bir muameleye tevessül etmek sadece hatadır. Büyük Mecliste dört parti vardır; bunların nereden geldikleri, niçin geldikleri, sebebi hikmetlerinin bulunup bulunmadığı hükümet başkanını alâkadar etmez. Menderes D.P. nin seçim hazırlıklarında doğru zannettiği bir takım hesapları yapmakta serbesttir; fakat hükümet başkanı olarak bu hesapları unutmak zorundadır. Evine misafir çağırmak istediğinde İnönüyü davet edip Karaosmanoğlunu ve Bölükbaşıyı davet etmemesine kimse karışamaz. Fakat resmi davetler bu gibi hislerin üstünde mütalâa edilmelidir. Kaldı ki bundan evvelki Bahar havası günlerinde gene Ankara Palasın salonlarında ev sahibi Menderesin kıymetli misafiri Bölükbaşıyı hararetle ağırladığı "hafıza-i beşer nisyan ile malûl" olsada hâlâ hatırlardadır. Hür. P. için de vaziyet aynıdır. Kaldı ki bu partinin saflarında Büyük Meclisin en kıymetli, ama en kıymetli mensuplarının toplu halde yer almış oldukları hiç kimsenin meçhulü değildir. Onlarla temas etmek, memleket meselelerinde onların "ihtirastan ve şantaj" dan ibaret bulunmadığı güneşin balçıkla sıvanamıyacağı kadar sahih olan fikirlerinden faydalanmak bir iktidar başı için hakiki talihlilik sayılmalı, bir İktidar başı şahsi hislerinin üstüne çıkmak büyüklüğünü göstermelidir. Partiler hakkında hüküm vermeye selâhiyetli olan İktidar başları değil, milletin tâ kendisidir.

★

Milletten rey almak zorunda olan partilerin milletin gözü önünde cereyan eden hâdiselerin tesirsiz kalacağını sanması kadar büyük saflık olamaz. İktidar hâlâ anlamıyacak mı ki dünyada haksızlık, hem aleni haksızlık yapmak kadar prestij kırıcı hareket yoktur ve bu, sadece mağdurlara yarar? Ya Muhalefet? Muhalefet hâlâ anlamıyacak mı ki kendisinden beklenilen birbirini yemek değil, bu İktidarın karşısında millet haklarının azimli ve müşterek müdafii kesilmektir. Haydi C.M.P. yi, bu mesele "psikolojik mesele" olarak kaldığına göre bir tarafa bırakınız. Ama C.H.P. ve Hür. P. olanların üzerinden bir sünger çekip tekrar geçen yazın hakikaten sıcak havasına dönmek için ne bekliyorlar; anlamak o kadar güç ki...

Ratıp Tahir Burak jandarmalar arasında

"Berbat"tan beter!.

Bu sebeble bir Ceza Hukuku hocasının ilim kürsüsünden ispat hakkı bahsinde söylediği sözlerin basında geniş akisler uyandırması çok tabii idi. Nitekim ertesi gün hemen bütün gazetelerin birinci sayfalarında Doçent Sahir Ermanın ispat hakkı mevzuundaki sözlerini okumak mümkündü. Hatta dehşetengiz Zafer bile sessiz kalamamıştı Hafta sonunda çıkan bir başyazıda, hem Sahir Ermana, hem de İspat Hakkına veryansın ediliyordu: Sahir Erman, muhalif basına günlük gıda temin etme vazifesini üzerine almış birkaç kişiden biriydi! İspat Hakkından ilim kürsüsünde bahsetmek politika yapmaktı! Sahir Ermanın dersi ilim kisvesi altında bir demagojiden ibaretti! Hakikaten Ceza Hukuku doçentinin demagojinin kimlerin inhisarı altında olduğunu hesaba katmamış bulunmasına ihtimal verilemezdi. Ama Zafer'in "Chasse gardée merakhsı başyazarı demagoji mevzuunda son derece hassastı. Ortaya alâka uyandırıcı bir fikir atıldığında bunu demagoji sayıp "ebaenced temellükünde" bulunan bir sahaya

Basın

Küçük eziyetler

Geçen hafta Çarşamba günü hapisteki gazetecilerden biri, Ratıp Tahir Burak, Üsküdar Paşakapısı Cezaevinden çıkarıldı ve jandarma refakatinde İstanbul Toplu Basın Mahkemesinin karşısına çıkarıldı. O gün Toplu Basın Mahkemesi, Siyasî Halk gazetesinde çıkan bir yazı dolayısıyla açılan bir dâvaya bakacaktı. Siyasî Halk'ın mesulü Ratıp Tahir Burak, bu sebeble Cezaevinden çıkarılmış ve Toplu Basın Mahkemesinin önüne getirilmişti. Ratıp Tahirin bu dâvadaki şikâyetçisi de bir "gazeteci" idi. Ankarada çıkan Köylü Gazetesinin sahibi Mümtaz Tarık, Ratıp Tahir Burakın "Zavallı D. P., Senin Adına Kimler Konuşuyor" başlıkh yazı ile kendisine neşren hakaret edildiği iddiasıyla dâva ikame etmişti.

O günkü duruşmada dâvanın mevzuundan çok alâka çeken, Ratıp Tahirin avukatlarının infaz müessesesinin işleyişine hâkim olan zihniyetten şikâyetleri oldu. Ratıp Tahirin müdafaa avukatları İlhami Sancar, Orhan Birgit, Şeyda Güley ve Remzi Tüzünkan cezaevi idaresinin savcılıktan aldıkları talimata istinaden müvekkilleriyle görüşmelerine mâni olmasını protesto ediyorlardı. Bu, müdafaayı güçleştiren, avukatların kendilerine verilen vazifeyi hakkıyla ifa etmelerine mani olan bir muameleydi. İlhami Sancar: "Berbat Süleymana lâyık görülen muameleyi bile, bir fikir suçlusuna tatbik etmiyorsunuz. Bu adam câni değildir, fikir adamıdır, dâva adamıdır" diyordu. Savcının "maznun, bu dâvadan dolayı mevkuf değildir, bunun için avukatların görüşme talebi uygun görülemez" demesi üzerine avukatları, Ratıp Tahirin bu dâvadan dolayı da tevkif edilmesini talep etmekten başka çare bulamadılar. Fakat avukatların talepleri reddolundu.

Duruşmadan sonra karısı ile koridorda birkaç dakika konuşmak fırsatını bulan Ratıp Tahir Burak, gene jandarma refakatında cezaevine döndü. Hem de bir dâvasında kendisini müdafaa edecek avukatlarıyla konuşmak imkânını elde edemeden..

Demagoji inhisarı

Geçen hafta Perşembe günü, İstanbul Hukuk Fakültesi talebeleri Doçent Sahir Ermanın Ceza Hukuku dersine girdikleri zaman, hocalarının o günkü dersinde son derece aktüel, son derece alâka uyandırıcı bir bahse temas edeceğinden habersizdiler. Sahir Erman, "hakaret ve sövme" suçları hakkındaki dersini verirken bu suçlarla birlikte mütalâa edilen "ispat hakkı" mevzuuna da temas etti. İspat Hakkı, basın ve politika sahasında hâlâ günün en çok alâka uyandıran mevzuu idi. Toplu Basın Mahkemelerini ve Cezaevlerini dolduran gazetecilerin çoğunun meselesi, kendilerine ispat hakkı tanınmamasıydı. İspat Hakkı bayrağı altında toplanan D.P. den kopan Hür. P. ne mensup hatipler yaptıkları birçok konuşmalarda eğer ispat hakkı tanınmış bulunsaydı bugün hapiste bulunan birçok gazetecinin dışarda ve fakat bazılarının onların yerine "içerde" olacağını ısrarla söyleyip duruyorlardı.

Yeni hedefler, yeni liderler".. Aydın Yalçının Yeni Gün'ün ilk sayısında çıkan "Yenilik İhtiyacı" başlıklı makalesi, bu dört kelimeyle hülâsa edilebilir. Cemil Sait Barlas, Aydın Yalçına cevap teşkil eden yazısında, "Çok güzel, diyor. Fakat biz hâlâ eski liderlerle, eski hedefleri gerçekleştiremedik. Meselâ lâiklik prensibini, kayıtsız şartsız bırakın halkın eline, Türkiye teokratik bir devlet haline gelebilir".

Aydın Yalçın, meşhur altı umde için "bugün artık herkes tarafından kabul edilmiş, millî gelişme seyri içinde aşılmış ve geride bırakılmış olan bir merhaleyi ifade etmektedir" derken, ihtimal, biraz acele etmektedir. Fakat nutukları süslemekten pek ileri gitmeyen bu altı kelimenin sihrini kaybettiğini kabul etmek lâzımdır. En azından Cumhuriyetin 34 üncü yılında lâiklik umdesi neden tehlikelidir, halkçılığa rağmen fakir çoğunluk ve lüks içinde yaşayan birkaç kişi arasındaki tezat neden hâlâ mevcuttur? Bu iki nokta bile Cemil Sait Barlası yeniden düşünmeye sevketmeliydi. Hatta bir adım daha atarak, hızlı iktisadi kalkınma, kurulmak istenen sosyal düzen, şehir, köy, işçi meseleleri ve bu meselelerin tamamı değil, sadece bir tanesi olan rejim dâvası üzerinde yeniden düşünmenin zamanı gelmiştir. Bu zihnî faaliyet, bizi, zarurî olarak, yeni bir "felsefî görüş"e, daha doğrusu yeni bir doktrine sevkedecektir. Fakat böyle bir doktrine varmadan evvel, yapı-

tecavüz edilmişçesine feryad-ü figana başlamak itiyadındaydı. İşte Zafer'in Sahir Erman ve İspat Hakkına dair başyazısında bu itiyadın derin izleri vardı. Hem zaten Zafer'in demagoji meydanında - bu sırada pek moda olan bir tâbirle - "istediği gibi at oynatması"na kimsenin bir diyeceği olamazdı. Ama İspat Hakkını sanki resmî şahsiyetlerin hususî ve pek mahrem hayatlarının açıklanması, herkese duyurulması hakkı gibi anlayıp bu temel üzerine şatolar inşa etmek ancak Zafer'e has bir "mağşuş" anlayıştı. Zafer'in yazısı baştan sona kadar sabırla okunduğu takdirde bu noksanın gözden kaçması imkânsızdı. Basının resmî şahsiyetlerin hususî hayatlarına ve "hatta onların yatak odalarına kadar" uzanmasını tasvip etmek veya etmemek kabili münakaşa bir meseleydi ve bu görüş D.P. iktidarının ilk yıllarında, D.P. nin yüksek kademelerinden birini dolduran Sıtkı Yırcalı tarafından Meclis kürsüsünden ifadelendirildiği sırada Büyük Meclisi dolduran "kahir D.P. ekseriyeti" tarafından tavanları çınlatacak kadar hararetle alkışlanmış ve tasvip görmüştü. Şimdi aynı İktidarın sözcüsü Zafer, "Yağma yok" diyor ve resmî şahsiyetlerin, ama sadece resmî şahsiyetlerin basın karşısında muhkem bir zırha bürünmesi lüzumuna alkış tutuyor. Varsın tutsun.. Zira basının ve bü yük bir vatandaş topluluğunun ispat hakkı mevzuunda ıstırabını çektiği husus resmî şahsiyetlerin hususî hayatlarını, pek mahrem yaşayışlarını herkese duyuramamak değildir. İsteyen varsın istediği gibi yaşasın... Ama gazeteci bir resmî şahsiyetin resmî sıfatı ve vazifesi dolayısıyla gördüğü işlerde bir yolsuzluk görürse bunu yazamamaktadır. Yazarsa İspat Hakkı tanınmaması yüzünden hapse gitmektedir: Kısacası gazeteci doğruyu yazmak imkânına sahip bulunmamaktadır. İşte basının ıstırabı budur.

Bir misal

Doçent Sahir Ermanın Ceza Kanununun 481 inci maddesinin İspat Hakkını tanıdığı yolundaki iddiasında da isabet bulunduğu aşikârdır! Bunun bir misalini AKİS-Sarol dâvasını takip edenler hatırlıyacaklardır. O zamanın basın işlerini tedvir ile vazifeli Devlet Bakanı Dr. Mükerrem Sarolun Türk Sesi gazetesinin hakikî sahibi olduğunu bir mukavelenameyi ibraz suretiyle ispat eden Metin Toker hakkında Ankara Toplu Basın mahkemesince beraat kararı ittihaz edilmişti. Ama ifadesini 16 Mart 1949 tarihli tevhidi içtihat kararında bulan ve Temyiz Mahkemesine hâkim olan zihniyet bu beraat kararının nakzı yoluna gidilmesine yol açmıştı.

Bütün mesele, Zafer'in iddiaları hilâfına resmî şahsiyetlerin hususî hayatlarına burun sokmaktan çok, adı demokrasi olan rejimlerde basının normal vazifesini yapabilmesi için gerekli vasatın hazırlanmasından ibarettir. İspat hakkının mevcudiyetinin efkârı umumiyenin en tabiî bir hakkı olan mürakabenin temini bakımından zarureti ise apaçık ortadadır.

YENİLİK İHTİYACI

Doğan AVCIOĞLU

lacak işler vardır. Ezbere söylenmiş ve tek meziyeti Batıdan aktarılmış olan düşüncelerin yeni "klişe"ler yaratmaktan ileri gitmemesinden korkulur.

İlk yapılacak iş -basit bir aklı selim kaidesi - kendimizi tanımaktır. Simdiye kadar kendimizi tanımak için ne yaptık? Kabul edelim ki Tarih kitaplarımız tanıma değil övünme gayesiyle yazılmıştır. Türk cemiyetinin bünyesini ve tarih içindeki tekâmülünü inceliyen, hakikaten ilmî eserler, sanırız halen mevcut değildir. Yeni nesle mensup bazı yazarların, Türk tarihinde buldukları ve idealize ettikleri birkaç büyük ismi, devirlerini temsil ediyorlarmış gibi göstermeye çalışmalarını ve bunun üzerine düşünceler bina etmelerini ciddiye almak çok zordur. Büyük ehemmiyetini hepimizin kabul ettiği Atatürk İnkılâpları, objektif ve tenkitçi bir bakışla henüz gözden geçirilmemiştir. Neyi yapabildik, neyi yapamadık, neden yapamadık? Neden modern Türkiyenin yanında, muhtelif derecelerle bir Ortaçağ Türkiyesi yaşamaktadır? Modern Türkiye içinde bile, zahirî görünüşe rağmen, neden eski zihniyet hâlâ hüküm sürmektedir? Bu suallere henüz hiç bir tatminkâr cevap getirilmemiştir. Cemiyetimizin zihnî yapısı hakkında pek bir şey bilmemekteyiz. Ya "biz şöyle büyüğüz, böyle uluyuz" denmektedir, ya "biz bize benzeriz" tekerlemesi kâfi görülmektedir. Hazır formüller, bir çok aydını zihnî huzura kavuşturmaktadır. Bu zihnî tembelliğe isyan eden bazı aydınların da içinde bulunduğu durum şudur: Cemiyetimize hâkim bulunan zihniyetin pek iyi olmadığını hissediyoruz; fakat kendisini değil, bazı arazını tanıdığımız bir zihniyeti değiştirmek istiyoruz: Doktor hastanın hasta olduğunu teşhis etmiştir; fakat hastalığın adını tayin etmeden tedaviye kalkışmak durumundadır. Ve birçok değerli hukukçumuz tarafından, rejim meselemizin halli her derde deva bir asprin olarak sunulmaktadır.

İhtimal bu sebeble, ilk yapılacak iş objektif olarak kendimizi tanımaktır. Geçmişteki tecrübelerin niçin tamamiyle beklenen neticeleri vermediğini anlamak ve gelecekte aynı hataları önlemek, ancak cemiyetimizin zihnî, ruhî, iktisadî, sosyal v.s. bünyesini tanımakla mümkün olacaktır. Bu surette gerçekler ve düşünceler birbirinden ayrı iki âlem olmaktan kurtulacak, düşünce ve gerçekler arasında diyalektik bir münasebet kurulabilecektir. "Bu böyledir"in ne olduğunu bilmeden "bu, şöyle olmalıdır" demek gibi bir entellektüel çıkmazdan kurtulma yolunda atılacak ilk adım, kendimizi tanıma gayretidir. Ancak kendimizi tanıdığımız nisbette, en uygun ıslahat yollarını tâyin edebiliriz. Değiştirmek için tanımak zaruridir.

Belki bu sayede, mazide sık sık işlediğimiz ve istikbalde de işlememiz muhtemel bir hatadan kurtulmak da mümkün olacaktır. Bu hâta, gayeler ve bu gayelere varmak için gerekli vasıtalar arasında bir ahenk kurulmamasıdır. Bir gayenin gerçekleşmesi, bu yolda başvurulan vasıtaların elverişli ve yeter olup olmamasına bağlıdır. Ekrem Alicanın "samimiyetsizlik" diye adlandırdığı durumun asıl sebebi budur.

Bu yapılmazsa bir sürü, modaya uydurulmuş yüksek prensip, "edebiyat" olmaktan ileriye gidemiyecektir. Bu sebeble, bir taraftan hedefler çizerken diğer taraftan hedeflere nasıl varılacağını muşahhas bir şekilde, mümkünse rakkamlarla, tâyin etmek gerekmektedir. Bir taraftan gerçek ve düşünce, diğer taraftan hedefler ve imkânlar arasında kurulacak ahenk, "Kristof Kolomb'un yumurtası" kadar basit gözükmesine rağmen, memleketimiz için hakikaten bir yenilik olacaktır. Yeni düşünce, ancak bu perspektif içinde yaratıldığı zaman yenilik vasfını kazanacaktır.

Değişmez bir kaide olmasa bile, yeni düşüncenin yeni insanlar tarafından getirildiğini gösteren birçok tarihi misal mevcuttur. Fakat mühim olan bu değildir Mühim olan, yeni insanların sadece "yeni klişeler" getirmesini önlemektir. Gerçeklerden hareket etmedikçe, gayeler kadar, gayelere götüren imkânlar üzerinde de düşünmedikçe, bu tehlike, bilmeyiz, başka türlü nasıl önlenebilir? Bu yapılmazsa yeni insanlar yeni lâflar getirecekler, fakat bir yenilik getiremiyecekler dir.

Orta Doğu

Suud Irak'ta

Geçen hafta Altıncı Amerikan Filosu Suriye açıklarından İtalyaya doğru yol almaya başladığı bir sırada Vahabi'lerin şefi Kral Suud da Haşimi Faysal'ın memleketini ziyaret için yola çıkıyordu. İki düşman ailenin şefi Habbaniye hava alanında iki candan dost gibi sarılarak öpüştüler. Biraz sonra Kral Suud "Otağı Hümayun" da kabile reislerini kabul ediyordu. Ayni sıralarda Lübnan'dan kalkan bir uçak Bağdat'a çantasında bir plân bulunan bir yolcu getiriyordu. Lübnan hükümetinin bir bakanı, Bostani, Suud ve Faysal'a dört Arap memleketinin - Suudi Arabistan, Irak, Lübnan ve Ürdün - bir konferans masası etrafında toplanmasını teklif ediyordu. Suriye ve Mısır'ın konferans dışında bırakılması, bu toplantıda Nâsır'a karşı vaziyet alınacağının bir deliliydi. Amerika, müttefiki Suudu Nâsırdan ayırmaya muvaffak olmuştu. Suud'un Washington seyahatını bir Bağdat ziyaretinin takip edeceği aşikârdı. Bağdat yolu Washington'dan geçiyordu. Suudun Irakı ziyareti dört Arap memleketi arasındaki münasebetleri kuvvetlendirecekti. Fakat Suud hâlâ Bağdat Paktı aleyhtarlığından vazgeçmemişti. Irak, herhalde şimdilik bu nokta üzerinde ısrar etmiyecekti. Irak ve Suudi Arabistanın şimdiye kadar birleştikleri tek nokta İsrail düşmanlığı idi; buna şimdi bir de Amerika dostluğu katılmıştı. Bu, Amerikan diplomasisinin bir başarısıydı. Fakat Orta Doğuda huzursuzluk, daha uzun müddet devam edeceğe benziyordu.

Kral Suud

Kral Faysal

Eski düşman, dost olur mu?

Doğu - Batı

Lâhana yaprakları

Geçen haftanın sonunda bütün dünya gazetelerinde, Rus Komünist Partisi Genel Sekreterinin bir Amerikalı gazeteciye verdiği beyanat birinci sayfalarda neşrediliyordu. Krutçef, konuşmasında dünyanın belli başlı meselelerine temas ediyor ve bu meselelerin halli için bir metod getiriyordu. Krutçef'in metodunun aslında bir yeniliği yoktu. Zira Stalin, daha Yalta Konferansının hitamında yeryüzünde iki büyüğün kaldığını, dünya sulhünün iki büyüğün anlaşmasına bağlı olduğunu söylemişti. Gerisi hikâye idi... Ne Birleşmiş Milletler, ne sun'i olarak yaratılmış diğer büyükler, Rusya ve Amerika arasında görüş farkları belirdiğinde, bir mâna ifade edemiyeceklerdi. Halen Kremlin'de Stalin değil, Krutçef oturuyordu. Fakat dünya meseleleri gene de aynı gözle görülüyordu. Nitekim Kremlin'in yeni sâkini, Amerikalı gazeteci Turner Cotledge'e dünya sulhünün Amerika ve Rusyanın omuzlarında olduğunu söylüyordu. Ancak bu iki devlet başbaşa sulhü kurabilirlerdi. İngiltere ve Fransa mevcudiyetleri zarurî olmıyan figüranlardı. Krutçef, Amerikayı ziyaret etmeyi çok istiyordu. Fakat ne yazık ki ne resmen, hatta ne de turist olarak böyle bir davet almamıştı. Her halde daha uzun müddet, Kremlin'de oturan adama Amerika kapılarını açmıyacaktı. Macar hâdiselerinden evvel aralanır gibi olan kapı tekrar kapanmıştı.

Krutçef, başbaşa konuşmak mümkün değilse figüranların da yer aldığı bir Dört Büyükler Konferansına da razıydı, Dünya meseleleri ancak böyle halledilebilirdi: "Milletlerarası gerginlik meselesi lâhanaya benzer; lâhanamn yapraklarını tek tek koparacak olursak göbeği meydana çıkar" ...Fakat - AKİS'in geçen sayısında da bildirdiği gibi - Mr. Dulles hâlen Krutçef'le beraber lâhana ayıklamaya pek hevesli gözükmüyordu.

Bundan başka Kremlin'in büyük dünya meseleleri hakkındaki fikirleri, Batı görüşü ile taban tabana zıttı. Amerika Orta Doğuda Ruslarla görüşülecek bir mesele olmadığını düşünüyordu. Orta Doğu Rusyaya kapalıydı, bu sebeple Orta Doğu meselelerinde Amerikanın muhatabı olmazdı. Almanya meselesi, Rusya ile görüşülebilirdi. Fakat Ruslar da Almanyanın birleşmesini, ancak Doğu ve Batı Almanyayı alâkadar eden bir mesele olduğunu söylüyorlardı. İki Alman hükümeti başbaşa verip pazarlık edeceklerdi. Batılılara göre, birleşmeye götüren tek yol bütün Almanyada yapılacak serbest seçimlerdi. Bu takdirde Doğu Almanya hükümeti herhalde ortadan silinecekti. Diğer taraftan Ruslar her türlü Batı Avrupa Birliğine ve NATO'ya aleyhtardılar. Bu durum, sulh için tehlikeliydi. Amerika ve Rusya Avrupa meselelerine yeni bir görüşle yaklaşmalıydılar. Krutçef herhalde NATO'nun kaldırılmasına ve bütün Avrupanın tarafsızlaştırılmasına telmihte bulunuyordu. Bununla beraber daha bir hafta evvel, Batılılar NATO'yu kuvvetlendirme azimlerini beyan etmişlerdi. Londradaki Silâhsızlanma Konferansı da, mutad üzere, müsbet bir netice vermeden devam ediyordu. Kontrol mevzuunda bir anlaşmaya varmak, hakikaten çok güçtü.

Avrupa memleketlerinin Cenevre Konferansı sırasında uykularını kaçıran, Avrupanın sırtı üzerinde yapılacak bir Rus-Amerikan anlaşması, şimdilik çok uzak bir ihtimaldi.

Kolombiya

Meşru Cumhurbaşkanı

Sağdan soldan devşirilmiş bir kurucu Meclis, geçen hafta General Gustave Rojas Pinilla'yı ikinci defa Kolombiya Cumhurbaşkanlığına seçti. Senaryo iyi hazırlanmıştı: Kurucu Meclis üyeleri reylerini, Meclis Başkanının dikkatli nazarları altında teker teker kullandılar; reyler tek tek sahibinin adıyla beraber okundu.

General Rojas
Diktatörlerin sonu

Başkan Rojas, gizli seçimlere yanaşmıyacak kadar ihtiyatlı bir adamdı. Seçimde en ufak bir şans payı bırakmak istemiyordu. Nitekim bir saat sonra netice "belli olmuş". General Rojas "ittifakla" Cumhurbaşkanlığına seçilmişti. Meclis balkonunu dolduran, itina ile seçilmiş dinleyiciler yeni başkanı alkışlıyorlardı. Fakat Kolombiya halkı, Meclisin balkonundaki dinleyicilerin sevincini paylaşmıyordu. Her taraftan protestolar yağıyordu. Talebeler sokaklara dökülmüştü. Polisin gözyaşı bombalarına ve itfaiyenin su fışkırtan hortumlarına rağmen, oynanan komediyi protesto ediyorlardı. Sağda solda isyanlar başlamıştı. Ölü sayısının yüzü aştığı söyleniyordu. Başkentte umumi grev ilân edilmişti. Hemen hemen bütün dükkânlar kapalıydı. Şehirde yiyecek sıkıntısı başgöstermişti.

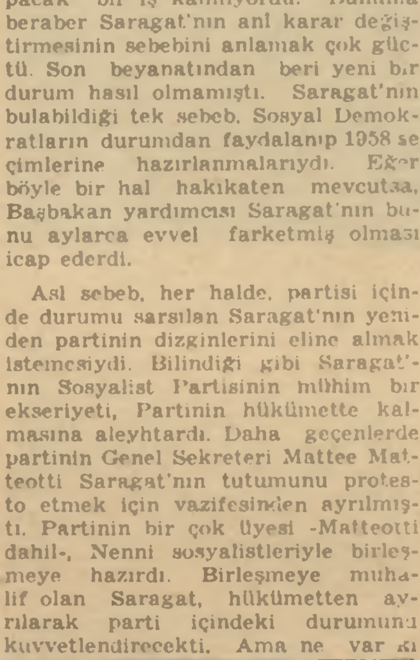
Bununla beraber, Güney Amerika memleketlerinde son söz halka değil, orduya aitti. Fakat bu sefer ordunun da "meşru cumhurbaşkanı"nın arkasında yer almaya niyeti olmadığı anlaşılıyordu. Suya atılan bir taş gibi, gittikçe genişleyen memnuniyetsizlik halkalarının kendisini boğmak üzere olduğunu anlayan Kolombiyanın diktatörü Rojas selâmeti kaçmakta buldu ve hususi uçağına atlıyarak soluğu İspanyada aldı. Böylece bir diktatör daha mukadder akıbetine kavuşmuş oluyordu.

İtalya

Kabine buhranı

Geçen hafta üç dakika süren bir kabine toplantısından sonra, İtalyan Başbakanı Segni, Quirinal sarayına giderek Cumhurbaşkanı Gronchi'ye kabinenin istifasını bildirdi. 8 reylik bir ekseriyete dayanan, İtalyanın en uzun ömürlü hükümeti Segni Kabinesi epey bir zamandan beri sallantı halindeydi. Koalisyon kabinesinin istikbali, Saragat'nın Sosyalist Partisinin alacağı duruma bağlıydı. Saragat, müteaddit defalar seçimlere kadar hükümeti terketmiyeceğini açıklamıştı. Hatta daha geçen hafta aynı sözleri bir defa daha tekrarlamıştı. Fakat Sosyalist lider birdenbire fikrini değiştirivermişti. Segni'ye istifasını vermekten başka yapacak bir iş kalmıyordu. Bununla beraber Saragat'nın ani karar değiştirmesinin sebebini anlamak çok güçtü. Son beyanatından beri yeni bir durum hasıl olmamıştı. Saragat'nın bulabildiği tek sebeb, Sosyal Demokratların durumdan faydalanıp 1958 seçimlerine hazırlanmalarıydı. Eğer böyle bir hal hakikaten mevcutsa, Başbakan yardımcısı Saragat'nın bunu aylarca evvel farketmiş olması icap ederdi.

Asıl sebeb, her halde, partisi içinde durumu sarsılan Saragat'nın yeniden partinin dizginlerini eline almak istemesiydi. Bilindiği gibi Saragat'nın Sosyalist Partisinin mühim bir ekseriyeti, Partinin hükümette kalmasına aleyhtardı. Daha geçenlerde partinin Genel Sekreteri Mattee Matteotti Saragat'nın tutumunu protesto etmek için vazifesinden ayrılmıştı. Partinin bir çok üyesi -Matteotti dahil-, Nenni sosyalistleriyle birleşmeye hazırdı. Birleşmeye muhalif olan Saragat, hükümetten ayrılarak parti içindeki durumunu kuvvetlendirecekti. Ama ne var ki

Saragat
Oyunu bozdu

Segni
Kurban

Başbakan yardımcısı hükümeti te ketmek için zamanı iyice seçem mişti: İtalya, Fransız Cumhurba kanı René Coty'yi kabule hazırla yordu. Aylardan beri bekleyen so yalist lider, daha birkaç gün dişi sıkabilirdi.

Yeni hükümet

Yeni hükümetin teşkili için bir a rıi güçlüğün yenilmesi icap ed cekti. Hükümeti kurma vazifesi no mal olarak, gene Hristiyan Demo ratlara düşüyordu. Fakat gerek ekseriyeti temin için Hristiyan D mokratların ya faşist ve kralcı pa tilerle, ya Nenni'nin Sosyalist Part siyle işbirliği yapması lâzımdı.. Me cut şartlar altında böyle bir işbirli mümkün değildi. Hristiyan Demokr lar, partiyi dağıtmadan böyle bir t şebbüse girişemezlerdi. Tek ümit h kümete iştirak etmiyen Saragat'n partisinin, yeni hükümeti parlame toda desteklemesiydi. Siyasi kriz, h halde bir müddet daha devam ed cekti. Yeni seçimlere kadar hüküm işlerini tedvir edecek "teknik bir h kümet"in kurulması kuvvetle mu temeldi. Fanfani, Scelba, Pella g hükümet şefliğine namzet kimsel bu durumda, hükümeti kurmaya y naşmıyorlardı. İhtimal adını kimser bilmediği ikinci derece bir şahsiy hükümeti kurmayı kabullenecek Ancak seçimlerden sonradır ki hak: bir hükümet teşkil edilebilecekti.

Fransa

Mendes France'ın silâhı

Geçen hafta, Guy Mollet hükü tinin daha bir müddet iş ba

da kalabileceği anlaşıldı. Radikal Parti Kongresi, bakanlarının hükümetten çekilmemesini şimdilik kabul etti. Çok hararetli geçen kongrenin en mühim mevzuu Cezayir meselesiydi. Bütün görüşler bu ana nokta etrafında toplanıyordu. Mendes-France, hükümetin Cezayir siyasetini şiddetle tenkit etti. Mendes-France'ın faşist metodlara başvurmakla itham ettiği Lacoste gibi adamlarla Cezayir meselesini halletmek için zaman çok geçti. Bu adamlar değiştirilmeliydi. Mendes-France'ın konuşması, Cezayir meselesinde hükümete yapılmış en ağır hücumdu. Hükümetin müdafaası hükümete iştirak eden radikal bakanlara düşmüştü. Ama neticede, Radikal Partinin kongrelerinde pek sık görüldüğü gibi, ağır ithamlardan sonra bir anlaşma yoluna gidilmişti. Mendes-France ve taraftarları, radikal bakanların şimdilik hükümette kalmalarını kabul etmişlerdi. Buna mukabil radikal bakanlar hükümetin siyasetini takbih eden tebliğe imzalarını koyuyorlardı. Kısacası, mesuliyetine iştirak ettikleri bir politikaya kötü diyorlar ve vazifelerinde kalıyorlardı! Tebliğ, bakanları hükümet siyasetini tamamiyle değiştirmekle vazifelendiriyordu. Fransız ve Müslüman Cezayirliler arasında bir anlaşma zemini yaratılmalıydı. Bu yolda tedbirler alınmalıydı. Medeni hürriyetler tekrar iade edilmeli, müslümanlara gerekli garantiler verilmeliydi. Basın hürriyeti, sendika hürriyeti yeniden tanınmalıydı. Bu şartlar yerine getirilmezse, Radikal Parti hükümeti terkedecekti.

Fakat ne hükümet siyasetini değiştirmeye, ne de radikal bakanlar oltuklarından ayrılmaya hevesli görünüyorlardı. Mendes-France'a itimat ederek partiye yeni katılan genç radikaller sabırsızlık içindeydiler. Takih ettikleri Cezayir siyasetine, partilerinin fiili iştirakını kabul edemiyorlardı. Parti şefi Mendes-France, partisini parçalamayı bir türlü göze alamıyordu. Fransanın en disiplinsiz partisini, disiplinli parti haline getirmeye bir türlü muvaffak olamamıştı. Bununla beraber, hükümetin siyasetini açıkça tenkid eden bir karara imzalarını koyan radikal bakanlar, Mendes-France'ın eline kuvvetli bir silâh vermişlerdi. Şimdilik istediğini elde edemiyen Mendes-France, önümüzdeki sonbaharda Toulouse'da yapılacak parti kongresinde bu silâhın istifade etmesini bilecekti.

A.B.D.

Dış yardıma satır

Başkan Eisenhower geçen hafta Kongrenin tazyiki karşısında 71,5 milyar dolarlık bütçesinden indirmeler yapmayı kabul etmek zorunda kaldı. Dış yardım tahsisatı 4,4 milyardan 3,8 milyar dolara indiriliyordu. Bunun 2,8 milyar doları askeri, 1 milyar doları da iktisadi yardımlara tahsis olunuyordu. Amerikalı vergi mükellefleri bir türlü, dış memleketlerdeki insanlar için vergi ödemeye alışamamışlardı. Dış yardım aleyhinde konuşan senatörler son derece popülerdi. Mahsul fazlalarını önlemek için arazilerini ekmemeye yanaşan çiftçilere milyarlar ödemeye razı olan Amerikalılar, dış yardıma gelince homurdanıyorlardı.

Mendes France

Disiplin peşinde

Eisenhower hükümeti dış memleketlere yapılan yardımın kifayetsiz olduğunu çok iyi biliyordu. Amerikan dış politikası bakımından yardım, hayati bir mevzu idi. Eksiltmek şöyle dursun, arttırılmalıydı. Fakat Amerikanın en popüler adamı Eisenhower, bu cesareti gösteremiyordu. Kongrenin önüne çıkıp bütçesini ve dış yardımı müdafaa edecek yerde, Kongrenin ve seçmenlerin suyuna göre gitmeyi tercih ediyordu. Dünya liderliği burnundan ötesini göremiyen üç beş senatörün geri fikirlerinin esiri olmamalıydı. Hür dünyanın lideri Eisenhower, parlamentonun da lideri olmalıydı; kendi eseri olan bütçeyi müdafaadan kaçmamalıydı. Dış yardımda yapılan indirmeler, Amerikan dış siyasetinin başarısını şüphesiz bir hayli güçleştirecekti.

İngiltere

Fedailer

Bu hafta Rusyada mutad nükleer denemeleri devam ederken, 63 yaşında tavuk yetiştiricisi bir İngiliz, yaz başında Christmas adası civarında yapılacak olan İngiliz Hidrojen bombası denemelerini durdurmak için Londradan hareket ediyordu. Harold Steel ilk molayı Yeni Delhi'de verecekti. Sonra buradan, bir yolunu bulup deneme mahalline gidecekti. İhtiyar çiftçi bomba denemelerine son vermek için hayatlarını fedaya karar veren kimselerden biriydi. AKİS, geçen sayılarında bütün mallarını satarak Pasifik Okyanusunun yolunu tutan bir karı kocadan da bahsetmişti. Yeni silâhların başlıca kurbanı Japonyadan da birçok gönüllünün çıkacağı muhakkaktı. Meşhur İngiliz filozofu Bertrand Russel, bu ölüm yolculuğunu bütün gücüyle destekliyordu.

Bununla beraber İngiliz hükümetinin kararı kat'i idi. İşçi Partisinin hükümeti hiç değilse muvakkaten denemeyi durdurmaya davet etmesi hiç bir netice vermemişti. Christmas adası etrafında bir tehlikeli bölge ilân edilmişti. Bölgeye habersizce girenler, hareketlerinin akıbetinden bizzat mesul olacaklardı. Nihayet her koyun kendi bacağından asılırdı.

Fakat İngiliz Hidrojen bombası, ölüm yolcularından birinin hayatına mal olursa, bunun halk efkârında uyandıracağı tepkiyi, İngiliz Hükümeti de her halde hesaplıyordu. Fedailerin deneme bölgesine girmesini önlemek için gerekli bütün tedbirlerin alınacağı muhakkaktı. Fakat buna rağmen bazı ölüm yolcuları gayelerine erişebilirlerdi. İnsanlık için kendilerini feda edenlerin hatırası, bütün dünyayı sarsacaktı.

Din şehit, asuman kurban istiyordu.

Mahallî seçimler

Geçen hafta İngilterede yapılan mahallî seçimler, tıpkı araseçimlerinde olduğu gibi İşçi Partisinin zaferiyle neticelendi. Muhafazakârlar adım adım geriliyorlardı. Mahallî seçimler, İngiliz halk efkârının hissiyatını göstermek bakımından iyi bir ölçü değildi. Zira umumiyetle mahallî meseleler birinci plânda rol oynuyordu. Fakat araseçimlerinden sonra mahallî seçimlerde de Muhafazakârların gerilemesi gene de mânalıydı. İşçi Partisi 17 yeni koltuk kazanırken, Muhafazakârlar 15 koltuk kaybediyorlardı.

Tarihi henüz tesbit edilmeyen yeni seçimlerin pek çok yakında yapılıvermesi, artık uzak bir ihtimal olmaktan çıkmıştı. İşçi partisinin muhtemel zaferi, İngiliz dış politikasında mutlaka bazı ehemmiyetli değişikliklere sebep olacaktı. İşçi Partisinin Orta Doğu ve Kıbrıs meselelerindeki görüşü, Muhafazakâr hükümetten bir hayli farklıydı. Bu sebeple siyasetleri İngilizlerinki ile sıkı sıkıya alâkalı memleketlerin bu meselelerdeki politikalarını, Muhafazakâr hükümetin şu veya bu beyanı üzerine inşa etmemeleri her şeyden çok kendi menfaatlarının bir iktizasıydı.

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Kalkınma

Yeni bir ümit kapısı

Federal Almanya Devlet Başkanı Dr. Theodor Heuss'ün Türkiyeyi ziyareti sona ermeden Anadolu Ajansı vasıtasiyle yayılan bir haber, pek çok insanı yeniden ümide düşürdü. Kalkınma yükü altında ezilme çilesinin artık dolduğuna, yakında daha iyi günler başlıyacağına inananlar çıktı. Kalkınma siyasetimizin dümenini ellerinde tutanların daha fazla sevinmiş olmaları mümkündü. İşte nihayet kayalıklardan uzaklaşma istikametine yöneliyorduk!.

Haber bundan bir yıl önce Almanya ile Türkiye arasında imzalanmış olan bir anlaşmanın Alman mercileri tarafından tasdik edilmiş ve 8 Mayıstan itibaren yürürlüğe girmiş olduğunu bildiriyordu. Anlaşma gereğince Türkiye Almanya için 740 milyon mark tutarında silâh ve cephane imâl edecekti.

Batı Almanya NATO teşkilâtı içine alındıktan sonra bu memleketin yeniden silâhlandırılması için çalışılmağa başlanmıştı. Almanya kendi silâhlarını kendi imâl edebilecek hale çoktan gelmişti. Harbin tahribatı çok büyük olduğu halde Alman siyaset adamları işten anlayanlarla elele vererek 1948 yılında ekonomilerini hastalıktan kurtarmağa muvaffak olmuşlardı. O yıldan bugüne hızla yaralarını saran, gelişen, kalkınan bir Almanya dostun, düşmanın dikkatini çeken bir memleket olmuştu. İstihsal günden güne artıyor, dış ticaret imkânları büyüyor, Mark son derece sağlam bir para haline geliyordu.

Fakat bu hızlı gelişmede Almanyanın artık bir orduya sahip olmamasının da payı olduğu şüphesizdi. Birçok Avrupa memleketlerinde bu durumdan şikâyet ediliyor, rekabet mücadelesinde Almanyaya daha başlangıçta bir üstünlük tanınmış olması acı acı tenkit ediliyordu.

Şimdi Almanya yeniden silâhlanacaktı. Bunu kendi imkânları ile sağlaması, daha doğrusu silâhlarını kendisi imâl etmesi, mümkündü. Fakat Almanyanın böyle bir şeye fazla hevesli olmadığı görülüyordu. Almanya şüphesiz silâha, cephaneye muhtaçtı. Fakat bunu kendisinin imâl etmesi şart değildi. Öteki NATO üyesi memleketlerde hazır kurulmuş silâh ve cephane fabrikaları vardı. Bunlar boyuna silâh ve cephane imâl ediyorlardı. Almanyanın elinde de bol bol para vardı. Ne diye bu fabrikaların mamûllerini satın almamalıydı?

Almanlar askerî fabrika kurma yoluna girmemelerine sebep olarak bir de daha çok askerî denebilecek bir mahzuru ileri sürüyorlardı. Bugün Almanya ikiye ayrılmıştı. Doğu Almanya doğrudan doğruya Moskova'ya bağlı bir komünist devletti. Yani komünist dünya ile hür dünyanın sınırları Almanyayı da ikiye ayırıyordu. Almanya bugün askerî fabrikalar kurabilirdi. Fakat yarın bir silâhlı çatışma başlayınca bu fabrikaların tahrip edilmesi veya daha uzak bir ihtimalle düşman eline geçmesi belki saat meselesi olacaktı. Böyle bir ihtiyatsızlığa düşmemek gerekirdi.

İşte böyle bir hava içinde Batı Almanya birliklerinin silâh ve cephane ihtiyaçlarının dışardan karşılanması kararlaştırıldı. Alınacak miktar çok büyüktü. Bunun için ödenecek mark miktarı da muazzamdı. Bu bakımdan NATO içinde silâh ve cephane imâl edebilecek memleketlerden ikisi arasında hafif bir rekabet başladı. Bu iki memleket siparişin büyük kısmını alabilmek, böylece bozuk olan iktisadî durumlarını bir parça düzeltmek istiyorlardı. Bu memleketlerden biri İtalya, ikincisi de Türkiye idi.

Türkiye ötedenberi kendi cephane ihtiyaçlarının büyük bir kısmını içerden karşılayan bir memleketti. İmâl ettiği bazı cephanelerin vasıfları da birçok yabancılar tarafından beğeniliyordu. Bu bakımdan Almanyadan büyükçe bir sipariş koparmak mümkün olacaktı.

Bu işin herkesin alâkasını çektiği bir sırada yapılan bir tâyin hükümetin meseleye verdiği ehemmiyeti ispat etti. General Kâmil Argut Bonn Büyükelçiliğimiz nezdine Ortaelçi payesi ile tâyin edilmişti. Kâmil Argut yüksek mühendisti. Uzun zaman, silâh ve cephane imalâtı ile alâkalı bir askerî dairenin başkanlığını yapmıştı. Daire başkanlığından alınarak Bonn Büyükelçiliği nezdine verilmesi şüphesiz bu cephane işi ile yakından rabıtalıydı.

740 milyon mark gibi büyük bir meblâğın bir kaç yıl içinde Türkiye alacakları arasına girmesi şüphesiz bir parça ferahlamamızı mümkün kılacaktı. Almanyaya borçlarımızın ödenmesi Almanya ile olan ticarî münasebetlerimizi kolaylaştıracaktı. İhtiyacımız olan mallardan bir kısmını yeniden oradan temin etmeğe başlamamız hiç şüphesiz çok faydalı olacaktı.

Fakat bugün bazı kimselerin kapıldıkları iyimserliği benimsemek imkânsızdır. Türkiyenin iktisadî durumu sadece böylece bir siparişi kabul etmekle birdenbire düzeliverecek halde değildir. Fakat bu iyi bir fırsattır. Dikkatli, bilgili, plânlı, programlı bir çalışma bir müddet sonra hepimizi biraz daha iyi duruma kavuşturabilir. Fakat bu herşeyden önce halkın takip edilen siyasete güvenmesi, inanması ile mümkündür. Geçenlerde Ankarayı ziyaret eden bir yabancı iktisatçının dediği gibi takip edilen iktisat politikasının sadece bakanlar tarafından bilinmesi başarıya ulaşmak için kâfi değildir.

Nüfus

Çıkar yol hangisi

Geçen hafta içinde dünyanın en meşhur demograflarından biri olan Alfred Sauvy, Ankarada bir konferans veriyordu. Konferansın mevzuu iktisaden geri kalmış memleketlerde nüfus meselesiydi. Bir zamandır Türkiye nüfusundaki hızlı artışın bazı kimseleri endişelendirmeğe başlamış olması yüzünden Sauvy'nin konferansı dikkati çekti. Çünkü mesele Türkiyenin meselesi oluyordu.

Nüfus meselesi uzun asırlardan beri iktisatla uğraşanların üzerinde durdukları bir mevzudur. İktisat insan ihtiyaçlarının karşılanması meselesi ile uğraştığına göre ihtiyaçları karşılanacak insanların sayısı bu sahada çalışanlar için son derece ehemmiyetlidir.

Nüfus ile alâkalı olarak ileri sürülen görüşleri başlıca iki grupta toplamak mümkündür. Birinci grup nüfus artışının cemiyet için, dünya için bir felâket olacağı yolundaki görüşleri içine alır. Bu görüşe göre dünya nüfusu süratle artmaktadır. Halbuki bu nüfusun ihtiyaçlarını tatmin ede

cek malların miktarı daha ağır artmaktadır. Sonunda aradaki mesafe iyice büyüyecek kıtlık ve açlık başlıyacaktır. Bunun da tabiî neticesi ölümlerin artması olacaktır.

İkinci görüş bu kadar kötümser değildir. Nüfus artışını muhakkak bir felâket olarak görmez. Dünya nüfusunun süratle arttığı doğrudur. Bu artışın ilerde daha hızlanacağı da doğrudur. Fakat bunun yanında istihsal de aynı hızla arttırılabilir. İlim ve teknik hergün yeni yeni ilerlemeler göstermektedir. Bu yenilikler istihsal edilmekte olan malların miktarını arttıracağı gibi o güne kadar bilinmeyen kaynaklardan faydalanılmasını da mümkün kılacaktır. Nitekim birinci görüş bu güne kadar gerçekleşmiş değildir. Dünya nüfusu çok arttığı halde gıda durumu geçen asırdakinden daha iyidir. Son yıllarda bazı memleketlerde gıda maddeleri istihsalindeki hızlı artış da ümit vericidir. Meselâ Hindistanda, meselâ Çinde böyle olmuştur. Bu iki memleket alınan tedbirler sayesinde kıtlıktan, açlıktan kurtulmuşlardır.

Görülüyor ki bu ikinci görüş bile ancak bazı tedbirlerin alınması sayesinde nüfus artışında korkulmaması gerektiğini belirtmekteydi. Nüfus artışı gözönüne alınmaz, memleketlerin gelişme programları buna göre hazırlanmazsa birinci görüşü savunanların haklı çıkacakları muhtemeldir.

Nüfusu artmakta olan bir memleket bu artışın mahzurlu olmasını önlemek için ne gibi tedbirler almalıdır? Başlıca tedbir yatırımların belli bir ölçüde arttırılmasıdır. Bir kere artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılıyacak miktarda yatırım yapılmalı, sonra da mevcut hayat seviyesini arttıracak bir miktar yatırım daha yapılmalıdır. Bu yatırımlar yekûnu gereken miktarda değilse nüfus arttıkça hayat seviyesi düşecek, fakirlik çoğalacaktır.

Bazı memleketler için yatırımları gereken miktarda arttırmak mümkün olabilir. Fakat bütün memleketler aynı durumda değildir. Yatırımları istenilen miktara çıkarmak her memleket için mümkün değildir. O zaman yapılacak şey nüfus artış hızını yavaşlatmak için uğraşmaktır.

Bunun için birçok memleketler de çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu mesele din ve ahlâk müesseselerinin muhalefeti ile karşılanmaktadır. Çünkü tedbir ya gebeliği, ya da doğumları önlemektir. Gebeliği önlemek din ve ahlâkın daha kolay kabul ettiği ve hemen pek çok kimsenin başvurduğu bir tedbirdir. Fakat ikinci tedbir yani doğumu önlemek veya çocuk düşürtmek aynı şekilde hoşgörürlükle karşılanan bir tedbir değildir. Birçok memleketlerde henüz böyle bir hareket kanun karşısında bile suç sayılmaktadır. Fakat bazı memleketlerde de hoş görülmektedir. Meselâ Japonya bu memleketlerden biridir. Orada her yıl milyonlarca çocuk daha doğmadan öldürülmektedir.

Ankarada bir gece kondu mahallesi

Köyün ittiği kimselerin yuvası

Nüfus meselesi karşısında Türkiyenin durumuna gelince, Türkiyede ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. İkinci sayım 1935 yılında yapıldıktan sonra her beş yılda bir sayım yapılması esası tatbik edilegelmiştir. 1927 den 1955'e kadar nüfusumuz büyük bir hızla artmıştır. İlk sayımda 14 milyon kadar olan nüfusumuz 1955 de 24 milyonu aşmış ve her sayım arasındaki tabiî artış nisbetleri de artmağa devam etmiştir. 1950-1955 arasında tabiî artış nisbeti binde 30 olarak hesaplanmıştır ki bu, dünyadaki en büyük nisbetlerden biridir.

Türkiye nüfusunun artış sebeblerinin başında Cumhuriyet devrinin sağladığı 32 yıllık barışın büyük payı vardır. Sağlık şartlarının düzelmesi ile ölümler azalmıştır. Eskiden bir âfet olan sıtma bugün aşağı yukarı yok edilmiştir. Yeni yeni hastahaneler, çeşitli ilâçlar bilhassa çocuk ölümlerinde büyük ölçüde bir azalma meydana getirmektedir. Türkiyedeki artış bilhassa ölümlerin azalışı yüzündendir. Çünkü istatistiklere göre doğumlar da azalmaktadır. Bu da tabiidir. Çocuk ölümü ne kadar çok olursa çocuk yapma gayretinin o kadar artacağı şüphesizdir. çocuk ölümleri azaldıkça tersine bir durum ortaya çıkacak, çiftler gebeliği önlemeğe çalışacaklardır.

Türkiyede nüfus artışının iktisadî mânası nedir? Bunu bir felâket, hiç değilse bir tehlike olarak mı yoksa bir sevinilecek hâdise olarak mı kabul etmeliyiz? Bu hususta bir görüşe ulaşabilmek için bazı hâdiselere bakmak zaruridir:

Türkiye henüz bir ziraat memleketidir. Nüfusunun % 75-80'ni geçimini ziraattan çıkarmaktadır. Cumhuriyet devrinde hızlanan sanayileşme hareketi henüz Türkiyenin bu vasfını değiştirememiştir. Türkiye ziraatının şartları çok kötüdür. Mahsulün iyi veya fena olması hava şartlarına büyük ölçüde bağlıdır. Son yılların iyi idare edilmemiş makineleşme hareketi verimi fazlaca arttırmış görünmüyor. 1950-1953 arasındaki ziraî mahsul bolluğunun büyük ölçüde iyi hava şartlarından ileri geldiği son dört yıl içinde açıkça anlaşılmıştır. Türkiyede hektar başına verim çok düşüktür. Nüfus başına verim daha da düşüktür. Nüfus başına verimin düşük olması gizli issizlik demektir. Bir dönüm arazide iki insan çalışırsa mümkün olan verimin hepsi alınabilir kabul edelim. Bu bir dönüm araziye üçüncü,dördüncü, beşinci adamları da koyabiliriz. Fakat netice değişmiyecek, yani mahsul artmıyacaktır. Son üç adamı görünüşte iş sahibidirler, fakat aslında işsizdirler. Çünkü yapar göründükleri iş hiçbir şeye yaramamaktadır. Bugün Türkiye ekonomisinin dertlerinden başlıcası bu gizli işsizliktir. Son beş on yıl içinde bu mevzuda incelemeler yapanların kanaatına göre Türkiyede ziraat mahsulleri miktarlarında hiçbir eksilme olmıyacaktır.

Türk ziraatında gizli işsizliğin sebebi istihsal tekniğinin geriliğinden çok ekilmeğe elverişli arazinin nüfusa göre az olmasından ileri gelmektedir. Her zaman iddia edilir: Türkiye toprakları 50-60 milyon nüfusu besler . Bu iddia gerçeklerle taban tabana zıttır. Bugünkü şartlarda Türkiye toprakları bugünkü nüfusu besliyememektedir. Bugün için ekile-

MİLLİ KORUNMA REJİMİ REVİZYONA TABİ TUTULMALIDIR

Cahid ZAMANGİL

Milli Korunma Kanunu 11 aydanberi tatbikat görmektedir. Şimdi neticelerini inceliyebiliriz.

Bu kanun, 1956 yılı ortalarında, bir iktisadi darlık havası içinde halkın ve hükümetin bunaldığı bir sırada çıkarılmıştı. Memleketimizin, 1956 yılından itibaren, bir dış ticaret buhranına girdiği malûmdur. Bu, muvazenesi bozulmuş bir ekonominin verdiği işaretlerden birisi idi. Kuraklığın ağır neticeleri de eklenince buhran, şiddetli bir mal darlığı ve pahalılık şeklinde, herkesin anlayış sahasına girdi.

Bir hudut dairesinde tedbir teşkil eden ve bir takım faydaları beklenebilen Milli Korunma Kanunu böyle sıkıntılı bir hava içinde yürürlüğe girerken, hakiki hedeflerinden kaydırılmış olmak talihsizliğine uğramıştı: Milli Korunma Kanunu tek başına iktisadi meseleleri halledecek iktidarda görülüyor, halka böyle takdim ediliyordu. Bu kanun sayesinde hayatın ucuzlamasına, bolluğun avdetine muhakkak nazariyle bakılıyordu. Radyonun o zamanlar memlekete ne büyük ve mesnetsiz ümitler verdiği hatırlardadır. İktisadi şartların silindiri bu ümitlerin de üzerinden geçmiş bulunuyor. Şimdi, valnız kanun zoru ile iktisadi politika yapmanın imkânsız olduğu daha geniş ölçüde anlaşılmıştır.

Milli Korunma Kanununun hedefi ve müessiriyet sahası hudutludur: Mevcut şartlarımız içinde büsbütün insafsızlaşan ihtikârı, karaborsayı asgari haddine indirmek; müstehliki ve ticaret ahlâkını koruyacak bir disiplin tesis etmek.. Başlangıçtan beri kanun bu anlayış içinde mütalâa edilseydi, hükümleri de, tatbikatı da, neticeleri de başka türlü olacaktı. Bununla beraber, bu hudutlu sahada, hiç müsbet netice alınmamış değildir. İthalât ve toptancılık ticaretinde faturalar kolaylıkla şişirilebiliyordu. Hattâ sadece bu "şişirme" işiyle meşgul görünmez ticarethaneler türemişti; bir takım muamelelere "naylon faturalar" esas oluyordu. Ahlâk hudutları kolaylıkla aşılabiliyor, müstehlik te namuslu tüccar da bu hava içinde boğuluyordu. Umumi surette, faturaların bir nizama girdiği müşahede edilmektedir. Şahsan, milli korunmadan evvelki ve sonraki toptancı ve ithalâtçı faturalarında hakikata yakınlık bakımından esaslı farklar gördüm. Suriye hududumuzda daima kaçakçı bulunduğu gibi, piyasada darlık devam ettikçe bir nisbet dairesinde muhtekirler ve fatura imalâtçıları bulunacaktır; bununla beraber, bu "ihtisas şubeleri"nin kolay ve rahat iş olmaktan çıktığını kabul etmek yerinde olur.

İç ticarette etiket usulü ticaret ahlâkı ve müstehlikin rahatlığı namına güzel bir kazancımızdır. Milli Korunma Kanununun bu eski usulü benimseyerek takviye etmiş olması yerindedir. Ne yazık ki, ilk zamanlarda başvurulmuş olan tedhiş havası, bundan doğan adaletsizlikler, hele hatâ ve zuhul gibi insanlık kusurları için tatbik olunan görülmemiş derecede şiddetli cezalarla insanlık haysiyetinin ucuz telâkkisi, elde ettiğimiz kazancların hazin ve haksız karşılığını teşkil ediyor.

Belediyeler sahasındaki tatbikat bir fiyasko olmuştur. İrili ufaklı birçok belediyelerin hatıra gelen her maddeye fiat tesbit ettikleri ve aralarında fiat kırma yarışına girdikleri görülmüştür. Devlet ve belediye kuvvetleri, dikkat ve enerjilerini kilit noktalarında teksif edecekleri yerde, leblebi ve çiçek fiatına kadar el uzatmışlardır. Bu şartlar içinde yaş meyva ve sebze müstahsillerinin adeta grevi ile karşılaşılmış çeşitli maddeler yer yer ve zaman zaman piyasada bulunmaz olmuştur.

Bunları saymakta fayda yoktur. Her şey herkesin gözü önünde cereyan ettiği için, bu konularda birbirimize öğreteceğimiz bir şey kalmamıştır. Şimdi, acı tecrübelerden faydalı neticeler çıkarmak zamanıdır. Milli Korunma Kanununu ve tatbikatını revizyondan geçirerek mahzurlarını azaltmaya, faydalarını arttırmaya bakmalıyız. Bunun için, başlangıçtaki hatalı görüşlerden sıyrılarak, salim bir anlayışa varmalıyız: Birkaç yıldan beri çektiğimiz ve daha birçok yıllar boyunca devam edecek olan iktisadi sıkıntılarımızın sebebi gibi devası da iktisadi politikada aranmalı. Milli Korunma Kanunu gibi bir disiplin kanunumun verebileceğinden fazlası ondan istenmemelidir.

Revizyonun teferruatına giremeyiz. Bizim önem verdiğimiz nokta, böyle bir revizyonun ruhudur: Kanunun şiddeti muhtekirlere tevcih edilmeli, terbiyetkâr, uyarıcı, öğretici bir kontrol sistemi kurmağa çalışılmalıdır. Bu ruh dahilinde kanun ele alınınca, iyi niyetin aşikâr olduğu veya kusurun insanca haladan neşet ettiği hallerde yapılacak muamele ile kasta müstenit hallerde yapılacak muameleyi derece derece ayarlamak mümkün olur. Ticaret Bakanlığı Kontrolörlerinin terbiyetkâr bir kontrol sistemine yaklaşan anlayışlı hareketleri takdir görmekle beraber, kanunun dar hükümleri onlara imkân vermemektedir. Bir misalle yetineceğiz:

Kanunun 57. Maddesinin X. bendi hata ve zuhul gibi insanlık kusurlarını dahi affetmemektedir: Binlerce etiketten bir tanesinin eksik zuhur etmesi veya etikette şekil bakımından kötüniyetsiz kusurlar bulunması gibi hallerde bin lira ağır para cezası ve radyoda teşhir cezası verilmektedir. Buna ne hukuk, ne vicdan dayanır. Maalesef en geniş tatbikat bu sahadadır. Hata ve zuhulü şiddetle cezalandıran bir sistem tethişe yarayabilir, fakat ticarette medeni bir disiplin yerleştiremez. Milli Korunma disiplinini bir ticari terbiye olarak benimsetecek öğretici bir kontrol sistemine geçebilmek için, kanunun ceza sisteminin yeniden tanzimi şarttır.

Revizyonda nazara alınmasını lüzumlu gördüğümüz bir diğer esas ta şudur: Kanunun mutlak hükümlerine tatbik kabiliyeti vermek ve hükümeti mutlak hükümlerle hayatın zaruretleri arasında sıkışarak kanunlara aykırı tasarruflara başvurmak zorundan kurtarmak lâzımdır. Bu maksatla, hükümete yetki veren ilâveler yapılması yerinde olur. Bir misal: Kanunun 31. maddesinin VII. bendi fiat etiketi veya listesi mükellefiyetini mutlak, istisnasız olarak vazetmiştir. Aynen tatbiki imkânsızdır. Meselâ binlerce cilt kitaba, gazetelere, mecmualara etiket koydurmak ancak kanunun gülünç olması bahasına yaptırılabilirdi; hükümet, mesuliyet deruhte ederek, 1021 sayılı kararname ile kitap, gazete ve mecmualar için istisna kabul etti. Bu hareket tarzı çok yerindedir, fakat kararname her türlü kanuni mesnetten mahrumdur. Keza Ticaret Bakanlığının 11.7.1956 tarihli Resmi Gazetede "tavzih" adı ile yayınladığı tebliğ bir idari organın kanunu tefsirinden başka bir şey değildir. Zaruri fakat kanunsuz olan bu gibi tasarruflara meşruiyet verecek tadillerde gecikmemek kanunlara saygı icabı ile de lâzımdır.

Bu değişikliğin mümkünse Meclis yaz tatiline girmeden ve herhalde milletvekilleri seçiminden önce yapılmasını temenni ederiz.

Bir millî servet : Sürü
Otlak kalmadı ki...

bilecek toprakların boş durduğunu iddia etmek güçtür. Unutmamak gerekir ki ekilecek toprak kazanmak için ormanlar yakılmakta, kesilmekte, otlaklar sürülmektedir. Yapılan incelemeler bugün ekilmekte olan bir miktar arazinin ekilmemesinin daha kârlı olacağını göstermektedir. Kısacası teknik sayesinde bazı yeni topraklar ziraata açılabilir; fakat ekilebilir toprak miktarı bakımından Türkiye bugün sıkıntı içindedir, ilerde büsbütün kurtulması ihtimali de görünürde yoktur.

Türkiye topraklarının bugünkü nüfusu besleyemediği iddiası temelsiz gibi görünebilir. Fakat bazı hâdiseler bu iddiayı doğrulamaktadır. Nitekim son yıllarda büyük şehirlerin süratle kalabalıklaştıkları görülmektedir. Ankaranın nüfusu 1950 ile 1955 sayımları arasında aşağı yukarı iki misli artmıştır. Gecekondu mahalleleri yıl geçtikçe yayılmakta, büyümektedir. Bugün Ankara nüfusunun hemen hemen yarısı gecekondularda oturmaktadır.

Şehirleşme yani köylülerin şehirlere gelip yerleşmeleri, yeni şehirler kurulması, eskilerinin büyümesi sanayileşen memleketlerde geçirilen bir merhaledir. Fabrikaların kurulması köyden bir miktar işgücünü şehirlere çeker. Çünkü ücretler daha yüksektir. Daha iyi bir hayat yaşamak imkânı vardır. Bazı kimseler buna şehrin "çekmesi" derler. Bunun bir de tersi vardır. Köy fazla nüfusu "iter". Topraktan geçimini çıkarmak isteyenlerin sayısı arttıkça, kuraklık yüzünden eskisi kadar da mahsul alınamadıkça veya ziraat mahsulleri fiatları başka maddeler fiatları kadar artmadıkça bir kısım ziraatçı nüfus tarlasını bırakır, nasıl olursa olsun bir iş bulmak için şehirlere göç eder.

Büyük şehirlerimizdeki gecekondu sefaletini göz önüne alırsak bizde son yıllarda şehirleşmenin hızlanışının köyün "itmesi"nden doğduğuna hükmedebiliriz. Çünkü bir zamanlar İktidar sözcüsü gazetenin de yazdığı gibi birçok insan "lâalettayin ama ziyadesiyle lâalettayin" bir iş bulabilmek için çırpınmaktadır. Bu insanların köyde daha az lâalettayin, yani biraz daha iyi, bir iş bulmaları mümkün olsaydı, karınları en az şehirdeki kadar doysaydı doğup büyüdüğü toprakları terkedip şehrin sefaletine karışmak istemezlerdi.

Hayat seviyesini yükseltmek, ziraat sahasındaki gizli işsizleri iş sahibi insanlar haline getirmek temelli bir iktisat politikası ile mümkün olabilir. Bu yolda başka memleketlerin neler yaptıklarından öğreneceğimiz çok şey olsa gerektir. Meselâ İtalyanın tatbik etmekte olduğu meşhur Vanoni Plânının maksadı budur. Şartları bizimkine oldukça benzeyen Güney İtalyanın kalkınması için hazırlanan ve tatbik edilen bu plândan ve tatbik şeklinden pek çok şey öğreneceğimiz muhakkaktır.

Yoksa bizim için bir tek yol kalacaktır, nüfus artışını önliyecek tedbirlere başvurmak...

Ziraat

Kuraklık

Çok büyük bir kuraklık tehlikesi atlatıldıktan sonra herkes ferahlamış gibiydi. Fakat geçen hafta içinde bazı kimseler yeniden endişelenmeğe, bazı bölgelerden üzücü haberler gelmeğe başladı.

Başlayan yağmurlar her yerde devam etmemişti. Geçen yıl kurak bir yıldı. Ama bu yıl, geçen yıl aynı mevsimde yağan yağmur seviyesine bile daha erişilememişti. Erişilip erişilemiyeceğini de ancak Allah bilirdi. Yağmur yağmadığı takdirde mahsulün geçen yıldan da az olması ihtimali vardı. O zaman buğday ithalimizi daha da arttırmak zorunda kalabiliriz. Tabiî Amerika ile imzaladığımız anlaşma sayesinde bu iş bir hayli kolaydır. Çünkü bedeli Türk Lirası olarak ödenecektir.

Kuraklıkla alâkalı bir başka haber Egede hayvancıların düştükleri güç durumdur. Hayvanları beslemek bir mesele olmuştur. Hayvan yemi zor bulunmaktadır. Yağış azlığı yüzünden otlar şimdiye kadar görülmemiş derecede küçük kalmıştır. Hayvanları çayırlarda otlatmak çok güçtür. Hava şartları değişmezse gelecek yıl daha büyük bir et sıkıntısı çekmek ihtimali vardır.

Yarının daha iyi olacağı ümidi ile iyimserliklerini kaybetmemiş insanlar bile bu durum karşısında koyu koyu düşünmektedirler.

DÜNYA ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

(Hüseyin Karakan'ın hazırladığı antoloji. Yeni Matbaa, İstanbul - 1957. 312 sayfa, 5 lira)

Şiir yazmanın güç bir iş olduğu yer yüzündeki şairlerin - gerçek şairlerin tabiî - sayısının parmakla gösterilecek kadar az olmasından da anlaşılır. Şiir yazmak zordur da bu şiirlerden bir antoloji hazırlamak kolay mıdır? Ne gezer! Antoloji hazırlamak da en azından şiir yazmak kadar güç bir iştir. Bunun misali yeryüzündeki antolojilerin - iyi antolojilerin tabiî - azlığıdır. Bugün Türk şiirini içinde toplayan şöyle eli yüzü düzgün üç antolojiyi bir arada gösteremezsiniz. Belki iyice antolojiler vardır. Meselâ Orhan Burianın "Kurtuluştan Sonrakiler" adlı antolojisi iyice bir antolojidir, ama tam değildir, dört başı mamur değildir. Olsa olsa eldekilerin en iyisidir.

Antoloji hazırlarken bir sual daha ortaya çıkar: Antoloji nedir? Muhtelif şairlerden rastgele seçilmiş şiirlerin bir araya toplanmasından meydana gelmiş bir şiir yığını mı? Yoksa şiirlerle beraber şairlerinin şiir anlayışlarını, zamanları içindeki tutumlarını inceleyen yazıların da yer aldığı edebî bir tetkik eseri mi? Sualler bu kadarla da kalmaz. Yaşayan şairler antolojilerde yer almalı mı, almamalı mı? Bir şairden bir antolojiye kaç şiir almalıdır? vs.. vs....

Hele hazırlanacak olan antoloji yalnızca bir milletin şiirlerini değil de dünya şiirlerini içine almağa kalkışırsa iş büsbütün güçleşir. İşte elimizdeki "Başlangıcından bugüne Dünya Şiiri Antolojisi" adlı kitapta Hüseyin Karakan böylesine zor bir işe girişmiş. 28 bin yıllık geçmişi olan dünya şiirinin örneklerini 312 sayfalık bir ciltte toplamak istemiş. 312 sayfalık kitapta 30 küsur milletin şiirlerinden örnekler verilmiş. Bu milletler - yahut ırklar - şöyle sıralanmış: Yunan, Lâtin, Alman Belçika, Fransız, İsveç, Fin, İspanyol, İtalyan, Macar, Polonya, İngiliz, Yugoslav, Rus, Arap, İran, Hind, Çin, Japon, Pakistan, Filipin, Afrika, Amerika, Lâtin Amerika. Bunlara ilâveten üç şiirle Eskimo Şairleri de bu antolojiye dahil edilmiş.

Şiirin tercüme edilip edilemiyeceği mevzuu edebiyatın yıllar yılıdır münakaşa edilip bir neticeye bağlanamıyan meselelerindendir. İşte elimizdeki antoloji bu tercüme şiirlerden meydana gelmiş bir cilttir. Asılları nesıldır bilinmez ama, bu şiirlerin tercümeleri içinde gerçekten çok güzel olanları var ve dikkat edilirse görülüyor ki en güzel tercümelerini yapanlar şairlerdir.. Kitaptaki örneklerden bunu kolayca çıkarmak mümkün.

Çok gariptir, Hüseyin Karakan başlangıcından bu güne kadar yazılmış şiirlerden mürekkep bir dünya şiiri antolojisi hazırlıyor da bu kadar iddialı bir antolojiye Türk şiirinden tek örnek almıyor. İnsan ister istemez, acaba diyor, Hüseyin Karakan Türk Şiirinin Dünya Şiiri içinde yer bulamıyacağı kanaatinde mi?

Hüseyin Karakanın bu antolojiyi hazırlarken pek zorluk çektiğini sanmıyoruz. Zira bu antolojiye kendisinden kattığı bir şey yok. Muhtelif mecmualarda ve kitaplarda yayınlanmış şiir tercümelerini bir araya toplamak ve bunları sınıflandırmak pek zor bir iş olmasa gerek. Kitaba kendisinin yazdığı önsöz de öyle pek emek mahsulü ve antolojideki dünya şiirinden örneklere ışık tutan bir önsöz değil. Yalnız Hüseyin Karakanın taktir edilecek tarafı bugüne kadar muhtelif dünya şairlerinden dilimize çevrilmiş şiirleri kalınca bir ciltte bir araya getirerek okuyucuya büyük bir kolaylık sağlamış olmasıdır. Bu da yabana atılacak bir hizmet sayılmaz.

GÜLEN ADA

(Halikarnas Balıkçısı'nın hikâyeleri. Yeditepe Yayınları 70. Ş. Ünal matbaası, İstanbul - 1957. 80 sayfa, 100 kuruş)

Halikarnas Balıkçısı edebiyatımızda deniz mevzuunda Sait Faikinkiler hariç, hemen en güzel hikâyeleri yazmış bir muharrirdir. Denizi ve denizcileri öylesine iyi bilir ve bunları hikâyelerinde öylesine ustaca anlatır ki, hiç deniz görmemiş bir insan bile bu hikâyelerin büyüsüne kapılıp denizcilerin hayatına ve denize âşık olabilir. Gel gelelim Halikarnas Balıkçısı hikâyelerine mevzu olarak yalnızca denizi ve denizcileri almakla yetinmez. Tutar kara insanlarından, onların hayatlarından da bahseder. İşte bu zamanlarda, Halikarnas Balıkçısı sudan çıkmış balıklara döner. Hikâyeleri şiirini, özelliğini, akıcılığını kaybediverir; tatsız tuzsuz, çekilmez şeyler olurlar.

Yeditepe yayınları arasında yayınlanan "Gülen Ada" adlı kitabında Halikarnas Balıkçısının 12 hikâyesi yer alıyor. Bu hikâyelerden de ancak 6 tanesi - kitaba adını veren "Gülen Ada", "Lebib Beyin Balıkçılığı", "Aygır Zehranın Kurabiyeleri", "Turgut Reis", "Barbut" ve "Cennet Gemisi" denizle alâkalı hikâyeler.. Gariptir, Halikarnas Balıkçısının bu altı hikâyesinde bile çoğu zaman deniz kaybolmuş. Ancak "Gülen Ada" ile "Lebib Beyin Balıkçılığı" ve biraz da "Cennet Gemisi"nde Halıkarnas Balıkçısını biraz bulabiliyorsunuz. Üst tarafı fasa fiso.

Bu niye böyle oluyor?

Halikarnas Balıkçısı son zamanlarda biraz fazla ve şişirme yazmağa başladı. Mecmualar ve gazeteler de onun hikâyelerini, romanlarını neşrederken yazdığı eserin değerine değil, yazarın imzasına bakıyorlar. Tabiatiyle işin içine para kazanmak kaygısı girince kalite düşüyor. İşte elimizdeki son kitap da böylesine para kazanılmak kaygısı ile rastgele toparlanmış hikâyelerden mürekkep bir kitap.. Gönül dilerdi ki Halikarnas Balıkçısı böyle hikâyelerini kitap adı altında toplayıp, sanat piyasasına sürmesin.

AĞARAN DÜNYA

(Şahinkaya Dil'in Şiirleri. Başkent Ankara Dergisi Yayınları Genç Türk Şairleri Serisi: 1. Örnek Matbaası, Ankara - 1957. 64 sayfa. 150 kuruş)

Şahinkaya Dil pek genç bir şiir heveslisidir. Fakat "Ağaran Dünya" şairin yayınladığı üçüncü şiir kitabıdır. Daha önceki kitapların adı "Mısra Mısra" ve "Ebemkuşağı" dır. "Ağaran Dünya"nın kapağındaki notton öğrendiğimize göre, 1931 de Çorumda doğan ve bir zamanlar babası ile beraber Çukurovada bir dergi çıkaran Şahinkaya Dil, şiir sevgisini babasından almış. Ama eldeki kitabına bakınca görüyoruz ki yalnızca babadan alınan sevgi ile iyi şiir yazmak mümkün değil. Kitabında yer alan şiirler maalesef bugünkü şiir dünyamız içinde vasata yakın bir seviyeden bile oldukça uzakta kalıyor: Şiirden çok manzume kırıntıları...

VATANDAŞ AHMET EFENDİ

(Burhan Felek'in Mizahî Hikâyeleri. Akbaba Mizah Yayınları No: 20. Yeni Matbaa, İstanbul - 1957. 96 sayfa. 100 kuruş)

Akbaba mizah yayınlarının yirminci kitabı olan Vatandaş Ahmet Efendi "klâsik" bir mizah yazarı olan Burhan Felek'in vaktiyle Cumhuriyet gazetesinin Pazar ilâvelerinde neşredilmiş mizahî hikâyelerini bir araya topluyor. 13 hikâyeden meydana gelen kitapta Burhan Felek'in usta, fakat biraz mühmel kalemi ile canlandırılmış Ahmet Efendi adında orta yaşlı, bekâr, çelebi meşrep, biraz safca bir tiple karşılaşılıyor. Mısır Çarşısında aktarlık eden, İstanbul efendisi Ahmet Efendi yerine göre hoşsohbet, yerine göre nekre, zemine ve zamana göre bönce, kendi halinde, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmaz, bütün dünyası İstanbul hudutları içinde olan bir adamdır. İşte Burhan Felek böyle bir tip yaratmış ve Ahmet Efendiyi kâh plâjda, kâh vapurda, kâh bir yalova sefasında, kâh bir sünnet düğününde, kâh bir hovardalıkta, kâh karakolda, kâh Hiltonda, kâh bir kokteylde tasvir etmiş. Vatandaş Ahmet Efendi saf ve masum bir insan olarak türlü dalavereler, türlü hile ve hurda içinde buralarda bocalar, şaşırır, ne edeceğini bilemez, güler, güldürür türlü hâdiselerin kahramanı olur.

Burhan Felek'in bu kitabı vakti bol, canı sıkkın okuyucular için iyi bir vakit geçirme vasıtası olabilir.

Ç A L I Ş M A

İşçiler

Devletçilik

Gemlik Vizkos Sanayii İşçileri Sendikasının yıllık kongresi, geçen haftanın sonunda, Pazar günü Gemlikte yapılmıştır. Bu sendikaya dahil bütün işçiler Gemlikte Sun'i İpek Fabrikasında çalışmaktadırlar. Türkiyede işçi hareketi herhangi bir ideolojiye dayanmamaktadır. başka bir deyişle bu hareket bir "fikir"den hareket etmemekte ve ilham almamaktadır. Esasen bu hareketin "zayıf" taraflarından biri de herhangi bir fikir düzeni"ne bağlanmamasından ileri gelmektedir.

Bununla beraber gittikçe gelişen bir hareketin ilelebet "fikir" den uzak kalmasına, istediklerini fikir haline sokmamasına veya bu varlığını ve faaliyetini izah eden düşünceler ortaya atmamasına da imkân yoktur.

Bugüne kadar işçilerin edindikleri tecrübeler bazı gerçeklerin zihinlerinde yerleşmesini mümkün kılmıştır. Meselâ bugün memleketimizdeki işçilerin çoğunluğu "hususî sektör" yerine "devlet sektörü"nde çalışmayı tercih etmektedirler. Bunun da sebebi gayet basittir. Devlet sektöründe çalışan işçiler ücret bakımından değilse bile gelirlerinin devamlılığı, güvenlik ve sosyal yardımlar bakımından hususî sektördeki işçilere nazaran daha avantajlı bir durumdadırlar. Gelirin devamlılığı çalışan her insan için ehemmiyetlidir. Bu da devamlı bir çalışma imkânı ve bu kaybedildiği takdirde gelirin sigortalar ve sair yardımlar vasıtasiyle devam ettirilmesinden ibarettir. Devlet sektöründeki teşekküllerin kuruluşlarına hâkim olan zihniyet neticesinde buralarda çalışanların işten çıkarılmaları o kadar kolay olmadığı gibi, siyasî maksatlarla da olsa bu sektördeki işçilerin isteklerinin daha kolay karşılandığı görülmektedir. Diğer taraftan bu teşekküllerin birer "örnek" olması gerektiğinden ve statülerindeki hükümler sosyal yardımlar bakımından işçilerine daha büyük avantajlar sağlamaktadırlar. Bunun yanında devlet sektöründe çalışan işçilere lojman, sağlık, spor gibi hususlarda da bir takım yardımlar ve kolaylıklar sağlanmaktadır.

İşte bütün sebeblerdendir ki, işçiler "devletçilik" taraftarıdırlar. Gemlik Vizkos Sanayii İşçileri de Gemlik Sun'i İpek Fabrikasının hususî sermayeye satılması hususundaki teşebbüsleri hiç te iyi karşılamamaktadırlar. Bilindiği gibi hususî sermayeyi teşvik maksadiyle hükümet bazı fabrikaları satmak niyetindedir. Gemlik Sun'i İpek Fabrikasının da satılacak tesisler arasında olması ve gerek satış bedelinin, gerek satış şartlarının son derece elverişli bulunması karşısında bazı Bursalı müteşebbis vatandaşlar derhal bir şirket kurmuşlar ve fırsattan faydalanmak için teşebbüse geçmişlerdir. İşten anlayanlar için arsa ve tesisleri ile 10 milyon liradan fazla eden Gemlik Sun'i İpek Fabrikasını D .P. Bursa İl Başkanı Hayri Terzioğlunun da kurucuları arasında bulunduğu bir şirket uzun vadeli taksitlerle ve 5 milyon liraya satınalmağa istekli olmuştur.

Bu durum karşısında Gemlikli vizkos sanayii işçileri adı geçen fabrikanın hususî sermayenin eline geçmemesini istemekte ve Sümerbankın hiç olmazsa yarıdan fazla sermaye ile fabrikanın hissedarı kalmasında ısrar etmektedirler. Türkiyede henüz serbest bir kapitalist sistemin teşekkül edememiş olması ve edemiyeceği hakikati karşısında işçilerin bu hareketini haklı görmemek imkânsızdır. Nitekim kahve gibi basit bir maddenin dahi tekel maddeleri arasına sokulmasına karar verilmesi ve kibritin tekelden çıkması ile fiyat ve kalitesinin müstehlik için daha elverişli olmayıp daha zararlı bir hale gelmesi gibi hakikatler karşısında işçilerdeki "devletçilik" fikrinin daha da kuvvet bulması muhakkaktır.

Sakarya Bölgesi Sendika Birliğinin kapatılması

"Birleşme lüzumu"nun bugünkü hali

Sendikalar

Dert yanmağa gelenler

Memleketin sayılı bölgelerinde işçilerin binbir emek, fedakârlık ve mücadele sayesinde kurmağa muvaffak oldukları çeşitli birlik ve federasyonları Çalışma Bakanlığı Adliye cihazı vasıtasiyle kapatmıştı, ama işçiler için işçi hareketinin "birliği" meselesi kapanmış değildi. Modern topluluklarda cemiyetlerin, meslek teşekküllerinin ehemmiyetli bir yeri vardı. Fertler tek başlarına bir takım meseleleri halledemiyorlardı. Fabrikada, gemilerde, orduda ve devlette işlerin yürümesi ancak "iyi teşkilât" sayesinde mümkün oluyordu. Varlıklı kimseler sermayelerini birleştirerek bankalar, fabrikalar, şirketler kuruyor ve bu suretle kendi başlarına sağlıyabileceklerinden daha büyük menfaatlar ve kârlar elde ediyorlardı. İşçilerin aynı şekilde hareket etmemeleri için bir sebeb yoktu. Nitekim dünyanın birçok yerlerinde çeşitli işçi teşekkülleri arasında sendika birlikleri ve federasyonlar da vardı. Türkiyede ise, henüz sadece sendika birlikleri ile federasyonları vardı, başka neviden işçi teşekkülleri yoktu. Bunlar da grev yasağı, kollektif mukavelelerin yokluğu gibi sebeplerle tam mânasıyla vazifelerini yapamıyorlar ve hele hükümete karşı en haklı ve hayatî meselelerinde bile "anlayışlı" ve "uysal" davranıyorlardı. Buna rağmen sendika birlik ve federasyonlarının hükümetce kapatılması, nedense lüzumlu görülmüştü. Türk İşçi hareketini dağıtmak gayesini güden böyle bir teşebbüs işçilerden ziyade memlekete zarar verebilirdi Fakat bu nevi "ufak hesaplar"dan memleket ilk defa olarak zarar görmüyordu.

İşçilere gelince, onlar her zamandan daha ziyade "birleşmek" ihtiyacını ve lüzumunu daha iyi anlıyor ve öğreniyorlardı. Onun içindir ki, memleketin dört bir yanından kopup gelen sendikacı liderler bu ayın 19 unda Ankarada toplanıp gelecekler ve haftanın ilk günü Devlet Başkanı ve Başbakanla görüşüp kendilerine Çalışma Bakanından dert yanacaklar ve uğradıkları haksızlıkların durdurulmasını istiyeceklerdir.

ÜCRETLERİN TESBİTİ

Âdil AŞÇIOĞLU

İnsanın diğer bir insan tarafından istismarının en iptidaî bir şekli olan esaret ve serflikten sonra herkesin insanlık şerefi ile mütenasip bir hayat sürmesini mümkün kılacak bir işe ve bunun karşılığında bir ücrete sahip olması fikri gittikçe kuvvet bulmaya başlamıştır. Bununla beraber hakikatte bu fikrin henüz gerçekleşememiş olduğunu da kabul etmek lâzımdır. Esasen bugün dünyanın bir çok memleketlerinde hayatlarını çalışmaları sayesinde kazananların istihsallerinden âdilâne bir "pay" alabilmeleri için çeşitli mücadeleler sürüp gitmektedir.

Para ekonomisi içinde herşeyin bir fiatı olduğu gibi emeğin de bir fiatı vardır. Bir taraftan artan nüfus fazlasının varlığı, diğer taraftan yeni makinelerin istihsale girmesi ile el emeğinden yapılan tasarruf veya erkekler yerine daha düşük ücrtlerle kadın ve gençlerin kullanılması ve işsizlik gibi sebeplerle, emek arzı talepten fazla olduğundan emeğin fiatı daima düşük bir seviyede bulunmaktadır. Emeğin mal ile ve fiatın da ücretle bir tutulmasından bir takım anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Filhakika, bir malın değeri, ihtiva ettiği emeğin miktarı ile ölçülmekte ve bir mal, istihsali için sarfedilen emekten fazla bir değer taşımamaktadır. Fakat emek için durum aynı değildir. İnsan aldığı enerjiden fazlasını yaratan bir varlıktır. Günde 3-4 liralık bir ücret karşılığında çalışan bir insan bu para ile aldığı gıda maddelerinin kendisine sağladığı enerjiden çok fazlasını harcıyabilmekte ve bu gıda maddelerinin para olarak ifade ettiği değerin birkaç mislini istihsal etmektedir. Buna rağmen işçiler istihsal ettikleri değerlere sahip olamamakta, sadece ayakta durmalarını sağlıyacak derecede düşük ücretler almaktadırlar.

Bu yüzdendir ki, işçiler kendi ellerinden çıkan makinelerin ve her türlü vasıtaların diğer insanların hayatını kolaylaştırmasına rağmen dünyanın birçok memleketlerinde en iptidaî şartlar altında yaşamaktadırlar. İşin asıl acı tarafı, kanunlarda yazılı "çalışma hürriyeti"ne ve "mukavele serbestisi"ne rağmen işçilerin "çalışma zorunda" olmaları ve kendilerine verilen "ücreti kabul etmek mecburiyetinde olmaları"dır. Hakikaten insan emeği biriktirilemediği gibi emek sahipleri de çalışmadan yaşayamıyacaklarından emeğinden başka gelir kaynağı olmayan milyonlarca insanın çalışıp çalışmamakta serbest olduklarını iddia etmek onlarla âdeta alay etmek demektir. Çünkü bu insanlar kendilerine teklif edilen ücretler karşılığında çalışmayı reddettikleri takdirde açlık ve sefaletle karşı karşıya kalırlar. Bu insanlar için "çalışma hürriyeti"nden değil fakat "çalışma mecburiyeti"nden bahsetmek daha doğrudur.

"Çalışma mecburiyeti"nin bir neticesi olarak bu insanlar için "mukavele serbestisi"nden de bahsetmeğe imkân yoktur. Çünkü mukavele serbestisi uzunca bir müddet çalışmadan geçinebilecek gelire sahip olan, malını satmadan bekleyebilen ve sermayesini bir işten diğerine aktarabilenler için vardır. Fabrikatör, sermaye sahibi tarafından istenen faizi, ham madde için istenen fiatı ödemek zorundadır. Fakat işçi ücretlerine gelince böyle bir mecburiyet duymamaktadır. Bunun sebebi basittir. Sermayesine istediği faizi bulamayan sermayedar, malına dilediği fiatı bulamayan ham madde sahibi bunları satmaktan imtina edip daha elverişli şartların ve tekliflerin gelmesini bir müddet için bile olsa, bekleyebilir. İşçilere gelince çalışmadan edemezler; çünkü başka gelirleri yoktur. Diğer taraftan biri çalışmak istemese, binlercesi çalışmak ve düşük de olsa bir ücret almak için sıra beklemektedirler. Kadın ve çocuk işçiler daha düşük ücretlerle çalışmağa hazırdırlar. Onun içindir ki, işçi, gelirini kaybetmemek için işverenin verdiği ücreti kabule mecbur kalmaktadır.

Bu bakımdan kârlarından fedakârlık etmek istemeyip işçi ücretlerini indiren ve düşük seviyede tutan işverenlerle, daima çalışmağa hazır olan işsizlerin, kadınların, çocukların ve her yıl artan doğumların meydana getirdiği nüfus fazlasının, 14 saate kadar çıkan çalışma gününün teşkil ettiği muazzam cepheye karşı işçilerin tek tek mücadele etmelerine imkân olmadığı aşikârdır. Bu sebeble bugün Türkiyede işçilerin istedikleri bir asır önce İngilteredeki işçilerin istedikleri gibi "emek piyasası"nı olsun düzenlemek hakkının kendilerine tanınmasından ibarettir. Filhakika bundan 100 yıl önce İngilteredeki işçiler şöyle muhakeme ediyorlardı: Biz sermaye piyasasına karışmıyoruz ve karışamayız. Sermaye sahipleri sermayelerini diledikleri miktarda ve diledikleri yerlerde kullanabilirler, sermayelerini icabında yabancı memleketlerde işletirler. Bundan maksatları uygun gördükleri faizi ve kârı sağlamaktır. Onlar bu gayeye varmak için arz ve talep mekanizmasından faydalanmaktadırlar. Mal ve sermayeyi talebe göre azaltıp çoğaltmak istihsali azaltıp arttırmak ve sermayelerini piyasadan çekmek veya başka piyasalara sürmek imkânı ellerindedir. Emek sahipleri ve müstehlikler sermaye sahiplerini ve fabrikatörleri hiç bir suretle şu malın istihsaline veya şu miktarda bir sermayenin piyasaya sürülmesine veya piyasadan çekilmesine karışamamaktadırlar. Onun içindir ki, işçilere de diledikleri grev yolu, emek arzını durdurmak, iş saatlarını ve mesleğe yeni girenlerin sayısını azaltmak, muhacereti teşvik etmek ve düzenlemek binnetice "emek piyasası"nı tanzim etmek hakkı tanınmalıdır. Sermaye ile emek arasında iktisadî kuvvet bakımından büyük farklar mevcut olmakla beraber, bu yönden olsun bir eşitlik sağlanması "çalışma hürriyeti"nin asgarî şartını teşkil etmektedir.

Böyle bir muhakemeden hareket eden İngiliz işçileri "emek arzı"nı azaltıp ücretlerini arttırmak için bütün bu çarelere ancak ve ancak kendi teşkilâtları sayesinde başvurabileceklerini anlamışlar ve sendikalarla sendika birlik ve federasyonları İngilterede sanayinin başlaması ile beraber büyük gelişme kaydetmiştir. Sendikalar evvelâ teşkilâtlanma, işçiler için siyasî haklar ve bilhassa oy verme hakkının tanınması için mücadele etmişlerdir. Sonra da "emek arzı"nın azaltılması mücadelesi başlamıştır. Bunun için başvurulan yollardan başlıcaları iş saatlerinin azaltılması suretiyle daha çok sayıda işçi kullanılmasını sağlamak ve işsizliği kısmen gidermek kadın ve çocukları muayyen işlerde ve muayyen yaşlarda eşit ücretlerle çalıştırılmalarını sağlamak ve bu sayede bunların rekabetini önlemek, nüfus fazlasının başka memleketlere göç etmesini teşvik etmek ve kolaylaştırmak ve herhangi bir mesleğe yeni gireceklerin sayısını tahdit etmek suretiyle o meslekte çalışanları rekabetten korumak gibi tamamen iktisadî tedbirlerdir.

Ancak bu suretle teşkilâtlı ve plânlı bir mücadele sayesindedir ki, işçilerin emeklerinin değerini korumaları, emek arzını talebe göre ayarlayarak ücretlerini "normal" seviyeye çıkarmaları mümkündür. Bu netice de işçilere herhangi bir üstünlük sağlamaktan uzaktır, işçilerin sadece kendilerini iktisaden üstün olanlarla eşit mücadele imkânlarını vermeye yarar.

K A D I N

Ev

Kadının en zevkli meşgalesi

Geçen haftanın ortasında, Çarşamba günü, gök gürlüyor, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Buna rağmen Türk Kadınlar Birliğinin Âdil Handaki lokalinin kapısı sık sık açılıyor ve Ev Ekonomisi Klübü üyeleri toplantıya geliyorlardı. O günün mevzuu ev dekorasyonuna aitti ve ince zevki ile muhitinde tanınmış olan Sevim Önen, "Oturma odaları"nın tanzimi hakkında bir konuşma yapacaktı. Sevim Önen senelerce Amerikada kalmış, orada dekorasyon kurslarına devam etmişti. Ayrıca Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneğinin faal bir üyesiydi. Yani hem eskiyi, hem yeniyi iyi tanıyordu. Türk elişlerini eskiden beri severdi Ama ev dekorasyonunda Türk elişlerine büyük bir yer vermesinin küçük bir hikâyesi vardı. Diğer arkadaşların gelmesini beklerken, konferansa başlamadan, bu küçük hikâyeyi anlattı: Amerikadan yeni döndükleri sıralarda idi. Birgün Yeni Dünyadan getirdikleri eşyalarla döşedikleri evlerinde bir Amerikalı ahbaplarını kabul etmişlerdi. Amerikalı ahbap evi pek çok beğenmiş ve: "Kendimi New York'ta bir apartman katında zannettim" demişti. İşte bu cümle Sevim Önen'i uzun uzun düşündürmüş ve harekete geçirmişti. Bir Türk ailesinin evi herşeyden evvel "Türk evi" olmalıydı. Ev dekorasyonu hakkında bir numaralı prensibi artık buydu.

Oturma odası

Sevim Önen, konuşmasına başlamadan evvel, Klüp üyelerine bir sual sordu: Misafir odaları ile oturma odaları acaba ayrı mıydı? Ekseriyetin aynı odayı hem misafir hem de oturma odası olarak kullandıkları anlaşılınca, Sevim Önen hafifçe gülümsedi:

Misafir odası ile oturma odasının ayrı ayrı oluşu artık hemen hemen tarihe karışmak üzeredir, dedi. Bunun üç sebebi vardır: Birincisi içtimai sebep, kadının vazifelerinin artması ile meydana gelmiştir. Kadın bugün dışarda çalışmasa da, evinde çocukları, kocası ve onların hususi hayatları ile eskiden çok daha fazla meşguldür. Yalnız evi silip süpürmek, yalnız temizlik yapmak vazifeleriyle mükellef olmadığı içindir ki, bu işlere ayırabileceği zaman azalmıştır. İkincisi İktisadî sebebtir ki yer darlığı mimarî tarzında bile, tek büyük oda cereyanına doğru bir değişiklik husule getirmiştir. Çocuklara yatak odası ayıramamaktansa misafir odasından feragat etmek, elbette tercih edilecektir ve evin en güzel, en ferah, en aydınlık, en güneşli odası kilit altında tutulup misafire hasredileceği yerde aile orada mesut yaşamağa bakacaktır. Üçüncü sebep zamanımızın tabiiliğe, sadeliğe doğru akan yeni anlayışıdır. Bu anlayış ziyaretleri bir gösteriş vesilesi olmaktan kurtarmıştır. Aileler alıştıkları, sevdikleri kimselerle rahat rahat, oldukları gibi görünerek, konuşmayı tercih etmektedirler.

Kadınlar Birliğindeki konferansın dinleyicileri

Ev döşeme dersi

Eşyalar

Fakat böylece, birçok ihtiyaçlara cevap verebilecek geniş bir oda elbette bazı hususlar göz önünde bulundurularak tefriş edilecektir. Ev kadını akşam misafir kabul edeceği odada, gündüz rahat rahat dikiş dikmek istiyorsa meselâ dikiş makinesini, dikiş sepetini ve malzemesini bir anda duvardaki yerli dolaba veya kütüphanenin bir kenarındaki dolaba gizliyebilmeli, mektup yazarken bir misafir baskınına uğrarsa odanın bir köşesinde yazıhane vazifesi gören küçük masadan, hiçbir karışıklık meydana getirmeden ayrılabilmelidir.

Oturma odasının eşyaları seçilirken üç noktaya dikkat etmek lâzımdır: Rahatlık, dayanıklılık, kolay temizleme...

Ev halkı olsun, misafir olsun elbette ki rahatsız şık koltukları oturmak için değil, seyretmek için tercih edecektir. Madem ki prensip odadaki her şeyden istifade etmektir, şu halde koltukların her şeyden evvel rahat olmaları şarttır.

Ev kadını bu odayı her gün temizlemek zorundadır, şu halde koltuklar aynı zamanda küçük olmalı ve yerinden kolaylıkla kaldırılabilmelidir. Her gün kullanılacak eşyaları çok ağır ve şık kumaşlarla kaplamak ta akıl işi değildir. Bu kumaşların cazip olduğu kadar dayanıklı olmasına, zamanında değiştirilebilecek fiatlarda seçilmesine dikkat etmek lâzımdır. Kreton kılıflar yaptırmak çok yerinde bir tedbirdir.

İdeal bir oturma odasında lâzım olan iki-üç rahat koltuk, icabında uzamlabilecek rahat bir kanepe veya divan, döküntülerin kaldırılmasına yarayan aynı zamanda kütüphane vazifesi gören bir uzun dolaptır ve tabiî bir çok ta küçük masalar.

Divan deyince üzerinde biraz düşünmek lâzımdır. Ekseriya yaptığımız gibi dışardan bir hazır somya alıp, üzerine bir şilte atmak ve kreton bir örtü ile bunları gizlemek iyi bir netice vermemektedir. Bu tip divanlar "misafir"leri ancak rahatsız edecektir. Basit bir tahta çerçeve yaptırıp içine somya yerleştirmeli, kapitone bir şilte ile bu divana bir eşya manzarası vermek gayet kolaydır. Arka kısma konulacak geniş saman dolu yastıklar ve bu sert yastıkların önünde ufak yumuşak yastıklar misafirlere rahatça oturmak imkânını da verecektir. Yastıklar kaldırılınca da divan gene yatak olarak kullanılabilecektir.

Yeni cereyana göre, bir eşyanın birden fazla vazifesi olmalıdır. Meselâ kanepe aynı zamanda bir misafir yatağıdır. Sehpalar yanyana gelince bir kokteyl masası olabilir veya üzerlerine yerleştirilen yastıklarla birer puf vazifesi görebilirler. İçiçe geçen küçük masalar tek bir yer işgal eder ve yalnız misafir gelince ortaya çıkarılır. Duvar boyunca uzanan zarif kütüphane renkli kitaplarla beraber en şık bibloları barındırır. Fakat gizli dolapları ile aynı

zamanda döküntüleri ortadan kaldıran bir kurtarıcıdır.

İhtiyaca göre eşya

Çok misafir kabul eden, sakin yaşıyan, evinde oturup çalışmak zorunda olan veya resim yapan kimseler, elbette hep kendi ihtiyaçlarına göre ayrı tip eşya alacaklardır. Kimine bir içki barı elzemdir, kimine yazı masası, kimine de bir küçük atölye...

Eşyanın tarzı

Oda döşerken gidip gelişi güzel eşyalar almamak, alış veriş yapmadan uzun uzun düşünmek, ihtiyaçlara, odanın şekline, bütçeye göre hareket etmek, çok çok modele bakmak ve eşyanın tarzı hakkında karar vermiş olmak lâzımdır.. Bir odanın tarzı diğerine uydurulmalıdır. Modern eşya veyahut stil eşya arasında karar verdikten sonra buna göre hareket etmek lâzımdır.

Modern eşya

Modern eşya bugünün eşyası demektir. Muhakkak çok mübalâğalı, kübik veya acayip eşya demek değildir. Rahat kullanılan, bugünün ihtiyaçlarına cevap veren her eşya moderndir ve modernin milliyeti yoktur. Eğer kendi malzemelerimizi kullanarak rahat ve pratik eşyalar yaptırırsak ve bunların arasında Türk elsanatlarından istifade edersek "Türk tipi modern eşya" yaratabiliriz.

Şahsiyet

Ev dekorasyonunda en mühim rolü oynıyan, eve sıcak ve sevimli bir hal veren şahsiyettir.. Anneannenin işlediği güzel bir bohça bir masa örtüsü vazifesi görebilir: Anadolunun elişleri, bakırları, kendi içimiz, göz nurumuz eve ruh verir ve orayı şık bir mobilya mağazasına değil, eve benzetir..

Tanzim

Koltuk ve kanepeler birbirine çok uzak olmamalıdır ki istenilen samimiyet havası elde edilebilsin. Umumiyetle eşyaları bir ana nokta etrafında toplamak lâzımdır. Meselâ bir şömine, bir kütüphane, güzel manzaraya açılan bir pencere, bir sanat köşesi veya radyo bu ana noktayı teşkil edebilir..

Renk ahengi

Eşyayı güzel gösteren, eve bir bütünlük havası veren en mühim şey de renk ahengidir. Renk umumî görünüşe derhal tesir eder. Meselâ tavanı alçak veya yüksek gösterir, odayı küçültür veya daha genişletir. Ev döşerken bir ana renk seçmek ve bu rengi her odada tekrar etmek lâzımdır. Ama nasıl? Meselâ bir odanın halısı kırmızı ise, diğerinde bir kırmızı koltuk, diğerinde kırmızı bir perde göze çarpacaktır. Yoksa tabiî ev baştan başa kırmızı olmıyacaktır.

Sevim Önen birbirine uyan renkleri bir renk dairesi çizerek izah etti. "Monokromatik renk" aynı rengin muhtelif tonları ile elde ediliyordu. Meselâ gece mavisinden uçuk maviye kadar muhtelif tonlarla döşenen bir oda göze daha geniş görünürdü.

Aynı şekilde döşenen bir başka odada zıt bir renk teferruat halinde kullanılabilirdi.

Bunlardan başka koyulu açıklı komşu renkler tezatlar vardı. Siyah, beyaz ve [illegible] olunca da her renk kullanılabilir.

B[illegible] seçerken yapılacak en akıllıca hareket yeni alınacak eşyaları evin demirbaş bir eşyasına meselâ kıymetli bir halıya, bir tabloya uydurmaktır. Güzel bir kreton perde de, renk cihetinden, bir hareket noktası olabilir. kretondaki muhtelif renkler ele alınır ve teker teker muhtelif eşyalarda tekrar edilir. Meselâ kreton sarı ve eflâtun çiçeklidir. Koltuğun biri sarı, diğeri eflâtun, diğeri mor olabilir..

Sevim Önen kulüp üyelerine güzel eşya modelleri gösterirken, birçokları evlerindeki eşyaları düşünüyor ve güzel projeler kuruyorlardı. Kadının en zevkli meşgalesi zaten ev tanzimi değil miydi?.

Küçük Dertler

Jale CANDAN

Bahar geldi. Hava ağaçlar, kuşlar, renkler, vitrinlerde elbiseler, sokaklarda kadın şapkaları, açık bir pencereden kulağımıza kadar gelen bir kahkaha bu mesut hâdiseyi çoktan müjdeledi. Her şey yenilendi. Yalnız değişmeyen bir şey var: İnsan kafası...

Kuşlar öterken, ılık bir güneş kalpleri ısıtırken, tabiata uymak, mesut olmak kolay gibi gelir. Ama şu ihtiyar kafa rahat verse, yeniden hayata doğsa ve küçük dertlerinden bir kurtulabilse.. İşte komşum, mis kokulu bahçesinde çamaşır asarken, biraz ötede elektrik süpürgesinin torbasını boşaltan düşüncesiz kiracısına sinirlenmiş, "İnadına yaptı" diye kendi kendini yiyip duruyor.

Kiracı da üzgün.. Hatta biraz evvel aldığı müjdeli mektubu unutmuş. Eli ayağı titriyerek, eve giriyor ve acı acı düşünüyor "Ucuz oturuyoruz diye, eski kira diye kızıyor bize, ne yapsak kabahat oluyor. Allah başımızı sokacak bir ev vermedi ki!"

İşte gene kuşların sesini unutan bir kadın, gözleri yumruk gibi şiş, sesi kısılmış, arkadaşına kocasından dert yanıyor: "İçinde huzursuzluk, içinde sevilmemek endişesi var".. Bunları kocasının ufak tefek hareketlerinden çıkarmış ve bu güzel günde, tam gezmeğe giderken tutuşmuşlar.. Erkek şu anda sokakta yalnızdır. Ama ne çiçekli bahçelerde gözü vardır, ne de çiçekli şapkalarda.. Eve dönse, karısının koluna girse, çiçekli bahçelerde beraber dolaşsalar.. Fakat hayır!. Bunu bir izzetinefis meselesi yapmıştır. Niyeti böyle başıboş dolaşmak, kadına ders vermek, eve geç dönmektir..

Bu güzel gün daha ne küçük dertlerle doludur.. Kimi komşusunun bahtını kıskanır, kimi eski kinlerini hatırlar, kimi iç çekerek vitrinlere bakar, kiminin kafası hep fenaya işleyen bir bozuk makinedir ve sanki yalnız kendi dertlerini değil dedelerinin dertlerini de taşır. Ya ben? Sanki bahardır diye küçük dertlerimden kurtulabilmiş miyim? Şu satırları yazarken bile son günlerde röportaj için gittiğim yerlerde beni yalnız bırakan AKİS'in fotoğrafçısını düşünüyorum.. Sonra terzi yeni elbiseme yanlış bir ilik açmış, daha da neler var, neler.. Ama gene de tamamiyle ümitsiz değilim. Mademki ihtiyar ağaçlar her mevsimde yeni çiçekler açıyor, belki biraz gayretle biz de eski kafalarımıza taze fikirler ve yeni istikametler verebiliriz. O zaman bahar kim bilir ne güzel olur!.

Çarşı - Pazar

Şehirden manzaralar

İki arkadaş bir gün evvel sözleşmişlerdi. Sabah mutaddan erken kalktılar. Henüz kocaları işe gitmeden ve çocuklar kahvaltı masasından kalkmadan, buluşup yola çıktılar. Dışarda, hava enerjilerini kamçıladı. Bir tanesi:

"— İster misin, her sabah vazifeye gider gibi erken çıkıp çarşıdaki bütün kuyrukların peşine takılalım" dedi. Gülüstüller ve Ankaranın henüz el değmemiş ağaçlı şirin bir sokağına, Yüksel Caddesine saptılar, oradan Mithatpaşaya çıktılar. Fakat Ziya Gökalp Caddesini Cebeci istikametine doğru dönerken biraz evvelki neş'elerinden eser kalmamıştı. Arabalı satış mağazası Gimanın önündeki uzun kuyruk keyiflerini kaçırmıştı.

"— Geç kaldık, diye söylendiler. Peyniri alamadan dönersek emekler boşa çıkacak!."

Fakat mağazanın önüne vardıkları zaman içlerine biraz su serpildi: Erkeklerle kadınlar ayrı ayrı kuyruk olmuşlardı. Kadın miktarı pek azdı. Sıraya girerken, "İltimas güzel şeymiş" diye düşündüler. Aynı anda erkekler "iltimas"tan şikâyet ediyorlardı. Beklemeğe başladılar. Galiba Einsteinin nazariyesini düşünmekten başka yapacak bir şey yoktu. Hakikaten zamanın sürati yapılan işe göre değişmiyor muydu? Kuyruk sırasında bekliyen bir kimse için zaman âdeta yerinde sayıyordu. Onlar dü-

Gima'da alışveriş

Hücum peynire

şüne dursunlar en ön sırayı tutmuş olmak gururu gözlerinden okunan pazen entarili, yeşil başörtülü kız bu işteki tecrübesini belli eden izahatlar veriyordu. Önce memurlar gelip iş başı yapmak üzere hazırlanacaklardı, sonra temizlik hademeleri işe koyulacaklardı. 8.30 da kapı açılacaktı. Kadınlar önden alınırsa ne âlâ!. Yoksa "döğüş"ten kaçmak imkânsızdı.

Einsteini düşünenler, bu sözlere ister istemez kulak kabarttılar ve ürperdiler. Bu anda memurlar gelmişlerdi. Kapının dışındakilere göre onlar tıpkı aktüalite filmlerinde ağır ağır çevrilerek gösterilen atletler veya yüzücüler gibi hareket ediyorlardı. Hele temizlik hademeleri ne kadar titizdiler: En kuytu köşedeki kâğıt parçasını yakalamadan işi bırakmıyorlardı!

Saat 8.30'da kapı açıldı. Ondan sonra her şey çok süratle cereyan etti. İki arkadaş birkaç yumruk yediler ve galiba farkında olmıyarak birkaç tane de attılar. Bokstan sonra koşu icap etti. Zira bir kere dar kapıdan kurtulanlar kendilerini geniş, ferah, güzel bir mağazada buluyorlardı. Tezgâhın önünü tutanlar için ise, voleybol ihtisası şarttı. Çünkü uzun boylular uzanan peynir paketlerini kapmaya çalışıyorlardı. İki arkadaştan birisi böylece bir paketi havada yakaladı. Daha doğrusu yakalarken onu başkasına kaptırdı. Hışımla döndü: ona bu azizliği yapan arkadaşıydı. Aynı anda tezgâh başındaki memur peynirin bittiğini ilân etti. Arkadaşlar çaresiz gişeye doğru yürüdüler, parasını ödeyip peyniri paylaştılar.

Moda

Kolay giyim

Moda, her mevsim başı istediği değişikliği göstersin, şurası muhakkaktır ki artık hiç değişmeyen klâsik bir giyim tarzı mevcuttur ve etek-bluzdan müteşekkil olan bu tarz XX. Asır kadını tarafından en çok tutulan tarzdır. Bugün en şık ve süsüne en düşkün kadından en babavani giyinenine kadar her kadın, kışı yün sveter ve etek içinde geçirmektedir. Hatta son zamanlarda sveterler balolara, gece dansa gidebilecek kadar terakki etmişlerdir.

Yaz için de, yeni yeni ortaya atılan merserize bluzlar, bu sene büyük rağbet görecek gibidir. Amerika ve Avrupada çeşitlisi yapılırken, geçen seneler İstanbul ve Ankara vitrinlerinde tek tük gördüğümüz bu bluzlar, mevsim başından beri bir hayli çoğalmıştır. Bu senenin cereyanına göre - merserize olsun, yünlü olsun - sveterler eteğin içine değil üstüne giyilmektedir. Bunun için yeni bir bluz satın alırken boyunun biraz uzunca olmasına ve belden aşağıda bitmesine dikkat etmek lâzımdır. Etek üzerine giyilen merserize veya yünlü sveter ve ceketlerin bel kısımları bu sene fazla oyuk değildir ve beli sıkmadan onu göstermek, hissettirmek prensibine sadıktır. Sveterlerin altına giyilen etekler ekseriya plili veya kanonludur. Yaz için, bu etekler ütüsüz plilerle gene ütüsüz çift kanonlarla da yapılabilir. Fakat plili olsun, düz biçimli olsun etekler daima düz hat kumaş üzerine kesilmiş olmalıdır. Büyük kloşlar bu sene moda değildir. Yazı deniz kenarında, yelkenlilerde veya dağda yürüyüşte geçirecek olanlar şimdiden sveterlerini ve serin saatlar için rahat ve yumuşak yün paltolarını hazırlamalıdırlar. Çünkü pantalon üzerinde en şık duran şey, bu kalın yün paltolardır. Yün palto tâbir edilen şey uzunca ve dik duran bir yün cekettir. Yaka, ekseriya erkek yakası olup bazan şal biçimidir. Düğmeler sık değil seyrek ve büyüktür; ceketin etek ucunda son düğme gözükmektedir.

Bu sene bilhassa deniz sporları yapanlar için çizgili merserize takımlar çok pratik olacaktır. Bu takımların bluzları enine çizgilerle, ceketleri ise boyuna çizgilerle dokunmuştur. Bunların mavi-beyazları bilhassa gözdedir ve mavi bir etekle gayet güzel durmaktadır. Süslü saatlar için de bol büzgülü ve kat kat büzgülü etekler üzerine giyilmek için küçük, şirin, açık yakalı merserize bluzlar düşünülmüştür. Bunlar açık mavi, pembe, sarı, eflâtun ve daha ziyade pastel tonlarda tercih edilmelidir. Piyasada mevcut olan düz beyaz merserize bluzları alıp üzerlerine kanaviçe işi serpme güller, çiçekler, kırmızı kirazlar işlemek hoş bir fikirdir ve az bir para, ufak bir gayretle şık bir kıyafet elde edilir.

Yazlık sveter alırken, merserize olanları tercih etmek ve ucuz diye pamuklulara kapılmamak lâzımdır. Çünkü pamuklu sveterlerin kol ve yakaları iki üç giyinişte deforme olur ve bu kâr değil ziyandır.

Gene bu yaz etekler üzerine giyinmek üzere küçük çiçekli veya şal örneği desenli basma küçük bluzlar çok modadır.

Merserize bluz

"İş"li olması şart

C E M İ Y E T

Emin Kalafat
Allah şifa versin

Devlet Bakanı **Emin Kalafat** geçen hafta Londraya hareket etti. Seyahat sebebi, sayın bakanın gözlerindeki bir rahatsızlığın tedavisidir. Şifa bularak avdet etmesini temenni ettiğimiz Devlet Bakanının Londrada bulunduğu sırada "siyasi görüş zaafları" hakkında da pek kıymetli müşahedelerde bulunmaması için hiç bir sebeb mevcut değildir.

★

Cumhuriyet gazetesi 50 sene evvel yapılan bir edebi anketin neticelerini tekrar neşretti. İşte Prof. **Fuat Köprülüye** sorulan sualler ve verdiği cevaplardan bazıları: "Mesut etmek veya mesut olmaktan hangisi sizi daha ziyade mesut eder?" "Mesut olmak!". "Muztaripken yalnızlığı mı istersiniz, bir dostun tesliyet refakatini mi?" "Yalnızlığı.." "Nerede yaşamak istersiniz?" "Nefret ettiklerimden uzak, tabiatın güzellikleriyle muhat, gürültüsüz bir yerde.." "En takdir ettiğiniz diplomat?" "Yalancılardan nefret ederim!" "Dünyada bir gün hürriyeti hakikiye teessüs edecek midir?" "Maatteessüf hayır.." "Sizce bir memleketi mesut edecek tarzı hükümet nasıldır?" "Bilmiyorum" "Sosyalizm hakkındaki fikriniz?" "Hayali muhal.."

★

İngiltere eski Hava Bakanı ve halen bir havacılık şirketi sahibi **Lord Balfour** zevcesiyle birlikte memleketimize geldi. Kıbrıs işine dair fikri sorulan Lord taksim lehinde olduğunu açıkladı.

Orta ve Uzak Doğuda basın sahasında tetkikler yapmak üzere seyahata çıkmış olan Amerikanın Minnesote Üniversitesi Gazetecilik Profesörü **Raymond B. Nixon** İstanbula geldi. Sorulan suallere verdiği cevaplarda Mr. Nixon demokratik cemiyetlerde basın hürriyetinin kanunla tahdit edilmesinin bahis mevzuu bile olamıyacağını belirtti.

★

İstanbuldan gayet sükûtî iki aristokrat çift geçti. İngilterenin Kenya Valisi **Lord Hamilton** ile **Lady Hamilton** ve İtalyan **Kont Pecci Blunt** ile zevcesi bütün ısrarlara rağmen muhabirlerle tek kelime konuşmadılar.

★

Şimal Kutbuna en son giden Amerikalı kâşif **Dr. Swarker** memleketimize dair bir kitap yazmak üzere İstanbula geldi. Muhabirlere Şimal Kutbunun artık çok medenileştiğini anlatan kâşif "Haftada üç kere gayet muntazam seferler yapılıyor" dedi. Dr. Swarker ile görüşmek için İstanbul trafiğini bin güçlükle yararak gelmiş olan muhabirler gayri ihtiyari, "Darısı bizim şehrin başına!" dediler.

★

Tarihi eserleri koruma maksadıyla kurulmuş gayri resmi bir teşekkül alâkalı makamlara müracaat ederek İstiklâl Marşı bestekârı **Zeki Üngörün** mezarının tamirine karar verildiğini bildirerek kabrin yerini sordu. Boludaki evinde sapasağlam oturan bestekâr bu müracaatı anlaşılır bir hayret ve ibretle karşıladı.

★

İstanbulda şarkılarıyla büyük alâka toplayan **Dany Danberson** adındaki genç ve güzel sanatkâr memleketimizden ayrılırken Türkiyeye hayran kaldığını söyledi ve bu hayranlığının sebeplerini şöyle sıraladı: Türklerin vefasına, denizinize ve güneşli havasına bayılıyorum".

★

Gün geçtikçe daha karışık bir manzara arzeden piyasamızda milyonlarca liralık borç takıp kaybolmalar, türlü dolandırıcılıklar vesaire gittikçe çoğalıyor ve âdeta tabii karşılanmaya başlanıyor. Bu hafta Millî Korunma teşkilâtı tarafından sahte fatura vermek suçuyla tevkif edilen **Arman İzmirliyan**, **Kâzım Özman** ve **Abdurrahman Kalyoncunun** 14-15 milyon liralık sahte fatura tanzim ettikleri tahmin olunmaktadır. Bunlardan sonuncusu asgari beşyüz müesseseyle iş yaptığını ve yüz liralık fatura için bir liralık komisyon aldığını ifadesinde fütursuzca açıkladı. Tek başına piyasaya sürdüğü sahte faturaların 7 milyon lirayı geçtiği anlaşılan Kalyoncunun böylece bu imalât branşından 70 bin lira net kâr temin ettiği belli olmuştur. Gene tevkif edilenlerden biri muhakemede rahatça şöyle konuşarak piyasamızda teşekkül etmekte olan teamüllerin bir örneğini vermiştir: "Hâkim Bey, bana bir saat müsaade edin. Birkaç fatura satıp çoluğumun çocuğumun nafakasını çıkarayım".

★

Yeşilköydeki ilk Türk Bale Okulunu kurmuş olan İngiltere Kraliyet Balesi Müdiresi **Dame Ninette de Valois** muhabirlere, "Bir Türk Balesi vardır ve ayakta duracak hale gelmiştir" dedi. Ayağa kalkarak sanatseverler arasında büyük memnuniyet uyandıran Türk Balesinin ilerde dans etmeğe başlaması da sabırsızlıkla beklenmektedir.

★

İstanbul Adliyesinin koridorları bu sırada güzel kadınların istilâsı altında.. Türk parasının değerini koruma kanununa muhalefetten sanık güzel Alman kadını **Renate Forsyth**, hem fuhuş yaptığını saklamamakta, hem de ahlâk hocalığı yapmaktadır. Resmini çeken gazetecilere kızan Alman dilberi, şöyle demiştir: "Benim resmimi çekmek, benim kazandığım paradan bahsetmekle gazeteciler fuhşu teşvik ediyorlar. Yarın öbür gün bana özenen kadınlar bu yolu seçebilirler". Tevekkeli dememişler, "edebi edepsizden öğren" diye...

★

Açık saçık resimler çektirmekten sanık "dansözler kraliçesi" **Özcan Tekgül** geçen hafta Çarşamba günü tekrar İstanbul Toplu Basın Mahkemesinin önüne çıktı. Sevimli dansöz gide gide adliye koridorlarının havasına alışmış olmalı ki bu defa eski heyecanlı halinden epeyce uzak bulunuyordu. Duruşma sırasının gelmesini beklerken koridorlarda epeyce eğlenceli dakikalar yaşadı ve yaşattı.

Özcan Tekgül
Gedikli

Opera

La Sonnambula

Mevsimin bitmesine iki hafta kadar bir zaman kaldığı bugünlerde Devlet Operası nihayet bu yılın ikinci yeni operasını da temsile başlamış bulunuyor. Bellini'nin "Uykuda Gezen Kız" adıyla oynanan "La Sonnambula" bütün dünyada yavaş yavaş karanlığa gömülen, arasıra, ancak bir değişiklik olsun diye hatırlanan operalardandır ve bu da sebebsiz değildir. Gerek musiki, gerek tiyatro bakımlarından muvazenesiz bir eserdir. Bir kompozisyon olarak, şuurlu ve maksatlı bir çalışmadan çok bir takım tesadüfler dizisi halindedir; orkestrasyonu genel olarak ehliyetsiz bir elden çıkmış intibaını vermektedir. Operada anlatılan hikâye, ilk bakışta alâka çekici gibi görünmekteyse de libretto yazarı Felice Romaninin bu hikâyeyi işleyişi fazla basit, hatta yer yer güldürücü saçmalıklarla doludur. Vak'a, bir İsviçre köyünde geçiyor. Uykuda gezme hastalığına müptelâ bir kız -Devlet Operasınca uygun görülen ismiyle "Annina" - Elvino adlı bir gençle evlenecek. Fakat bir gece uykuda gezerken Kont Rodolfo'nun odasına girince ve Elvino'da gözü olan otelci kadın Lisa fırsat bu fırsat bunu bütün köy halkına haber verince rezalet kopar. İki sevgilinin araları bozulur. Ama, "happy end" imdada yetişir. Günün birinde Elvino, sevgilisinin, uykusunda köyün çürük köprüsü üstünde yürümekte olduğunu görür. Onun safiyetine inanır. "Sonnambula" bir komedi değil, yarı ciddi bir operadır. Vincenzo Bellini, birçok İtalyan opera bestekârı gibi, tam bir sahne idraksizliğiyle musiki yazmış, operanın "müzikli dram" olduğunu hesaba katmamıştır. Maamafih böylece, çağının gereklerine uymuştur. Gene de musikisi, teknik zaaflarına rağmen, aynı çağın iki ünlü bestekârıyla -Donizetti ve Rossini'yle kıyaslandığında, hiç olmazsa onlarınki gibi kuru bir gürültü, adî bir cilâ değildir. Bellini'nin ince, hassas bir bestekâr olduğu, hele melodi yaratma gücünün büyüklüğü şüphe götürmez. Bu bestekâr, "bel canto" -güzel teganni- çağının timsalidir ve operalarının da bir mâna ifade etmesi için herşeyden önce üstün şarkıcılara ihtiyaç vardır.

Bu bakımdan Devlet Operasının "La Sonnambula"yı oynamağa kalkması büyük bir cesaret işi sayılabilirdi. XIX. Asrın ilk yarısının bugün artık nesli tükenmiş sayılan olağanüstü şarkıcılarının kendilerini göstermeleri için yazılmış aryaların, düetlerin, bizim operanın imkânları hesaba katılınca ne hale geleceği merak ediliyordu. Gene bu bakımdan, geçen Perşembe akşamı -operanın ilk temsil edildiği akşam-bütün kadronun çıkardığı üstün icra ancak "bel canto" kelimelerinin mânasıyla anlatabilecek bir seviyede olmasıyla, tatlı bir sürpriz teşkil ediyordu. Başrolde Suna Korad - bütün mevsim boyunca çalışmalarının gerek çokluğu, gerek kalitesiyle "Devlet Operası prima donası" sıfatına hak kazanmış sopranomeslek hayatının bugüne kadar ki safhasının belki zirvesini temsil eden bir seviyedeydi; parlak, zengin sesiyle partisinin legato hatlarına mâna veriyor, süslemelerini virtüözlük sınırına dayanan bir ustalıkla icra ediyordu. Elvino'da Nevzat Çıdamlı, temsil ilerledikçe bilhassa renk kazanan açık ve aydınlık sesli bir tenordu ve daima müzikal, daima sağlam bir icracıydı. Lisa'da Serap Sezer belki ilk defa olarak opera sahnesindeki mevcudiyetini haklı gösterebiliyordu; titrek ve nahif sesinin, sallanan ritmlerinin yerini, bilhassa ilerisi için ümit verici vasıflar almıştı. Teresa rolündeki Hikmet Sesar'ı ilk defa olarak nisbeten uzun bir partide dinleyenler, bu mezzo'nun büyük ve güçlü sesi yanında daha ehemmiyetli rolleri alabilme ehliyeti de sezebilirlerdi. Kont Rodolfo'da Hilmi Girginkoç, Bellini melodilerini olabilecekleri kadar güzelleştiriyordu. İkinci perde sonundaki kuartet ve koro, dinleyici-

Suna Korad

Tatlı sürpriz

TURKISH OPERA ABOUT VAN GOGH

By ILHAN K. [illegible]

Nevit Kodallı.

Amerikanın en büyük gazetesi New York Times'ın milyonlarca satan Pazar nushasının - 5 Mayıs 1957 - Musiki sayfasında Nevit Kodallının "Van Gogh" operası hakkında bir makale neşredilmiştir. Aynı zamanda Ankara Musiki Festivalinden de bahseden bu makale İlhan K. Mimaroğlu tarafından yazılmıştır. Yazı sahibi makalesini yollamadan önce, temsillere ve umumî provalara gazete fotoğrafçılarını sokmamak gibi misli görülmemiş ve kesin bir karara sahip bulunan Devlet Tiyatrosunun Neşriyat Müdürlüğüne başvurmuş ve gazetesine göndermek üzere operaya ait birkaç fotoğraf istemiştir. Fakat "bu operanın fotoğraflarının çekilmediği" cevabını almıştır.

lerin nefesini kesen bir ihtişamla ve ses güzelliğiyle söylendi; hakettiği alkışı da kazandı. Zaten koro baştan aşağı, şevkle, canlılıkla çalışıyordu. Adolfo Camozzo'nun idaresinde uyanıklık ve kesinlik vardı. Genel olarak Devlet Operasının ilk "La Son nambula" icrası o kalitedeydi ki bundan sonraki bir iki temsilde de bu derece muhafaza edildiği takdirde, Umum Müdürlüğün bu operayı derhal afişten indirmesi beklenebilirdi.

Eser, sahneye koyuş bakımından büyük meseleler arzetmiyordu. Tiyatro bakımından hareketsiz, mânasız bir eserdi ve rejisöre hayalini çalıştıracak imkânlar vermiyordu. Maamafih rejisör Vedat Gürten vazifesini gerektiği gibi yapmış, kişilerine azçok yaşayan insanlara benzer bir görünüş vermiş, sahnesini iyi düzenlemiş, koronun yerleşmesini ve hareketlerini iyi plânlamış, dekorlarını çok iyi düşünmüştü. Ulrich Damrau da -belki tamamen rejisörün görüşlerini tatbik ettiği için- bu defa nasılsa göz çıkarmayan dekorlar yapmış, bir İsviçre köyünü temsil edebilmişti. Bununla beraber bir falso gene unutulmuştu. İlk perdede köprünün yanındaki merdivenin, üçüncü perdenin ilk sahnesinde, ormanlık bir yerde -bu defa köprüsüz olarak- aynen muhafaza edilmesi düpedüz bir mantıksızlıktı.

Libretto tercümesini üç kişi yapmıştı : Ulvi Cemal Erkin, Fuat Turkay ve Halil Bedi Yönetken. Opera idaresi gene dinleyicilere libretto dağıtmadığı için tercümenin edebî değeri hakkında birşey söylemek, aslıyla mukayesesini yapmak güçtü. Fakat prozodi bakımından kulak tırmalayıcı cümleler -hele sesli harflerin durmadan ortadan bölünmesi- pek boldu.

Hagop Topuz

Ramak kaldı

İstanbullu dört kişi

Geçen yıl aşağı yukarı bu zamanlar İstanbulda, şehrin başlıca ses sanatkârlarının iştirak ettiği, yarı konser mahiyetinde bir opera temsili verilmişti. Başarılı bir temsil olmuştu. Salonda bulunan Vali ve Belediye Başkanı F.K. Gökay coşmuş, halka İstanbul operasının 29 Ekımde -1956- açılacağını vaadetmişti. Bu vaad herkesten cok Ankara Devlet Operasının Umum Müdürü Muhsin Ertuğrulu telâşlandırmıştı. Yıllardır yerinden kımıldamayan Devlet Operasının seferber olup İstanbulda temsiller vermesini sağlamış, Ankaradaki çalışmalarını bile doğru dürüst beceremiyen bu müessesenin çalışmalarını daha da parcalamıştı. Devlet Operasının İstanbul temsilleri her nekadar rağbet gördüyse de şehirde geniş bir hayal sukutu uyandırmış sayılırdı. Operanın Ankara'daki hali ise malûmdu. Fakat Umum Müdür ne pahasına olursa olsun İstanbulda büyüyen ağaca baltayı sallamalıydı.

Geçen hafta Ankaralılar, kendi kulaklarıyla, Muhsin Ertuğrulun niçin bu kadar telâşlanmış olduğunu anladılar. İstanbul operasının kadrosunda yer alacak sanatkârlardan dördü Devlet Operasında bir konser verdiler; İstanbulun operaya hazır olduğunu ispat etiler ve Ankara kalesini içten fethettiler. Bu dört sanatkâr, Güher Arpağ ve Selma Emiroğlu (sopranolar), tenor Hagop Topuz ve basso Jerfi Çarkçı'ydı. Hepsinin -bilhassa seçkin olmamakla beraber- zevkle dinlenebilir sesleri vardı. Hepsi imkânlarını kullanmayı biliyorlardı. Hepsinde kültür, iyi zevk ve şarkı söyleme sevgisi vardı.

Konseri Fikir Klübü tertiplemişti. Tabiatiyle Devlet Tiyatrosu idaresi bu konsere mâni olmak için elinden geleni yapacaktı. Nitekim yaptı da. Konser tertipliyenlerin yoluna engel çıkarmaya, salonu vermemekle başlandı. Müteaddit müracaatlara, hiçbir sebeb gösterilmeden, red cevabı verildi. Ancak hatırı kırılamıyacak bir mutavassıt sayesinde Fikir Klübü salonu temin edebildi. Fakat, birşeyler yapmak konsere mâni olunamıyacaksa bile hiç olmazsa sinirleri bozmak lâzımdı. Bunun üzerine bir iki gün önce Ankaraya gelen dört şarkıcıya Opera odalarından birinde prova yapma imkânı verilmemesi yoluna gidildi. Konservatuvarın da aynı engeli çıkarması üzerine sanatkârlar, İtalyan sefaretinin yardımına sığındılar.

Bu kadarı yeter miydi hiç? Başka çarelere de baş vurulmalıydı. Konserden birkaç saat önce. müstahdem ve bilet parası 550 lira derhal ödenmediği takdirde salonun verilemiyeceği konseri tertipleyenlere bildirildi. Bu 550 lira para neye göre hesaplanıyordu? İkincisi operada konser vermek için müracaat eden muhtelif

Güher Arpağ

Kültür ve iyi zevk

müesseselere gerek salon vermek, gerekse para almak bakımlarından farklı muamele yapıldığı biliniyordu. Nitekim Fikir Klübü mensupları, 550 liranın ödenmesini konser sonrasına "tecil etmek" için akla karayı seçtiler ama, ertesi gün de Millî Eğitim Bakanlığının müdahalesini sağlayıp kendilerinden alınacak parayı asgarî hadde indirdiler.

Dahası da vardı. Konser saati gelince, yarım saat kadar geç başlama düşüncesi yüzünden çıkan münakaşada tenor Hagop Topuz'un dayak yemesine ramak kaldı. Operanın idare memurlarından biri "Smokin giydin diye kendini adam mı oldun sanıyorsun? Burası Karaca Tiyatrosu mu?" gibi sözlerle az sonra sahneye çıkacak tenorun üstüne yürüdü. Etraftakiler müdahale edip en azından tenorun üstünün başının hırpalanmasıyla neticelenecek bir hâdiseyi önlediler. Bu Mike Hammer hâdisesinden sonra Hagop Topuz, olup bitenlerden haberdar olmayan dinleyicilerin karşısında Caccini'nin "Amarilli mia bella" şarkısını söylüyordu.

Filmcilik

Şarlo'dan Verdoux'ya

Geçen hafta Amerikanın iki büyük haftalık mecmuasının cemiyet sütununda aynı mevzu üzerine, aynı resimle süslenmiş bir haber çıktı. Haberde, büyük sinema sanatkârı Charles S. Chaplin'in, İsviçredeki villasında 68 inci yaş gününü kutladığı bildiriliyordu. Dikkati çeken taraf, bu kısacık haberin, iki mecmuada birbirinden tamamiyle ayrı üslûplarda kaleme alınmasıydı: "Time", birkaç sempatik cümleyle haberi veriyordu. "Newsweek"teki metinde ise "Londra doğumlu sinema soytarısı", "solculara sempati gösterdiği, lekeli ahlâk sicili olduğundan dolayı Amerikaya dönmesi yasaklanan yabancı" gibi cümleler yer alıyordu. Anlaşılan iki mecmua, yaş gününü vesile ederek, 43 yıl Amerikan sinemasına hizmet etmiş, bütün sanat ve hususî hayatı en ince teferruatına kadar incelenmiş, hakkında en fazla kitap ve makale yazılmış -Bernard Shaw'un sözüyle- "sinemanın tek dâhisi" hakkında Amerikada birbirine tamamiyle zıt iki fikir bulunduğunu göstermek istemişlerdi. Zira bu birkaç satırın altında, sinemanın ve asrımızın en büyük sanatkârlarından biri olan Chaplin'in Yeni Dünyadaki korkunç hayat dramı gizliydi.

1912 de, Amerikada 40 yıl sürecek ikametine başlarken Chaplin, Karno adındaki İngiliz pantomima topluluğunun her hangi bir oyuncusundan başka bir şey değildi. Londralı fakir bir aileden çıkıp sefalet içinde büyümüş, beş yaşından beri hayatını sahnede kazanmağa çalışan, pantomimada büyük bir kabiliyet gösteren bir müzikhol oyuncusuydu. 1914 te "Keystone" şirketi ona film çevirmeği teklif ettiği vakit, sinemada çalışmağı aklından bile geçirmiyordu; sadece teklif edilen paranın cazibesine kapılmıştı. Zaten 1914 senesinin başından itibaren her hafta çevirdiği birer bobinlik filmler, müzikholdeki numaralarının tekrarıydı. Fakat yavaş yavaş sinemayı ciddiye almıya başladı. Henüz yeni gelişmekte olan bu yepyeni sanatın büyük kudretini anladı. İlk filmi "Making a Living - Hayatını kazanırken" deki silindir şapkalı, redingotlu, pos bıyıklı kötü adam yavaş yavaş kaybolmağa, onun yerine bütün dünya seyircilerinin ilk görüşte tanıdıkları dar ceketli, geniş pantalonlu, büyük papuçlu, kamış bastonlu, melon şapkalı "Şarlo" tipi belirmeğe başladı. İlk Dünya Harbi sona ererken bütün dünya sinemaları, bu büyük felâketin hicvini yapan "Shoulder Arms - Şarlo Asker"i gösteriyordu. "Charlot" "Carlos", "Carlino", "Carlitos" dünyanın dört köşesinde aynı adamı; kurnazlığı, çevikliği ile kötüleri alteden, tehlikelerden kendini ustalıkla sıyıran, XX. Asır cengelinde yaşama mücadelesine atılan "Sokaktaki Adam"ı anlatıyordu Cocteau'nun dediği gibi "Şarlo, gülmenin esperantocası" idi Sinemanın düşe kalka ilerlediği, birçoklarınca küçümsendiği, sanat dışı sayıldığı yıllarda onun bütün dünyaya yayılmasında, tutulmasında en büyük pay Chaplin'indi. Üstelik, kollektif bir sanat olan, birçok kimselerin elbirliğiyle meydana getirilen sinemada, Chaplin nadir rastlanan "complet" sanatkâr olarak ortaya çıkıyordu: Filmlerinin ana fikrini, senaryosunu, müziğini kendisi hazırlıyor, rejisörlüğünü kendisi yapıyor, başrolü kendisi oynuyordu. Yavaş yavaş normal uzunluğa erişen her yeni filmi bir hâdise teşkil etmekteydi. "The Kid - Yumurcak" (1921), "City Lights - Şehir Işıkları" (1931), "Modern Times - Asri Zamanlar" (1936), "The Great Dictator - Diktatör" (1940), "Monsieur Vedoux" (1947), "Limelight - Sahne Işıkları" (1952), hepsi sinemanın büyük eserleri arasında yer alıyordu.

1957 : Chaplin ve karısı

Geç gelen saadet

Tartuffe baskısı

Chaplin hakkında ilk mühim incelemeyi yayınlayan Fransız sinema tenkidcisi Louis Delluc, daha 1922 de onu "sinemanın Molière'i" olarak gösteriyordu Gerçekten Chaplin'in eserlerinde, tıpkı büyük Fransız yazarının piyeslerindeki gibi zamanının âdetleri, hâdiseleri, insanları üzerine keskin hicivler yer almaktaydı. Fakat Delluc, bu iki büyük sanatkâr arasında, ele aldıkları tema'lardaki benzerlikten daha fazlasını da önceden keşfetmişti; Molière gibi onun da yaşadığı cemiyet üzerine hicivlerinden dolayı baskıya uğrıyacağını, "Şarlo"nun eninde sonunda bir "Monsieur Verdoux" olup çıkacağını, daha bunun açık belirtileri yokken haber veriyordu. Şarlo'nun bütün seyircilerini güldüren komikliklerinin altındaki kederli, acı hicve işaret ederek "eğer bu adam ömrünü tımarhanede sona erdirmezse, kendisini talihli addedebilir" diyordu. Chaplin bugün 68 yaşında, 78 inci filmini henüz bitirmiş, hâlâ çalışma gücüne sahip, tımarhane yolundan da epey uzaktır ama, son 30 yılını, hem de dünyanın en demokrat memleketlerinden sayılan bir yerde, devamlı bir Tartuffe baskısı altında geçirmişti.

İlk Dünya Harbi sonunda henüz 29 yaşında büyük bir şöhret kazanan, filmleri avuç dolusu para getiren, sinemanın en büyük sanatkârı sayılan adamın, hele Chaplin gibi eserlerini yaşadığı cemiyetin, zamanın meseleleri üzerine kurarsa üzerine düşmanlıkları çekmemesi için sebeb kalmazdı. İlk hücumlar, ikisi de boşanma ile sona eren evlilik hayatı dolayısiyle başladı. Kendisiyle şöhreti ve parası için evlenen, boşanırken de mümkün olduğu kadar fazla para koparmak istedikleri için basını dedikodularla besliyen iki karısiyle olan dâvası birtakım kadın derneklerini harekete geçirmişti. Amerikada uzun zaman yaşadığı halde Amerikan vatandaşlığına geçmemesi de affedilmiyordu. Amerikan aile hayatı için kötü bir misal teşkil eden bu "ahlâksız yabancı"nın eserleri yasak edilmeli, gençliğin ifsat edilmesi önlenmeliydi. Bu çeşit hücumların, ne kadar şöhretli ve zengin olursa olsun bir sanatkârın bütün meslek hayatını mahvedeceği, evvelce Hollywood'ta misalleriyle görülmüştü. Nitekim, Şarlo'nun milletlerarası şöhretinden faydalanarak sürüm te-

min etmek isteyen gazetelerin neşriyatı, sanat hayatını tehlikeye sokacak neticeler veriyordu. İlk karısından ayrılırken henüz bitmekte olan "Yumurcak"a mahkemece el konacağını haber almış, bir gece yarısı şoförüyle birlikte filmi Los Angeles'tan Salt Lake City'ye kaçırmıştı. Bir başka seferinde stüdyolarına, emlâkine el konduğunu görmüştü. Halbuki o kadar gürültüler, yaygaralarla sürüncemede bırakılan, kadın derneklerini harekete geçiren boşanma dâvaları, Chaplin yüklüce bir tazminat ödeyince hemen hallediliveriyordu.

"Asri Zamanlar"la birlikte bu şahsî hücumlara, siyasî hücumlar da ilâve edildi. Dünya durumu gerginleştikçe insanların yarına olan güvenleri ekonomik ve siyasî huzursuzlukla kaybolunca, Chaplin'in hicvi de ağırlaşıyordu. Mussolini ile Hitler, kolaylıkla vurdukları "komünist" damgasıyla "Asri Zamanlar"ın memleketlerinde gösterilmesini yasak ettiler. Hitler'in propaganda nazırı Goebbels'in teşebbüsüyle, "Asri Zamanlar"ın, Fransız rejisörü René Clair'in naziler iktidara geçmezden önce Alman Tobis şirketi için çevirdiği "A Nous la Liberté"den aşırıldığı iddiasıyla telif hakkı dâvası açıldı.

İkinci Dünya Harbinin arifesinde yeni bir felâketin dünyayı tehdit ettiği, Avrupada diktatörlerin terör idaresiyle insanların cehennem hayatı yaşadığı bir sırada, Chaplin'in diktatörleri karikaturize eden bir film hazırladığı haberi, büyük sanatkâr aleyhindeki hücumları yeniden şiddetlendirdi. Washington'daki Alman elçisi filmin çevrilmesine mâni olmak için müracaatta bulunurken, Hollywood'taki Alman konsolosu bütün Amerikan filmlerinin Avrupada yasak edileceği tehdidini ileri sürüyordu. "Diktatör" piyasaya çıktığı vakit Avrupada savaş patlamıştı; Amerika ise tarafsız durumdaydı. Birleşik Amerika'yı savaştan uzak tutmak isteyen "infiratçılar"la, Almanya yanında yer almasını isteyen Nazi-Amerikan dernekleri filme kıyasıya hücum etiler. İnfiratçıların başı, Hearst basınında şiddetli bir kampanya açıldı.

İkinci Dünya Harbinin müttefikler için en buhranlı bir zamanında Avrupada ikinci bir cephe açılması icin teşebbüste bulunanlar arasında Chaplin'in bulunması da, sonradan aynı şekilde hücum mevzuu olacaktı.

"Monsieur Verdoux"

Monsieur Verdoux" bütün bu maceraların sonunda ortaya çıktı. Eseri ilk gören seyircilerle tenkidçilerin büyük bir kısmı şaşkınlık geçirdiler. "M. Verdoux"da Şarlo tipi yoktu, "M. Verdoux" kötümser bir filmdi, "M. Verdoux"da bir iki sahne hariç, çok ağır bir hiciv havası vardı... Chaplin'den daima eğlenceli eserler bekliyen bir kısım seyircilerle tenkidçiler büyük hayal kırıklığına uğrarken, Chaplin'in düşmanları onda kendilerine yöneltilen ağır hücumu hemen anladılar. "M. Verdoux" ile "Şarlo" tipi arasında, görünüşteki ayrılığa rağmen aslında sıkı bir bağ vardı. M. Verdoux, Şarlo'nun devamıydı. Şu farkla ki, 1925'in Chaplin'i, yaşadığı cemiyetin şartları, kendisine yapılan baskıların tesiriyle nasıl 1945'in Chaplin'ine doğru itilmişse; Şarlo da yaratıcısiyle birlikte M. Verdoux tipine doğru ilerlemişti. Chaplin'in son yirmi yıl içinde uğradığı bütün hücumları, çektiği bütün ıstırapları, geçirdiği bütün tecrübeleri "M. Verdoux"da görmek mümkündü.

"M. Verdoux"nun mevzuu, 1930-1937 yılları arasında geçiyordu. İkinci Dünya Harbine doğru büyük bir hızla ilerlendiği, ekonomik buhranların, işsizliğin, toplama kamplarının alabildiğine çoğaldığı, Habeşistanda, İspanyada gelecek savaşın tecrübelerinin yapıldığı bir çağı ele alıyordu. M. Verdoux işte bu çağın, bu düzenin yarattığı bir insandı: Kendi kurduğu ekonomik düzenin elinde oyuncak haline gelen, bütün yaşayışı bu düzenin işleyişiyle sınırlanan insanı temsil ediyordu. 30 yıl bir bankada namusuyla veznedarlık etmiştir ama, kendi kabahatı olmadığı halde bir buhran onu işsizlik ve açlıkla karşı karşıya bırakır. O zaman, varlığını ve sevdiklerinin varlığını devam ettirebilmek için başka yollar arar. Yaşadığı dünyada revaçta olan kitle halindeki ölümleri görür. Onları daha küçük ölçüde tekrarlamaya kalkar. Filmin ilk gösterilişinden önceki basın toplantısında, Chaplin, eserinin ana düşüncesini şöyle anlatıyordu: "Von Clausewitz'e göre savaş, diplomasinin başka başka yollarla devamıdır; M. Verdoux'ya göre de cinayet, iş dünyasının başka yollarla devamıdır". Verdoux, modern çağların ekonomik düzeninin yarattığı bir insandır. Verdoux ve benzerleri, önce millî sınırlar içinde, sonra milletlerarası sahada çarpışan dev tröstlerin mahsulü, onların küçük bir modelidir.

1936 : "Asri Zamanlar"

Sonunda ümit var

1947 : "Monsieur Verdoux"

Bunun sonu giyotin

Verdoux da onları taklit eder, zengin dulları kandırıp evlenir, sonra da öldürüp paralarına konar. Fakat, filmin sonunda alaylı bir tarzda söylediği gibi bu "iş" için "iyi teşkilâtlanmak" lâzımdır. Onun hatası "tek başına", "amatörce" çalışmasıdır. "Bir insan öldürdün mü, canisin; milyonlarcasını öldürdün mü kahraman olursun. Sayı arttıkça iş de kutsiyet kazanıyor". Burada, "Modern Zamanlar"da ele alınan tezin tamamlandığı, tabiî neticesine doğru geliştirildiği görülmektedir.

Fakat "Monsieur Verdoux"nun mühim olan bir başka noktası, filmin şimdiye kadar Chaplin'in hiçbir eserinde rastlanmıyan bir kötümserlikle dolup taşmasıdır. "M. Verdoux" gerçi Chaplin'in birçok filmlerindeki meşhur bitişle sona erer: Chaplin ağır ağır ilerlerken görüntü kararır. Ama bu seferki yürüyüş iyi bir geleceğe, ümitli bir neticeye doğru değil giyotine doğrudur. "Asri Zamanlar"ın sonundaki biraz komikleştirilmiş fakat o derece ümit dolu, insanı derinden kavrıyan iyimserlikten yahut "Diktatör"ün sonunda iyi bir geleceğe olan âdeta mistik güvenden burada eser yoktur. Üstelik Chaplin bu kötümserliği sadece Verdoux'nun omuzlarına yüklemez. Verdoux seyircilere "Pek yakında gene görüşeceğiz, pek yakında" diye seslenir. Bu davranışın sebebi açıktı. M. Verdoux, iki savaş arasındaki insanı olduğu kadar, İkinci Dünya Harbi sonundaki insanı da temsil ediyordu. 1946 da, filmin çekildiği sırada, savaş biteli henüz bir yıl olduğu halde bir üçüncü dünya harbinden bahsediliyordu. Hem de bu sefer atomlu, güdümlü silâhlarla bütün insanlığı yokedebilecek bir savaştan.. "M. Verdoux" bu yüzden her şeyden önce bugünün insanına yöneltilmiş bir ihtardı.

Bunların yanısıra Chaplin, sanat hayatına da hususî hayatına da burunlarını sokan, çalışmalarına daima set çekmeğe uğraşan bir kısım kadınlara merhametsizce hücum etmekteydi. Verdoux'nun kurbanları zengin, paralarını nasıl sarfedeceklerini bilmeyen, parazit bir hayat süren geçkin kadınlardı. Bunlar, yapacak başka işleri olmadığından riyakâr bir ahlâk hocalığı taslıyan, birtakım derneklerle cemiyet hayatını kontrol altına almağa kalkışan dar düşünceli, geri zihniyetli, mesut bir aile hayatı sürmekten âciz bir kısım Amerikan kadınının örnekleriydi.

Verdoux'dan sonrası

Monsieur Verdoux" bardağı taşıran son damlaydı. Ağır bir şekilde hicvedildiklerini gören bir kısım kadın derneklerinin teşebbüsüyle, film Amerikanın bir çok devletlerinde yasak edildi. "M. Verdoux"nun zarar ederek kısa bir zaman sonra piyasadan çekilmesinin sebebi buydu. Chaplin'in savaş sırasında ikinci cephe açılması yolundaki teşebbüslerinden dolayı, büyük gürültülerle çalışmalarına başlayan "Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Tahkik Komisyonu"na çağırılacağı haberi bu sıralarda ortaya çıktı. Gene bu sıralarda Hearst basınında Chaplin'in Amerikadan kovulmasını isteyen yazılar çıktı.

"Sahne Işıkları"nın çevrilmesi böyle bir hava içinde başlamıştı. Chaplin, meslek hayatının tehlikeye düştüğünü, ikinci bir ticarî başarısızlığın belki de kendisini sinemacılıktan uzaklaştıracağını anlamıştı. Nitekim "Sahne Işıkları"nı ancak "M. Verdoux"nun Avrupadaki büyük başarısından sağladığı para ve 1950 de yeniden piyasaya çıkarılan "Şehir Işıkları"nın getirdiği kazançla çevirmişti. "Sahne Işıkları" için de sadece Avrupaya güveniyordu. Zaten Amerikada ne zaman şiddetli bir hücuma uğramışsa yeniden çalışmak için gereken kuvveti daima Avrupaya sığınmakla bulmuştu. 1921 ve 1931 deki Avrupa seyahatleri böyle olmuştu. Fakat üçüncü bir seyahatin eskileri gibi başarılı olacağını kim temin edebilirdi? Aradan uzun yıllar, bir dünya savaşı geçmiş, nesil değişmişti.

18 Eylül 1952 de karısı ve çocuklarıyla Avrupaya hareket ederken hep bu endişe içindeydi. Üstelik seyahatin ikinci günü radyonun verdiği bir haber Chaplin'i şaşkına çevirdi: Adliye Vekili Mac Granery, Chaplin hakkındaki tahkikatın derinleştirileceğini, Amerikaya dönmek isterse Ellis adasında enterne edileceğini bildiriyordu. İki gün sonra İngiltere kıyılarına vardığında bütün gazeteciler bu husustaki fikrini soruyorlardı. Pasaport almak için üç ay tahkikat yapılmış, dönüş müsaadesi de verilmişti. O halde? "Daily Mail" gazetesi Mac Granery'nin bu hareketini "bıçağı saplamak için kurbanının sırtını dönmesini beklemek" şeklinde tavsif ediyordu. "New York Times" Chaplin lehine yayınladığı baş makalede şunları yazmaktaydı: "Chaplin'i yıllar boyu takibedenler onu tehlikeli bir insan saymakla hata edildiğini anlarlar. Hiçbir siyasî durum, hiçbir milletlerarası tehdit, onun bütün dünyada milyonlarca insana neşe veren büyük bir sanatkâr olduğu hakikatini yok edemez. Aleyhinde bizim bilmediğimiz başka deliller yoksa, Dış İşleri Bakanlığı Chaplin'in memlekete dönmesini yasaklamakla ne millî güvenliği tesis etmiş ne de iftihar edeceği bir hareket yapmıştır.."

Fakat Chaplin'in bütün endişelerini dağıtan, bunlardan çok İngilterede ve diğer Avrupa memleketlerindeki karşılanışıydı. Londraya vardığı vakit ilk seyahatlerindekinden daha büyük bir kalabalığın istasyonu doldurduğunu gördü. "Bizimle kal Charlie", "Vatanına hoş geldin", "Hiç bir yer insanın vatanı gibi olamaz" sesleri arasında oteline kadar aynı kalabalıkla götürüldü. Ertesi sabah bütün İngiliz gazeteleri bu karşılanışı yazıyor, Amerikan Dış İşleri Bakanlığını tenkit ediyor ve İngiliz Dış İşleri Bakanının Amerika nezdinde teşebbüse geçmesini istiyordu. 16 Ekimde prenses Margaret'in hazır bulunduğu suvarede "Sahne Işıkları"nın gösterilişi aynı tezahürata yol açtı. Fransa ve İtalyada devlet adamlarıyle sinemacılar Chaplin'i karşılamakta âdeta yarış ediyorlardı. Bu durum, Amerikan Dış İşleri Bakanlığının takındığı tavrın değişmesine yol açtı, Chaplin'in Amerikaya dönmesinde mahzur olmadığı bildirildi. Fakat bu sefer dönmek istemiyen Chaplin'di. "Ömrümün son günlerini geçireceğim memlekette benim de herkes gibi bir insan olduğumu, benim de her insan gibi saygı görmem gerektiğini hatırlatacağım" diyordu. Stüdyolarını satarak İsviçreye yerleşti. Yeni filmi "A King in New York - New York'ta Bir Kral"ın hazırlıklarına başladı. Uzun yıllardan beri ilk defa her türlü baskıdan uzak, istediği gibi çalışmak imkânını bulmuştu. İlk defa hususî hayatı dedikodu mevzuu olmaksızın karısı ve çocuklarıyla rahat yaşamak fırsatına kavuşmuştu.

16 Nisan günü altmış sekizinci yaş gününde pastayı kesmek için uzatılan bıçağı boynuna dayayıp "İnsanın bu yaşta pastayı değil boğazını keseceği geliyor" derken, bunda saadeti çok geç ele geçirmiş bir insanın hüznü gizliydi.

Fenerbahçe

Szekelly linç edildi

Spor çevrelerini bir haftadır hayretle meşgul eden hâdise, Fenerbahçe İdare heyetinde cereyan ediyordu. "Şampiyon Antrenör" Szekelly'nin istifası kabul edilmişti. İdare heyetinin basına açıkladığına göre bu antrenörün ilk istifası değildi. Fenerbahçe için hiç bir fedakârlıktan çekinmediğini bildiren heyet, Szekelly'nin lig maçları devam ederken verdiği istifaları kabul etmemiş, fakat artık dayanamıyarak antrenörü müstafi saymıştı. Hikâyenin başlangıcı pek eski sayılmazdı. Macar antrenörü Laszlo Szekelly, bir kaç yıl önceki ilk gelişinde Fenerbahçeyi şampiyon yapmış, gene idare heyeti ile aralarında hasıl olan bir "görüş ayrılığı" yüzünden klüpten ayrılmış ve yerli takımlar tarafından kapışılmıştı. Szekelly, o zaman fevkalâde bir takıma sahip, otoriter bir antrenördü. oyuncuların beraberce yiyecekleri bir yemeğe geç gelen takım kaptanını "Birliği bozdu" diyerek takımda oynatmıyor, canı kadar sevdiği elemanlarını kardeşçe bir disiplin çerçevesinde kaynaştırarak çalıştırıyor, Fenerbahçeyi "namağlûp" şampiyon yapıyordu. Antrenör Sarı-Lâcivertli taraftarların da göz bebeğivdi. Meraklılar takımdaki değişikliği anlıyordu. Bu, Szekelly'nin eseriydi. Şampiyonlukta büyük payı vardı. Antrenörün Türkiyeden ayrılışı da hayli hüzünlü oluyor ve bu futbol kurdu "Bir Fenerbahçeli olarak yurdumu terkediyorum. Ben de Türk olacağım. Bir Fenerbahçeli Türk olacağım ve ilk işaretinizde nerede olursam olayım hemen geleceğim" diyordu. Szekelly verdiği sözü tutuyordu. Türk olmak için gerekli müracaatı yapıyor ve Fenerbahçenin en zor günlerinde ilk işarette, Güney Amerikadan, Brezilyadan, İstanbula koşuyordu. O bir Fenerbahçeliydi artık. Milyonları peşinden sürükleyen renklere âşıktı. İkinci defa geliyor, sevgili takımı için çırpınıyor, çalışıyor ve gözyaşları ile tesit ettiği bir maçta Sarı-Lâcivertin ikinci şampiyonluğunu alkışlıyordu. Acaba herşey yolunda mıydı? Hayır... Szekelly üzgün ve şikâyetçidir. İkinci gelişinde klübünü çok değişik bulmuştur. Artık, muhatapları modern ve başarılı antrenör Szekelly'ye inanan ve güvenen kimseler değildir. Bir mağlûbiyet büyük gürültülerle karşılanıyor, antrenör ağır hakaratlere maruz kalıyor, spor ruhu çiğneniyordu. Szekelly her taraftan şüpheci bir ağ ile sarılmıştır. Her an manevi bir baskı ve maddi taarruzlarla karşı karşıyadır. Açıkça ehliyetsiz olduğu söyleniyor ve takım teşkili elinden alınarak bir komitenin eline veriliyordu. Antrenörün yakınlarına "Allah... Allah yardım edecek Fenerbahçe..." dediği söyleniyordu. Futbolcuların "Sir"e tam olarak bağlı bulundukları şüphesizdir. O, Fenerbahçeli. hakiki Fenerbahçeli bir "sir"dür. Nihayet "Allah yardım ediyor" ve Fenerbahçe şampiyon oluyor. Szekelly'nin son maçtaki halinden oyuncuların birçoğu korkmuştur. Antrenör ağlıyarak sahaya girmiş ve "Şampiyona... Şampjyonata" diye bağırarak, çocuklarını kucaklamıştır. Ancak bunun bir veda kucaklaşması olduğu sonradan anlaşılmıştır. Klüp umumî kâtibi Ertuğrul Akça, alelacele tertiplenen bir basın toplantısında Fenerbahçe için çok şeyler ifade eden bir tebliğ okuyordu. İdare heyeti, antrenörü aylardan beri çektiğini söylüyor, devamlı istifalarına son verildiğini bildiriyor, Szekelly'yi müstafi sayıyordu. Basın mensupları böyle garip bir kararı hayretle karşılamışlardı. Hele tebliğin bir maddesi inanılmıyacak kadar garipti: İdare heyeti, son Fenerbahce - Galatasaray maçında takımın bir komite tarafından yapıldığını Szekelly'nin bu işe karıştırılmadığını açıklarken, maçtan sonra antrenör "takımı elbette ben yaptım" dediğinde, Szekelly'e "bir şeref payı" bıraktığını iddia ediyordu. Brezilyadan büyük gürültülerle getirtilen Fenerbahceli antrenör Laszlo Szekelly demek istifa etmişti. "Ben ölene kadar Fener..." diyen "Sir", klüpten ayrılıyordu. İnanılması güç bir seydi bu ve her halde bir sebebi de vardı.

Szekelly tebrik ediliyor

"Sir" şimdi nasılsınız?

Akisler

Antrenörün istifası Fenerbahçeli çevrelerde heyecan uyandırmıştı. Klübe telefonlar yağıyor, oyuncular sokaklarda durduruluyor ve herkes sebeb soruyordu. Takımını ikinci defa şampiyon yapan Szekelly, çok mühim bir hâdise olmazsa Fenerbahçeden ayrılmazdı. Demek bu hâdise olmuştu. Bir kısım çevrelere göre sebep tamamen idarî idi. Yaklaşan bir kongrede secilme şansını zayıf gören idare heyeti antrenörü bertaraf ederek sampiyonluğu kendine mal etmek istiyor, bu sekilde kuvvetli seçim nutukları hazırlıyacağını tahmin ediyordu. Bu, ihtimali kuvvetli fakat tertibi yanlış bir sebepti. Cünkü bütün Fenerbahçe camiası Szekelly'nin ehliyetinden emindi. Onun payı asla kısılamaz ve kapılamazdı. İkinci sebep, bir kapris olarak gösteriliyordu. Uzun zamandan beri içerden antrenör aleyhine calışan bir grup neticeye ulaşmış, idare heyetini mechul bazı sebeplerle tesir altında bırakarak, Szekelly'i yerinden uzaklastırmıştı. Bu bir bakıma zayıf ihtimaldi. Szekelly'den sonra takımı idare edecek olan antrenör adayı, daha önce denenmiş, çok kötü neticeler alınmıştı. Bu, Fenerbahçe için hayatî bir riskti. Fakat idare heyetinin her çareye baş vurarak gene kendine pay çıkaracağı söyleniyordu. Üçüncü ve en kuvvetli ihtimal, antrenörün istifaya mecbur edilmesiydi. Sporda mağlûbiyetin de galibiyet kadar şerefli olduğuna inanan Szekelly, takımın bazı yenilgilerini idare heyetine bu gözle göstermeğe calışmış, ancak her mağlûbiyeti "hayatiyetlerine" indirilmiş bir darbe olarak kabul eden heyet, antrenöre gizliden kin beslemeğe başlamıştı. İdare heyetinin şampiyonluktan küçük bir ümidi dahi yoktu. Bu hususu, eski bir antrenör şampiyonluktan sonra, bölgenin tanınmış bir şahsı ile bir gazeteciye açıkça i-

Türkiye şampiyonu Fenerbahçe

Yüz yüze gelecek rakip yoktur

fade etmiş ve Fenerbahçenin şampiyon olduktan sonra bir haftada yaptığı dört maçı için "Ümidimiz yoktu. Daha önceden bu maçları aldık" diyerek, idare heyetinin hislerine tercüman olmuştu. Bu rotada hazırlanan ve hâdiseleri hazırlayan idare heyeti, sürpriz bir şampiyonluğa rağmen "ok" u geri çevirememiş ve prensip sahibi antrenörün istifasına sebep olmuştu. Hadise tamamen idarî bir zâfiyetin eseriydi. Fenerbahçe kıymetli bir antrenör kaybediyor, kafaları sual dolu birçok taraftar kazanıyordu. Antrenör meselesinin varacağı netice tahmin edilemiyordu. Bununla beraber meselenin kongrede idare heyetini zor duruma düşüreceğine muhakkak nazariyle bakılıyordu.

Basketbol

Dramatik şampiyona

Geçen hafta Pazar günü sona eren 1957 Türkiye Basketbol Birinciliklerinden çıkan bir kaç yüz seyirci, doğrusu aranırsa, sadece bir an evvel evlerine gitmek istiyorlardı. Böyle bir Türkiye Şampiyonası görülmemişti. Bomboş tribünleri ve isteksiz koşuşan basketbolcuları ile, turnuva bir Türkiye şampiyonası hüviyetini taşımıyordu. Birinciliklere katılan takımlar arasında Fenerbahçe beşlisine ufak bir rakip dahi yoktu. Basketbol severler haklı olarak heyecansız ve iddiasız bir şampiyonayı boykot etmişlerdi. Fenerbahçe teknik kuvvet ve ekip olarak rakiplerine faikti. Maçlarını farklı kazanıyor ve ilk "Türkiye Birinciliğini" elde ediyordu. Fakat kuvvetli rakipleri Galatasaray ve Modaspor'un seyrettiği bir birincilikti bu... Turnuvanın devam ettiği geceler, ara sıra seyirciler arasından yükselen "Galatasaray nerede?", "Modaspor'u istiyoruz" sesleri, "Sayı yap Altan, sayı yap" gürültüsüne karışıyor, kırmızı lâmbanın arkasından maçları seyreden Federasyon mensuplarının kulaklarına ulaşamıyordu. Daha doğrusu bu kulaklar, haklı bir protestoyu duymak istemiyordu. Kulaklar "normal çalışıyor" görünen bir beyine bağlıydı. Ancak bu beyinin nereye bağlı olduğu belli değildi. Maçlar devam ederken, seyirciler, "prensip kararımız" diyerek klâs takımları turnuva dışında bırakan Federasyon erkânı ile Türkiye Birinciliğini kazanan Fenerbahçeden fazla, bir Altınordu'lu oyuncuyu alkışlamışlardı. Bu, takımını tek başına yürüten bir Amerikalı, William Nutty'di. 4 numaralı İzmirli, turnuvanın yıldızıydı. Sevimli hali, gözlükleri ve üstün tekniği ile çabuk dikkati çekmiş, kendini sevdirmişti. Bu bir tesadüf değildi. Meraklılar, aynı hislerle başka bir 4 numarayı da alkışlıyacaklardı. Eğer kabil olsaydı..

Futbol

Hey... Kavga var!

Daha ilk kelimeden anlaşılıyordu. Maçlarda gene kavga vardı. Atatürk Kupası ve Federasyon Kupası hâdiseli geçiyordu. Futbol seyretmek için, Dolmabahçeye dolan binlerce meraklı, doya doya döğüş seyrediyor, bir tekmeleşme fırtınası altında çırpınan hakemleri görüyordu. İlk hâdise Fenerbahçe - Beykoz maçında çıkmıştı. Maç idare edebilmek için yaşını küçülten bir "Baba" hakem ile bu hakeme iş veren komite azaları, yirmi iki sporcuya hâkim olamıyorlar, halkın şiddetli protestoları ile şaşkın, ortalıkta dolaşıyorlardı. Kulaklar 20 bin ağzın hakemlere bağırdığı çirkin bir terane ile hırpalanıyordu. Oyuncular açıkça tekmeleşiyor, futbolumuz tehlikeli bir durumla karşı karşıya bulunuyordu. Yabancı hakemlerin otoriter ve bilgili halleri hatırlanıyor, alkışlarla kapanan kritik maçlar anılıyor, dert açıkça anlaşılıyordu. Hakemler ve onları tayin eden topluluklar ehliyetsizdir. Galatasaray - M. Mensucat maçında, ortalıkta bir Gladiyatör gibi dolaşan 9 numaralı kırmızı beyazlı futbolcuyu sadece hakem mi görmemiştir? Her bayrak için yan hakemlerini şiddetle protesto eden halk, her defasında haksız mıdır? Devamlı neşriyata karşı istifa için "Benim defterimde bu yoktur" diyen, Merkez Hakem Komitesi sekreteri mi haklıdır? Belki de. Fakat açıkça bilinen bir nokta vardır. Spor severler artık bıkmıştır. Devamlı hâdiseler, çirkin şahsî kaprisler Türk sporunu baltalamaktadır. Olması lâzım gelen şey, bir an evvel olmalıdır. Sporumuz, uçurumun kenarına gelmeden....

Milli maçlara doğru

19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramını bütün yurt neşe içinde kutlarken, Millî Futbol takımımızın iki kadrosu, iki ayrı yerde, birbirine benzemeyen iki rakiple maç yapacak. A takımı Varşova'da Polonya ile, B takımı İstanbulda Mısır ile oynıyacak. Bunlar iki revanş maçıdır. Kahire - nin 4-0 lık neticesini İstanbulda, İstanbulun 1-1 lik neticesini Varşovada savunacağız. Şöhretli Alman antrenörü Sepp Herberger'in bir sözü vardır: "Bir futbol takımı 20 senede hazırlanır. 20 günde kurulan ekipler ise, sık sık bunlara galebe çalar. Çünkü dünya tesadüflerle doludur". Bununla beraber Sepp, gene de şükreder: "Spor o kadar ilerlemiştir ki, 20 senede kurulan takım derhal fark edilir" şeklinde fikrini açıklar. Millî takımlarımızın, toplanıp dağıtılan kampları, düzensiz çalışmaları, hiç bir futbol ölçüsüne bağlı olmıyan seçim ve müsabaka şekilleri göz önünde dururken, Herbergeri hatırlamamak imkânsızdır. Dünyayı dolduran tesadüflerden vakitlice istifade etmek te yanlış değil ya? Bundan dolayı takımlarımızdan emin olmalıyız. Biz tesadüfe alışkın değil miyiz? Misal mi? İşte... Hasan Polat ve Eşfak Aykaç da birer tesadüf değiller mi?

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL